

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

**ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΝΟΜΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ – ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΟΥΔΙΚΟΥ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΝΟΜΙΚΗ (LLM)»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**ΡΟΔΟΣ,
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2025**

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

**ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΝΟΜΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ**

ΑΠΟ ΤΗΝ

Αικατερίνη-Γεωργία Λαουδίκου

ΑΜ 20237146

Διπλωματική Εργασία

για μερική ικανοποίηση των όρων για απόκτηση Μεταπτυχιακού

Διπλώματος στη Νομική

Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο

ΡΟΔΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2025

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΔΗΛΩΣΗ ΑΠΟΔΟΧΗΣ

Η Διπλωματική Εργασία με θέμα

«ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ», η οποία εκπονήθηκε από την Αικατερίνη-Γεωργία Λαουδίκου, για την απόκτηση μεταπτυχιακού διπλώματος στη Νομική με ειδίκευση στο Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο, εγκρίθηκε στις 27/02/2025 ύστερα από εισήγηση των ακόλουθων Μελών της Επιτροπής Αξιολόγησης:

1. Χριστιάνα Μάρκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Επιβλέπουσα
2. Χαράλαμπος Σταμέλος, Επίκουρος Καθηγητής, μέλος
3. Αθηνά Κοντογιάννη, Επίκουρη Καθηγήτρια, μέλος

Ο Κοσμήτορας της Σχολής

Καθ. Κωνσταντίνος Τσιμάρας

Κ. Τσιμάρας

Ημερομηνία και Σφραγίδα
04/03/2025

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Αικατερίνη-Γεωργία Λαουδίκου του Μιχαήλ, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο **«ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ»**, αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

Αικατερίνη-Γεωργία Λαουδίκου

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	8
1 Εισαγωγή.....	9
1.1 Σκοπός και Αντικείμενο της Έρευνας	9
1.2 Μεθοδολογία.....	10
2 Ορισμοί και Βασικές Έννοιες	11
2.1 (ΓΟΣ) Έννοια και Χαρακτηριστικά.....	12
2.2 Η Ένταξη των ΓΟΣ στις Συμβάσεις.....	13
2.3 Καταχρηστικοί Όροι και Έλεγχος	15
2.4 Περιορισμοί και Έλεγχος της Ελευθερίας του Συμβάλλεσθαι: Συνταγματικότητα και Καταχρηστικότητα.....	17
2.4.1 Η Ελευθερία του Συμβάλλεσθαι ως Συνταγματική αρχή.....	17
2.5 Περιορισμοί της Ελευθερίας των Συμβάσεων	18
2.6 Προστασία του καταναλωτή μέσω του Συντάγματος.....	20
2.7 Συμπεράσματα.....	21
3 Νομικό Πλαίσιο Προστασίας του Καταναλωτή	23
3.1 Οι Διατάξεις του Α.Κ.	23
3.1.1 Ο Κανόνας της Ασαφούς Ρήτρας	26
3.1.2 Δικαιοπρακτική Ισορροπία.....	28
3.2 Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Καταχρηστικοί Όροι υπό το Πρίσμα της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.....	37
3.3 Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ).....	39
3.4 Ο Ν. 2251/1994 και οι Τροποποιήσεις του 4512/2018	42
4 Συχνοί Οροί Γενικών Συναλλαγών	47
4.1 Τραπεζικές Συμβάσεις	47
4.1.1 Ν.128/1975: Η Μετακύλιση της Εισφοράς	52

4.1.2	Υπολογισμός Χορηγητικών Τόκων με βάση το Έτος 360 Ημερών και όχι 365 Ημερών.....	53
4.2	Συμβάσεις Παροχής Ενέργειας & Φυσικού Αερίου: Όροι Συναλλαγών και Καταχρηστικότητα	55
4.3	Συμβάσεις Ασφάλισης: Καταχρηστικότητα και Νομολογία.....	57
4.4	Ηλεκτρονικές Συμβάσεις και Προστασία του Καταναλωτή	59
4.4.1	Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	60
4.4.2	Η Εναρμόνιση στην Ελληνική Έννομη Τάξη	61
4.4.3	Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ).....	63
4.4.4	Προβλήματα και Προκλήσεις	65
4.5	Συμπεράσματα.....	66
5	Ένδικη Προστασία του Καταναλωτή και Επιπτώσεις των Καταχρηστικών Όρων στον Καταναλωτή.....	68
5.1	Συλλογική Προστασία των Καταναλωτών	68
5.2	Η Χρηματική Ικανοποίηση λόγω Ηθικής Βλάβης.....	71
6	Καταχρηστικότητα των Γενικών Όρων Συναλλαγών σύμφωνα με Αποφάσεις της Ελλάδας και του ΔΕΕ.....	74
6.1	Η Απόφαση με αρ. 1395/2021 του Αρείου Πάγου	74
6.2	Η Απόφαση του ΔΕΕ C-19/20	76
7	Μελλοντικές Τάσεις και Προτάσεις για Βελτίωση	81
7.1	Η Επίδραση της Τεχνολογίας στις Συμβάσεις	81
7.2	Τεχνητή Νοημοσύνη (TN/AI)	84
7.3	Ο Ρόλος της (TN/AI) για την Αξιολόγηση των ΓΟΣ.....	84
8	Συμπεράσματα.....	87
	Βιβλιογραφία.....	90

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το νομικό πλαίσιο των γενικών όρων συναλλαγών και τη σχέση τους με την καταχρηστικότητα, εστιάζοντας στην προστασία των καταναλωτών τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αναλύει τη νομική βάση που διέπει τις τυποποιημένες συμβάσεις και τη σημασία των δικαστικών ερμηνειών στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού καθεστώτος προστασίας. Παράλληλα, επισημαίνει τα προβλήματα εφαρμογής της νομοθεσίας, όπως η ανισορροπία πληροφόρησης, η πολυπλοκότητα των δικαστικών διαδικασιών και η ανάγκη για ενισχυμένους μηχανισμούς επιβολής. Η έρευνα αναδεικνύει τον ρόλο της ΕΕ στην εναρμόνιση των κανόνων και εξετάζει τις προκλήσεις που προκύπτουν από τον ψηφιακό μετασχηματισμό των συναλλαγών. Τέλος, προτείνει βελτιώσεις μέσω της ενίσχυσης της ρυθμιστικής εποπτείας, της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών και της ευαισθητοποίησης των καταναλωτών, προκειμένου να διασφαλιστεί ένα δίκαιο και αποτελεσματικό σύστημα προστασίας στις συναλλαγές.

Λέξεις Κλειδιά: Καταχρηστικότητα Γενικών Όρων Συναλλαγών, Προστασία Καταναλωτή, Νομικό Πλαίσιο & Εναρμόνιση ΕΕ

Abstract

This study examines the legal framework of general terms of transaction and their relationship with abusiveness, focusing on consumer protection at both the national and European levels. It analyzes the legal foundation governing standardized contracts and the importance of judicial interpretations in shaping a coherent protection regime. At the same time, it highlights the challenges in the application of legislation, such as information imbalance, the complexity of judicial procedures, and the need for stronger enforcement mechanisms. The research emphasizes the role of the EU in harmonizing regulations and explores the challenges arising from the digital transformation of transactions. Finally, it proposes improvements through enhanced regulatory oversight, alternative dispute resolution, and consumer awareness initiatives to ensure a fair and effective protection system in transaction.

Keywords: Abusiveness of General Terms of Transaction, Consumer Protection, Legal Framework & EU Harmonization

1 Εισαγωγή

1.1 Σκοπός και Αντικείμενο της Έρευνας

Η μελέτη επιδιώκει να διερευνήσει το νομικό πλαίσιο που διέπει τους γενικούς όρους των συναλλαγών και τη σχέση τους με την καταχρηστικότητα, με έμφαση στους μηχανισμούς προστασίας των καταναλωτών τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εξέταση αυτή υπαγορεύεται από την ανάγκη να αντιμετωπιστεί το διάχυτο ζήτημα της ανισορροπίας στις συμβατικές σχέσεις, που συχνά προκύπτει από την ασυμμετρία ισχύος και πληροφόρησης μεταξύ καταναλωτών και επιχειρήσεων. Η αυξανόμενη εξάρτηση από τις τυποποιημένες συμβάσεις στις σύγχρονες εμπορικές πρακτικές έχει εντείνει τις ανησυχίες σχετικά με την επικράτηση όρων που ενδέχεται να εκμεταλλεύονται τους καταναλωτές ή να περιορίζουν καταχρηστικά τα δικαιώματά τους.

Η έρευνα αποσκοπεί στην ανάλυση των νομικών εργαλείων και προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται για τον μετριασμό τέτοιων καταχρηστικών πρακτικών, αναδεικνύοντας τη διασταύρωση των εθνικών και ευρωπαϊκών νομικών πλαισίων στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού καθεστώτος προστασίας των καταναλωτών. Εμβαθύνοντας στις αρχές, τους κανόνες και τις δικαστικές ερμηνείες που διέπουν αυτά τα πλαίσια, η μελέτη φιλοδοξεί να αποκαλύψει τον βαθμό στον οποίο τα υφιστάμενα νομικά μέσα επιτυγχάνουν τους στόχους τους όσον αφορά τη διασφάλιση των συμφερόντων των καταναλωτών, διατηρώντας παράλληλα την αποτελεσματικότητα της αγοράς.

Στο επίκεντρο της έρευνας αυτής βρίσκεται ο εντοπισμός και η κριτική των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, ιδίως εκείνων που παραβιάζουν τις καθιερωμένες αρχές της καλής πίστης και δημιουργούν σημαντική ανισορροπία εις βάρος του καταναλωτή. Η μελέτη αποσκοπεί στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των νομικών διατάξεων όσον αφορά την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, λαμβάνοντας υπόψη τόσο την ουσιαστική όσο και τη διαδικαστική διάσταση της προστασίας των καταναλωτών. Επιπλέον, η έρευνα θα διερευνήσει το ρόλο των μηχανισμών επιβολής και τις ευρύτερες πολιτικές επιπτώσεις της διασφάλισης της αμεροληψίας στους όρους των συναλλαγών.

Μέσω αυτής της ανάλυσης, η έρευνα προσπαθεί να συμβάλει στη συνεχιζόμενη συζήτηση για την εναρμόνιση της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών σε ολόκληρη την Ευρώπη, με σεβασμό στην ποικιλομορφία των εθνικών νομικών παραδόσεων. Επιδιώκει να παράσχει πληροφορίες σχετικά με τις πιθανές μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές που είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων προκλήσεων σε ένα ταχέως εξελισσόμενο οικονομικό και νομικό τοπίο, προωθώντας τελικά ένα πιο δίκαιο περιβάλλον για τους καταναλωτές.

1.2 Μεθοδολογία

Η έρευνα χρησιμοποίησε μια μεθοδολογία που βασίστηκε σε εκτενή ανασκόπηση της νομικής βιβλιογραφίας, η οποία περιλάμβανε ένα ευρύ φάσμα πηγών που παρείχαν πληροφορίες σχετικά με τις θεωρητικές και πρακτικές πτυχές των γενικών όρων συναλλαγών και της καταχρηστικότητας. Κεντρικό ρόλο στην προσέγγιση αυτή έπαιξε η εξέταση νομικών κειμένων, συμπεριλαμβανομένης της εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας, δικαστικών αποφάσεων και ακαδημαϊκών σχολίων. Οι πηγές αυτές επιλέχθηκαν για να διασφαλιστεί η ολοκληρωμένη κατανόηση των αρχών που διέπουν τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες και των μηχανισμών που αποσκοπούν στην προστασία των καταναλωτών από τις επιπτώσεις τους.

Οι πρωτογενείς νομικές πηγές, όπως ο ελληνικός αστικός κώδικας και οι νόμοι για την προστασία των καταναλωτών, αναλύθηκαν για να εντοπιστούν οι θεμελιώδεις νομικές αρχές που σχετίζονται με τη μελέτη. Η ανάλυση αυτή συμπληρώθηκε από την εξέταση των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, η οποία εναρμονίζει την αντιμετώπιση των καταχρηστικών ρητρών στα κράτη μέλη. Η έρευνα ενσωμάτωσε επίσης μια επισκόπηση της νομολογίας για να κατανοηθεί πώς αυτές οι νομικές αρχές έχουν ερμηνευτεί και εφαρμοστεί στο ελληνικό και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο. Οι δικαστικές αποφάσεις έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην απεικόνιση των πρακτικών προκλήσεων και των ασυνεπειών που προκύπτουν κατά την εφαρμογή των νόμων για την προστασία των καταναλωτών.

Δευτερογενείς πηγές, συμπεριλαμβανομένων νομικών σχολίων, εγχειριδίων και ακαδημαϊκών άρθρων, παρείχαν κριτικές προοπτικές σχετικά με το θεωρητικό υπόβαθρο και τις πρακτικές επιπτώσεις των καταχρηστικών ρητρών. Τα έργα αυτά προσέφεραν πολύτιμες πληροφορίες για την εξέλιξη των πλαισίων προστασίας των καταναλωτών και ανέδειξαν τομείς αμφισβήτησης και πιθανής μεταρρύθμισης. Η χρήση έγκυρων νομικών μελετών εξασφάλισε ότι η ανάλυση στηρίχθηκε σε καθιερωμένο ακαδημαϊκό λόγο, ενώ παρέμεινε σχετική με τις σύγχρονες νομικές προκλήσεις.

Η ερευνητική μεθοδολογία περιελάμβανε επίσης την εξέταση επίσημων κατευθυντήριων γραμμών και οδηγιών που εκδόθηκαν από ευρωπαϊκές και εθνικές ρυθμιστικές αρχές. Το υλικό αυτό ήταν απαραίτητο για την κατανόηση των διαδικαστικών πτυχών της αντιμετώπισης των καταχρηστικών ρητρών και του ρόλου των φορέων επιβολής της νομοθεσίας στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των καταναλωτών. Αυτή η πολύπλευρη προσέγγιση επέτρεψε μια στιβαρή ανάλυση των νομικών μέτρων που ισχύουν για την αντιμετώπιση των καταχρηστικών γενικών όρων των συναλλαγών, με ιδιαίτερη έμφαση στην εφαρμογή τους στο ελληνικό νομικό σύστημα.

2 Ορισμοί και Βασικές Έννοιες

Οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ) αποτελούν έναν σημαντικό μηχανισμό που διέπει τις περισσότερες εμπορικές συναλλαγές και συμβάσεις, αποτελούμενος σε προσυμφωνημένους όρους, καθορισμένους εκ των προτέρων από τον προμηθευτή για τις μελλοντικές συμφωνίες. Η χρήση των ΓΟΣ λειτουργεί με γνώμονα την τυποποίηση των συμβατικών σχέσεων και εξασφαλίζει την ομοιομορφία στις συμφωνίες, ενώ ταυτόχρονα περιορίζει τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης των όρων, κυρίως από την πλευρά του καταναλωτή. Ωστόσο, η πρακτική αυτή συχνά εγείρει ανησυχίες σχετικά με την προστασία του πιο αδύναμου μέρους της σύμβασης, ιδιαίτερα όταν οι όροι είναι καταχρηστικοί ή προκαλούν αδικαιολόγητη ζημία στον καταναλωτή. Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια και τα χαρακτηριστικά των ΓΟΣ, η ένταξή τους στις συμβάσεις, καθώς και ο έλεγχος της νομιμότητας και εγκυρότητας τους, δίνοντας

ιδιαίτερη βαρύτητα στη διασφάλιση των δικαιωμάτων του καταναλωτή έναντι των καταχρηστικών όρων.

2.1 (ΓΟΣ) Έννοια και Χαρακτηριστικά

Οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ) αποτελούν συμβατικούς όρους που έχουν διαμορφωθεί εκ των προτέρων για μελλοντικές συμβάσεις¹ από την πλευρά του παρόχου υπηρεσιών ή προϊόντων, συνήθως κατόπιν μονομερούς απόφασης και εφαρμόζονται γενικά και ομοιόμορφα. Βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 1 του Ν. 2251/1994, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Ν. 3857/2007, οι ΓΟΣ ορίζονται ως «όροι που έχουν προκαθοριστεί για τη χρήση σε μελλοντικές συμβάσεις». Αυτοί οι όροι προορίζονται να χρησιμοποιηθούν σε πληθώρα τυποποιημένων συμβάσεων, στις οποίες ο ένας από τους συμβαλλόμενους (συνήθως η επιχείρηση) επιβάλλει τους όρους στον άλλον (τον καταναλωτή), χωρίς να προβλέπεται δυνατότητα διαπραγμάτευσης από την πλευρά του τελευταίου. Πέραν του ότι δεν αποτελούν προϊόν διαπραγμάτευσης μεταξύ του πελάτη και του προμηθευτή, δεν λαμβάνουν επίσης υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περίπτωσης². Αυτή η προσέγγιση των ΓΟΣ καταδεικνύει ότι είναι πράγματι τυποποιημένοι συμβατικοί όροι που έχουν διαμορφωθεί πριν ακόμα συναφθεί η οποιαδήποτε σύμβαση και συναντώνται σε απεριόριστο αριθμό συμβάσεων.

Οι ΓΟΣ διατυπώνονται από το συμβαλλόμενο μέρος που συνήθως διαθέτει μεγαλύτερη οικονομική, επαγγελματική και οργανωτική δύναμη. Σε αυτή την περίπτωση, ο καταναλωτής βρίσκεται σε δυσμενή θέση, καθώς συχνά αποδέχεται τους όρους χωρίς αντίρρηση, κυρίως λόγω της οικονομικής ισχύος του προμηθευτή ή λόγω έλλειψης συναλλακτικών και νομικών γνώσεων για την κατανόηση των όρων.³ Ωστόσο, με την νέα ρύθμιση και τροποποίηση του

---

¹ Ι. Βενιέρης και Ν. Βερβεσός, «Δίκαιο Εμπορικών Συμβάσεων», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

² Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, «Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο του Καταναλωτή», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998.

³ Ι. Καράκωστας, «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν2251/1994», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2016.

N.2251/1994 με τον N.3857/2007, ο οποίος θα αναλυθεί εν συνεχεία, αναδιαμορφώθηκε η εφαρμογή τους αναφορικά με την εκτεταμένη χρήση τους και εστιάζοντας στην ομοιόμορφη μελλοντική τους χρήση⁴. Στην αγγλική ορολογία αναφέρονται ως "Take it or leave it" (πάρτο ή άστο), έκφραση προς επίρρωση των παραπάνω, ήτοι τη μονομερή διαμόρφωση των όρων από τον ισχυρότερο συμβαλλόμενο, με την υποχρέωση του άλλου μέρους να τους αποδεχτεί στο σύνολό τους ή να μην προχωρήσει στην σύμβαση. Πρόκειται για πρακτική που έχει δεχτεί κριτική, καθώς δεν επιτρέπει στον καταναλωτή να διαπραγματευτεί ή να τροποποιήσει τους όρους της σύμβασης, αφήνοντάς τον σε μειονεκτική θέση και ενδεχομένως εκτεθειμένο σε αθέμιτους όρους⁵.

2.2 Η Ένταξη των ΓΟΣ στις Συμβάσεις

Η αρχή της συμβατικής ελευθερίας παρέχει τρία βασικά δικαιώματα στον κάτοχό της: τη δυνατότητα να αποφασίσει εάν θα συνάψει σύμβαση ή όχι, την αυτονομία στην επιλογή του συμβαλλόμενου μέρους και τη διαμόρφωση του περιεχομένου της σύμβασης χωρίς περιορισμούς⁶. Το δίκαιο των συμβάσεων, παρότι διέπεται από την αρχή της ελευθερίας τίθενται όρια και εφαρμόζονται κανόνες αναγκαστικού δικαίου. Ο ν. 2251/1994 όπου τροποποιήθηκε από με τον Ν.3587/2007 και αφορά την προστασία των καταναλωτών εισάγει ένα εκτεταμένο πλαίσιο προστασία τους ενώ στο άρθρο 2 παρ.1 του ίδιου νόμου ρυθμίζονται ζητήματα που σχετίζονται με τους ΓΟΣ, περιλαμβάνοντας μια ενδεικτική λίστα καταχρηστικών όρων. Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι προδιατυπωμένοι αυτοί όροι και το περιεχόμενο τους μπορούν να γνωστοποιούνται στον λήπτη τους είτε προφορικά είτε εγγράφως⁷. Η ενσωμάτωση των ΓΟΣ στη σύμβαση είναι αδιαμφισβήτητη, καθώς η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, ως θεμελιώδης αρχή του ιδιωτικού δικαίου, διασφαλίζει την αυτονομία του ατόμου και του παρέχει τη δυνατότητα να

---

⁴ Γ.Α. Καζάκος, «Αστικό Δίκαιο, Οικονομία της αγοράς και προστασία των καταναλωτών», εκδόσεις Σάκκουλας, 1987.

⁵ Μ. Ντούσια, «Η μονομερής διαμόρφωση της Σύμβασης Εργασίας από τον Εργοδότη, Συμβατική ελευθερία Προδιατυπωμένοι συμβατικοί όροι», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2024.

⁶ Α.Ν. Κουκούλης και Κ. Παντελίδου, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2021.

⁷ Μ. Δ. Καράσης, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», εκδόσεις Σάκκουλας, 1992.

δημιουργεί έννομα αποτελέσματα μέσω της δήλωσης της βούλησής του⁸. Επιτρέπει στον κάτοχό της να επιλέγει αν θα συνάψει σύμβαση, με ποιο πρόσωπο και με ποιο περιεχόμενο. Περιλαμβάνει επίσης την ευχέρεια διαμόρφωσης της σύμβασης σύμφωνα με τις ανάγκες του. Αυτή η ελευθερία καθορισμού του περιεχομένου σχετίζεται με τους όρους που θα συμφωνηθούν από τα συμβαλλόμενα μέρη και που θα αποτελέσουν τη βάση για την υλοποίηση της σύμβασης.

Αφού οι συμβαλλόμενοι αποφασίσουν να συνάψουν σύμβαση, η σύμβαση αποκτά ισχύ και δεσμεύει τα μέρη, καθορίζοντας τις περιουσιακές τους σχέσεις σύμφωνα με τη δική τους βούληση, υπό την προϋπόθεση ότι δεν αντιβαίνει στο νόμο ή τα χρηστά ήθη⁹. Η ελευθερία αυτή προέχεται από το ρωμαϊκό δίκαιο κατά το οποίο « κανένας δεν μπορεί να επικαλεστεί βλάβη από πράξη στην οποία έχει συναινέσει και ανέλαβε τον επίδικο κίνδυνο “volenti non fit injuria”¹⁰. Όταν τα μέρη αποφασίσουν να συνάψουν σύμβαση και επιλέξουν αντισυμβαλλόμενο, καθορίζονται το περιεχόμενο και οι όροι της. Η σύμβαση αποκτά ισχύ και δεσμεύει και τα δύο μέρη, αποτυπώνοντας την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων όπως λέχθηκε παραπάνω.

Για την καλύτερη κατανόηση της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων, η οποία πηγάζει από την αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας που διέπει το σύνολο του ενοχικού δικαίου, είναι απαραίτητο να αναφερθούμε στον ενδοτικό χαρακτήρα των κανόνων του. Το ενοχικό δίκαιο περιλαμβάνει ρυθμίσεις που μπορούν να τροποποιηθούν ή να παραμεριστούν με βάση τη βούληση των συμβαλλομένων. Με άλλα λόγια, οι κανόνες του εφαρμόζονται μόνο όταν τα μέρη δεν έχουν επιλέξει διαφορετική ρύθμιση για τη μεταξύ τους σχέση¹¹. Η χρήση των Γενικών Όρων Συναλλαγών στις συμβάσεις αποτελεί εφαρμογή της ελευθερίας διαμόρφωσης του περιεχομένου τους, όπως περιγράφηκε προηγουμένως. Μέσω της ενσωμάτωσης των ΓΟΣ στις συναλλαγές, είναι εφικτό αφενός να

---

⁸ Α. Γεωργιάδης, «Ενοχικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος», εκδόσεις Σάκκουλας, 2015.

⁹ Ι. Καράκωστας, «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν2251/1994», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2016.

¹⁰ Π. Γ. Πολυβίου, «Ενοχικό Δίκαιο στο Κοινοδίκαιο και το Κυπριακό Δίκαιο», Τεύχος Β', εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

¹¹ Ι. Καράκωστας, «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν2251/1994», Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2016.

αποκλίνει κάποιος από τις ισχύουσες ενδοτικές διατάξεις, και αφετέρου να ρυθμιστούν ζητήματα που δεν καλύπτονται από αυτές.

Οι ΓΟΣ συνήθως αφορούν δευτερεύοντα στοιχεία της σύμβασης (*accidentalia negotii*), αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν ρυθμίσεις που αφορούν βασικά στοιχεία της (*essentialia negotii*)¹². Ωστόσο, υπάρχουν και διατάξεις δημοσίας τάξεως, οι οποίες ισχύουν υποχρεωτικά (*jus cogens*), καθώς και ορισμένες αρχές αναγκαστικού δικαίου που δεν επιτρέπουν παρέκκλιση, όπως για παράδειγμα οι κανόνες που συνδέονται με τα χρηστά ήθη και δημιουργούν υποχρεώσεις *erga omnes* και ισχύουν έναντι πάντων¹³.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων δεν είναι απόλυτη ούτε αμετάβλητη, καθώς υπόκειται σε περιορισμούς. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα περιορισμού της ελευθερίας στον καθορισμό του περιεχομένου μιας σύμβασης αποτελούν οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και οι συμβάσεις προσχώρησης. Η έννομη τάξη επιβάλλει ορισμένους περιορισμούς στη συμβατική ελευθερία, με κύριο σκοπό την προστασία του πιο αδύναμου συμβαλλόμενου μέρους από κοινωνικά άδικες προβλέψεις των συμβάσεων¹⁴. Αφού οι ΓΟΣ ενσωματωθούν στη σύμβαση, το επόμενο βήμα είναι ο έλεγχος του περιεχομένου τους για την ύπαρξη καταχρηστικών όρων.

2.3 Καταχρηστικοί Όροι και Έλεγχος

Μετά την επαλήθευση της ενσωμάτωσης των ΓΟΣ στη σύμβαση και τη διευκρίνιση του περιεχομένου τους μέσω ερμηνείας, ακολουθεί το τελικό στάδιο της αξιολόγησης των περιλαμβανομένων όρων στη σύμβαση. Σε αυτή τη φάση, πρέπει να εξεταστεί αν οι όροι αυτοί είναι καταχρηστικοί και επομένως παράνομοι¹⁵.

Ο έλεγχος του κύρους των όρων αφορά την εξέταση της νομιμότητας και εγκυρότητας του περιεχομένου κάθε όρου. Στο πλαίσιο αυτό, αξιολογείται αν οι

---

¹² ΠΠρΘΕΣ 1583/2017, *Quallex*.

¹³ Ε. Ρούκουνας, «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», 4^η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

¹⁴ Α. Βάρκα-Αδάμη, «Εισαγωγή στο Δίκαιο προστασίας Καταναλωτή», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.

¹⁵ Μ.Δ. Καράσης, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1992.

όροι είναι καταχρηστικοί ή αν παραβιάζουν τις διατάξεις του δικαίου, με σκοπό να προστατευθεί ο καταναλωτής από αθέμιτους όρους που μπορεί να εκμεταλλεύονται την υπεροχή του ενός μέρους στη σύμβαση.

Ανεξάρτητα από το αν μια σύμβαση χαρακτηρίζεται ως καταναλωτική ή όχι (γεγονός που επηρεάζει τους εφαρμοστέους κανόνες δικαίου), οι ΓΟΣ που περιλαμβάνονται σε αυτή υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο, ο οποίος διακρίνεται σε τρία στάδια.

Πρώτον, εξετάζεται αν οι ΓΟΣ έχουν ενσωματωθεί στη σύμβαση, δηλαδή αν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την ένταξή τους. Στη συνέχεια, ακολουθεί η ερμηνεία των όρων, προκειμένου να διευκρινιστεί το νοηματικό τους περιεχόμενο. Τέλος, πραγματοποιείται έλεγχος κύρους, με στόχο την αξιολόγηση της νομιμότητας και της εγκυρότητας του περιεχομένου κάθε όρου.

Ο έλεγχος των ΓΟΣ πραγματοποιείται με συγκεκριμένη και υποχρεωτική αλληλουχία. Αρχικά, εξετάζεται η ένταξή τους στη σύμβαση. Αν διαπιστωθεί ότι οι ΓΟΣ, ή κάποιιοι από αυτούς, δεν έχουν ενσωματωθεί στη συμφωνία, τότε ο αντισυμβαλλόμενος δεν δεσμεύεται από αυτούς και δεν προχωρά η διαδικασία στα επόμενα στάδια. Εφόσον, όμως, κριθεί ότι οι ΓΟΣ έχουν νομίμως ενταχθεί στη σύμβαση, ακολουθεί το στάδιο της ερμηνείας τους. Σε αυτή τη φάση διαπιστώνεται το περιεχόμενό τους, χωρίς όμως να αξιολογείται ακόμα αν είναι καταχρηστικό. Η πιθανότητα καταχρηστικότητας εξετάζεται στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, που αφορά τον έλεγχο κύρους των ΓΟΣ και αξιολογεί την εγκυρότητα του περιεχομένου τους.

Η μελέτη των ΓΟΣ αναδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο τους στις εμπορικές συμβάσεις και την ανάγκη προστασίας του καταναλωτή από καταχρηστικούς όρους. Η εφαρμογή τους παρέχει ευχέρεια στις επιχειρήσεις, αλλά συχνά θέτει τον καταναλωτή σε μειονεκτική θέση, χωρίς διαπραγματευτική δυνατότητα. Παρά την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, το νομικό σύστημα επιβάλλει περιορισμούς για την προστασία του ασθενέστερου μέρους, υποχρεώνοντας συμμόρφωση με κανόνες αναγκαστικού δικαίου. Ο δικαστικός έλεγχος των ΓΟΣ διασφαλίζει τη νομιμότητά τους, εξασφαλίζοντας ότι δεν παραβιάζουν δικαιώματα και ενσωματώνονται με διαφάνεια στη σύμβαση.

2.4 Περιορισμοί και Έλεγχος της Ελευθερίας του Συμβάλλεσθαι: Συνταγματικότητα και Καταχρηστικότητα

Ακρογωνιαίο λίθο του ιδιωτικού δικαίου αποτελεί η ελευθερία του συμβάλλεσθαι θεμελιωμένη στην ιδιωτική αυτονομία. Εντούτοις, δεν αποτελεί απόλυτο δικαίωμα, καθώς υπόκειται σε περιορισμούς για τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, των χρηστών ηθών και την προστασία του ασθενέστερου μέρους. Η έννομη τάξη παρεμβαίνει μέσω του ελέγχου καταχρηστικότητας, διασφαλίζοντας ισότητα και δικαιοσύνη στις συμβατικές σχέσεις. Ο έλεγχος καταχρηστικότητας εγείρει ερωτήματα σχετικά με τη συνταγματικότητα των περιορισμών που επιβάλλει. Αποτελεί παραβίαση της ελευθερίας του συμβάλλεσθαι; Από ποια άρθρα του Συντάγματος αντλεί νομιμοποίηση; Πώς εξισορροπεί την προστασία του αδύναμου μέρους με την ιδιωτική αυτονομία;

Το παρόν κεφάλαιο αναλύει τη συνταγματική βάση του ελέγχου καταχρηστικότητας, εξετάζοντας τα όριά του, ενώ διερευνά πώς η ελευθερία του συμβάλλεσθαι διασφαλίζεται σε ένα πλαίσιο κοινωνικής δικαιοσύνης στην ελληνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη.

2.4.1 Η Ελευθερία του Συμβάλλεσθαι ως Συνταγματική αρχή

Η ελευθερία του συμβάλλεσθαι αποτελεί βασικό πυλώνα του κράτους δικαίου και της οικονομικής ζωής κάτι το οποίο βασίζεται στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος. Η συγκεκριμένη διάταξη θεμελιώνει την αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας, παρέχοντας στο άτομο το δικαίωμα να λαμβάνει αποφάσεις ελεύθερα για την σύναψη ή μη έννομων σχέσεων και να διαμορφώνει τους όρους τους. Η ελευθερία των συμβάσεων προβλέπεται και στα άρθρα του ΑΚ 361 για την ελευθερία σύναψης συμβάσεων, η οποία ουσιαστικά διασαφηνίζει ότι η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων υφίσταται ως φυσική και λογική συνέπεια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ιδιωτικής αυτονομίας, καθώς και στα άρθρα 178-179 ΑΚ για τον έλεγχο αντίθετων συμβάσεων προς τα χρηστά ήθη. Στις εκφάνσεις της ελευθερίας μπορεί να προστεθεί και αυτή της προστασίας των καταναλωτών οι οποίοι αποτελούν τον τελικό αποδέκτη των παραγωγικών δραστηριοτήτων¹⁶.

---

¹⁶ Β. Κόκοτα, «Επαγγελματική Ελευθερία», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2014.

Μεταξύ άλλων, η συνταγματική ελευθερία των καταναλωτών περιλαμβάνει και αυτή των γενικών όρων συναλλαγών οι οποίοι δεν είναι ευνοϊκοί για τους αποδέκτες τους. Η ελευθερία αυτή αντανακλά την αρχή του φιλελευθερισμού και συνδέεται στενά με την προστασία της προσωπικής ελευθερίας και της αξιοπρέπειας. Ωστόσο δεν είναι απεριόριστη. Το Σύνταγμα και οι νομοθετικές ρυθμίσεις την περιορίζουν για την προστασία του γενικού συμφέροντος, την αποφυγή κοινωνικών ανισοτήτων και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ασθενέστερων μερών. Ειδικότερα, η προστασία του καταναλωτή κατοχυρώνεται μέσω των άρθρων 2 παρ.1, του προαναφερόμενου 5 παρ.1 & 3, του 25 παρ.1 & 4 και 106 παρ.1 & 2 του Συντάγματος, τα οποία διαμορφώνουν το κοινωνικό δικαίωμα της προστασίας του καταναλωτή. Το δικαίωμα αυτό αφενός θέτει τα όρια, τα οποία ο κοινός νομοθέτης οφείλει να σεβαστεί ώστε να μην παραβιάσει τις συνταγματικές επιταγές και αφετέρου λειτουργεί ως ερμηνευτικό εργαλείο. Το εργαλείο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα Δικαστήρια τόσο για την εφαρμογή νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων που αφορούν την προστασία του καταναλωτή όσο και για τον καθορισμό των γενικών όρων συναλλαγών στις καταναλωτικές συναλλαγές¹⁷.

Οι εξειδικευμένες ρυθμίσεις για την προστασία του καταναλωτή, και ιδίως εκείνες που αφορούν τους καταχρηστικούς όρους συναλλαγών, οφείλουν να ευθυγραμμίζονται πλήρως με τις διατάξεις του συντάγματος.

2.5 Περιορισμοί της Ελευθερίας των Συμβάσεων

Η ελευθερία των συμβάσεων όπως ήδη αναλύθηκε, η οποία θεωρείται η πιο σημαντική πτυχή της γενικής οικονομικής ελευθερίας, αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να αποφασίζει και να διαμορφώνει τις σχέσεις του με άλλα άτομα εντός των ορίων της ατομικής βούλησης. Αυτό σημαίνει ότι, εκτός αν υπάρχουν περιορισμοί από τις ισχύουσες νομοθετικές ρυθμίσεις, το άτομο έχει την ελευθερία να συνάπτει συμφωνίες με άλλα πρόσωπα. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει την ελευθερία να επιλέγει αν θα συνάψει σύμβαση ή όχι, καθώς και τον έλεγχο σχετικά με τον χρόνο, τον τόπο της σύναψης της σύμβασης, την απόφαση για καταγγελία ή συνέχιση της σύμβασης, την ελευθερία να καθορίζει

---

¹⁷ Β. Κόλια, «Η ερμηνεία των Γενικών Όρων Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη. 2016.

το περιεχόμενο και τους όρους της σύμβασης καθώς και την επιλογή του αντισυμβαλλόμενου. Ειδικότερα, το αρ. 5 παρ. 1 του Συντάγματος το οποίο θέτει τρεις περιορισμούς και συγκεκριμένα: α) να μην προσβάλλονται τα δικαιώματα άλλων, β) να μην παραβιάζεται το ίδιο το Σύνταγμα και γ) να μην παραβιάζονται επίσης τα χρηστά ήθη.

Ο όρος «τα δικαιώματα των άλλων» περιλαμβάνει τόσο συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα όσο και εκείνα που προκύπτουν από την κοινή νομοθεσία ή ιδιωτικές συμφωνίες. Σε αυτή την ερμηνεία εντάσσονται όλα τα δικαιώματα που αναγνωρίζει η ελληνική έννομη τάξη, ιδιωτικά ή δημόσια, εφόσον δεν περιορίζουν ή καταργούν την οικονομική ελευθερία ενός ατόμου. Το δικαίωμα της γενικής οικονομικής ελευθερίας, που περιλαμβάνει και την ελευθερία άλλων οικονομικών υποκειμένων, όπως καταναλωτές ή ανταγωνιστές, ανήκει στα δικαιώματα των άλλων. Το κράτος αναλαμβάνει παρεμβατικό ρόλο ώστε η άσκηση της οικονομικής ελευθερίας να μην προσβάλλει αυτά τα δικαιώματα. Επομένως, η άσκηση της οικονομικής και επιχειρηματικής ελευθερίας από ένα άτομο δεν επιτρέπεται να περιορίζει την άσκηση της ίδιας ελευθερίας από κάποιο άλλο άτομο. Τέτοιας φύσεως υποχρέωση συνάγεται και από την ίδια οικονομική ελευθερία, η οποία ως ελευθερία του ανταγωνισμού απαγορεύει τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές και προστατεύει τους καταναλωτές¹⁸.

Επίσης, όσον αφορά το β του αρθ.5 παρ.1 του Συντάγματος, με το οποίο προβλέπεται ρητά ότι η οικονομική ελευθερία δεν πρέπει να παραβιάζει το τελευταίο, προτάσσεται ρητά η συνταγματική τήρηση και οι διατάξεις αυτού σε σχέση με την προστασία της οικονομικής ελευθερίας. Όταν ανακύπτει σύγκρουση μεταξύ του δικαιώματος συμμετοχής στην οικονομική ζωή και άλλων συνταγματικών διατάξεων, το ίδιο ως άνω άρθρο παρέχει το κατάλληλο κριτήριο για την αναγκαία στάθμιση .

Τέλος, ως προς το γ του αρθ.5 παρ.1 του Συντάγματος, στο οποίο ορίζεται ότι δεν πρέπει να παραβιάζονται τα χρηστά ήθη στην ανάπτυξη του δικαιώματος

---

¹⁸ Γ. Κασιμάτης, «Γενικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου» Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014.

της οικονομικής ελευθερίας, τα χρηστά ήθη ενσωματώνουν έναν ευρύτερο εννοιολογικό περιεχόμενο, το οποίο περιλαμβάνει αξιολογήσεις που βασίζονται στην επικράτουσα κοινωνική ηθική. Υπό αυτή την έννοια, αντικατοπτρίζουν τις ηθικές αντιλήψεις του μέσου συνετού ανθρώπου και συνεπώς πρέπει να διαχωρίζονται από εξιδανικευμένα ηθικά¹⁹. Τέτοια πρότυπα θα περιορίζαν υπερβολικά την οικονομική δραστηριότητα, η οποία εκ φύσεως επιδιώκει ιδιοτελή ατομικά συμφέροντα. Αν θίγεται η σωματική ή ψυχολογική υγεία, ο νομοθέτης μπορεί να επιβάλει περιορισμούς στην οικονομική ελευθερία, ανεξάρτητα από τη συναίνεση των καταναλωτών. Καταλήγοντας, προκειμένου να μην θίγονται και να προστατεύονται τα χρηστά ήθη, ο νομοθέτης μπορεί να περιορίσει την οικονομική ελευθερία

2.6 Προστασία του καταναλωτή μέσω του Συντάγματος

Η συνταγματική προστασία του καταναλωτή έναντι των καταχρηστικών γενικών όρων συναλλαγών, αποτελεί κρίσιμη πτυχή της σύγχρονης έννομης τάξης, εστιάζοντας την εξισορρόπηση της σχέσης μεταξύ καταναλωτών και προμηθευτών. Το Σύνταγμα παρέχει το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή, αντιμετωπίζοντας τις ασυμμετρίες που προκύπτουν από την εκτεταμένη χρήση γενικών όρων συναλλαγών στους οποίους προσχωρεί χωρίς την δυνατότητα της διαφορετικής ρύθμισης. Στόχος του Συντάγματος είναι η ισότητα και η δικαιοσύνη στις συναλλαγές στο γενικότερο πλαίσιο των καταναλωτικών συμφερόντων όπως αναφέρονται στο αρ.2 παρ.5 και 10 του Ν 2251/1994²⁰. Ορισμένοι δέχονται ότι το Σύνταγμα αναγνωρίζει στον καταναλωτή το δικαίωμα, με ποιον θα συναλλαχθεί, υπό ποιους όρους και για ποιους λόγους, κάτι το οποίο συνδυάζεται με το αρ.2 παρ1 Σ για την προστασία του ανθρώπου και από το αρ. 4 παρ. 1 αρχή της ισότητας²¹. Ωστόσο υπάρχει η προβληματική της ανισότητας μεταξύ του καταναλωτή ως ασθενούς συμβαλλομένου σε σχέση με τον πάροχο ο οποίος διαμορφώνει το περιεχόμενο της σύμβασης χωρίς να δίνει το δικαίωμα στον αντισυμβαλλόμενο να διαπραγματευτεί. Η προστασία των καταναλωτών

---

¹⁹ Βλππ. Γ. Κασιμάτης

²⁰ Ι. Καράκωστας, «Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιρειών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1998.

²¹ Γ. Γούλας, «Ελευθερία των Συμβάσεων και απαγόρευση διακρίσεων», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019.

αποτελεί αναγκαία αποστολή ενός σύγχρονου κοινωνικού κράτους δικαίου, το οποίο θεσπίζει κατάλληλο νομικό πλαίσιο. Το Σύνταγμα, μέσω συγκεκριμένων διατάξεων, διασφαλίζει μεγαλύτερη ισότητα και δικαιοσύνη στις συναλλαγές, προστατεύοντας τόσο τα ατομικά δικαιώματα του καταναλωτή όσο και τα συλλογικά καταναλωτικά συμφέροντα. Αυτή η προστασία θεμελιώνεται μέσω των διατάξεων του κοινού νομοθέτη όπως αποτυπώνονται στα άρθρα 2 παρ. 5 και 10 του Ν.2251/1994. Με τον τρόπο αυτό, το Σύνταγμα αναγνωρίζει, μεταξύ άλλων, τα συμφέροντα των καταναλωτών ως συλλογικά έννομα αγαθά, ενώ παράλληλα υποχρεώνει τον νομοθέτη να θεσπίσει κατάλληλες ρυθμίσεις για την προστασία τους.

2.7 Συμπεράσματα

Οι ΓΟΣ αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης οικονομικής δραστηριότητας και έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη λειτουργία της αγοράς. Παρά τη σημασία τους, η συμβατότητα των ΓΟΣ με το Σύνταγμα αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού, καθώς εξαρτάται από την τήρηση των συνταγματικών διατάξεων και αρχών. Οι ΓΟΣ ενσωματώνονται στην αρχή της ελευθερίας του συμβάλλεσθαι, όπως αυτή καταχρεώνεται στο αρ. 5 παρ1 Σ, που εγγυάται την ιδιωτική αυτονομία δηλαδή το δικαίωμα των ατόμων να διαμορφώνουν ελεύθερα τις συμβατικές τους σχέσεις. Επιπλέον οι ΓΟΣ προωθούν την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα στις συναλλαγές, γεγονός που συνάδει με την οικονομική ελευθερία και την ενίσχυση της ανάπτυξης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 106 του Σ. Ακόμη το Σύνταγμα αναγνωρίζει τη δυνατότητα κρατικής παρέμβασης για την προστασία των καταναλωτών και την αποφυγή ανισοτήτων στις συναλλαγές, σύμφωνα με το αρ 15 παρ.1 και 4, ενισχύοντας τη διαφάνεια και την ισορροπία στις σχέσεις που περιλαμβάνουν οι ΓΟΣ.

Παρά τα παραπάνω οι ΓΟΣ μπορεί να προκαλέσουν συνταγματικά ζητήματα, ιδιαίτερα όταν η μονομερής διατύπωση τους από τον προμηθευτή οδηγεί σε ανισότητες εις βάρος του καταναλωτή. Η πρακτική αυτή μπορεί να παραβιάσει την αρχή της ισότητας που κατοχυρώνεται στο αρθ.4 παρ.1 του Σ καθώς και την προστασία των ασθενέστερων μερών. Επιπλέον, η ένταξη καταχρηστικών όρων στους ΓΟΣ έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της καλής πίστης και την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όπως προβλέπεται στο αρ.2 του Σ..

Τέλος η έλλειψη σαφήνειας και διαφάνειας στους όρους μπορεί να παραβιάζει την υποχρέωση του κράτους για δικαιοσύνη στις συναλλαγές, όπως απορρέει από το αρ. 25 παρ.1 του Συντάγματος.

Η χρήση των ΓΟΣ είναι καταρχήν, συμβατή με το Σύνταγμα, υπό την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζεται η ισότητα, η διαφάνεια και η δικαιοσύνη στις συναλλαγές. Ωστόσο, σε περιπτώσεις όπου περιλαμβάνονται καταχρηστικοί όροι ή όπου παραβιάζονται οι αρχές της καλής πίστης και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, εγείρονται σοβαρά ζητήματα συνταγματικής νομιμότητας. Η εναρμόνιση των ΓΟΣ με τις συνταγματικές αρχές προϋποθέτει την νομοθετική παρέμβαση και τη δικαστική εποπτεία ώστε να διασφαλιστεί η προστασία των καταναλωτών και να υπάρχει η συμμόρφωση με τις συνταγματικές αξίες.

3 Νομικό Πλαίσιο Προστασίας του Καταναλωτή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει την νομική έννοια και τις ρυθμίσεις που διέπουν τους ΓΟΣ στην ελληνική έννομη τάξη, εστιάζοντας κυρίως στον Ν 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών. Ο νόμος ορίζει τον λήπτη της σύμβασης ως καταναλωτή, τον τελικό αποδέκτη των υπηρεσιών της αγοράς. Οι όροι των συμβάσεων συχνά διατυπώνονται μονομερώς από τον πάροχο, χωρίς δυνατότητα διαπραγμάτευσης, γεγονός που τους καθιστά καταχρηστικούς. Ο νόμος απαιτεί οι ΓΟΣ να είναι σαφείς και κατανοητοί ώστε ο καταναλωτής να αντιλαμβάνεται τους όρους της σύμβασης. Σε περιπτώσεις που οι όροι δεν είναι ευκρινείς ο καταναλωτής έχει το πλεονέκτημα στην ερμηνεία, καθώς οι μονομερώς διατυπωμένοι όροι ερμηνεύονται υπέρ του. Η ανάγκη προστασίας επιβεβαιώνεται από τη νομολογία, που τονίζει ότι η διαφάνεια και η ίση συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις είναι καθοριστικές για την ισορροπία στις συμβάσεις. Τέλος, η ανάλυση αναδεικνύει τη σημασία των διατάξεων του ΑΚ για την καταχρηστικότητα και την καλή πίστη, καθώς και τον έλεγχο των ΓΟΣ υπό την προοπτική του ασθενέστερου μέρους.

Η έννοια του καταναλωτή ως υποκείμενου του Ιδιωτικού Δικαίου ορίστηκε για πρώτη φορά με σαφήνεια για την προστασία του καταναλωτή στην ελληνική έννομη τάξη μέσω του ν. 1961/1991 (άρθρο 2 § 1)²². Ο ορισμός αυτός αποδόθηκε με επιτυχία ως εξής: «Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που προβαίνει σε αγορά αγαθών ή υπηρεσιών με σκοπό την κάλυψη προσωπικών του αναγκών»²³.

Ως προς τον τριπλό έλεγχο των ΓΟΣ όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, αποσκοπεί στην προστασία των συμβαλλόμενων μερών οι οποίοι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά τις διαπραγματεύσεις, και πραγματοποιείται μέσω των γενικών διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Οι συγκεκριμένες διατάξεις εισάγουν κυρίως κανόνες που βασίζονται σε αξιολογικά κριτήρια και η εφαρμογή τους στις σχετικές συμβάσεις εξαρτάται από την κρίση

---

²² Ρ. Χατζηνικολάου-Αγγελίδου, Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000.

²³ Ε. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή,⁴η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

του εφαρμοστή του δικαίου ενώ προσαρμόζονται ανά τις συνθήκες της κάθε περίπτωσης (ad hoc).

Στην ελληνική έννομη τάξη υπήρχε ένα νομοθετικό κενό για χρόνια το οποίο καλύφθηκε με την ψήφιση του Ν. 1961/1991 λόγω της συμβατικής αδικίας που ευνοούσε το ισχυρότερο μέρος των συναλλαγών. Πριν από την εισαγωγή εξειδικευμένου νομοθετικού πλαισίου για την προστασία του καταναλωτή, οι καταχρηστικοί ΓΟΣ ρυθμιζόνταν μέσω διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Ο έλεγχος αυτός είναι καθοριστικός, ειδικά όταν το αντισυμβαλλόμενο μέρος δεν θεωρείται καταναλωτής. Έτσι, διευρύνεται το πλαίσιο προστασίας του ασθενέστερου μέρους της σύμβασης δηλαδή του αποδέκτη των ΓΟΣ, το οποίο μπορεί να αξιοποιήσει τις σχετικές διατάξεις για να επιτευχθεί ισορροπία στις συμβατικές σχέσεις των μερών.

Καταρχήν, λαμβάνοντας υπόψη τη δικαιοπρακτική προσέγγιση στη νομική φύση των ΓΟΣ, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι τόσο η θεωρία όσο και η νομολογία, πριν από την εισαγωγή της παραπάνω ειδικής νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών, αναγνώριζαν ως πρώτο στάδιο ελέγχου των ΓΟΣ την διαδικασία ένταξής τους στη σύμβαση. Η ένταξη αυτή επιτυγχάνεται μέσω μιας ξεχωριστής συμφωνίας, γνωστής ως συμφωνία ένταξης ή ενσωμάτωσης²⁴. Συνίσταται δηλαδή στην αποδοχή, εκ μέρους του πελάτη, των ΓΟΣ όπως έχουν διατυπωθεί από τον αντισυμβαλλόμενο, χωρίς να επιδιώκεται η διαπραγμάτευση του περιεχομένου τους. Ουσιαστικά, η δήλωση βούλησης του πελάτη αφορά αποκλειστικά την αποδοχή της ισχύος των ΓΟΣ, όπως έχουν οριστεί μονομερώς από το άλλο μέρος της συναλλαγής, χωρίς περιθώρια διαπραγμάτευσης.

Η συμφωνία των μερών για την ένταξη των ΓΟΣ σύμβαση βασίζεται στις διατάξεις του Αστικού Κώδικα με βασική προϋπόθεση την συναίνεση. Η ισχύς της βασίζεται εφόσον συναφθεί μια έγκυρη σύμβαση βασιζόμενη στα άρθρα 195-196 ΑΚ. Ειδικότερα, για την έγκυρη συμφωνία θα πρέπει καταρχήν να υπάρχει η πρόταση κατ' άρθρο 185 ΑΚ και εν συνεχεία η αποδοχή κατ' άρθρον

---

²⁴ ΠΠρΑΘ 119/2002.

198 ΑΚ. Φυσικά πέραν των προαναφερόμενων άρθρων το σημαντικότερο είναι να υπάρχει και η δικαιοπρακτική ικανότητα σύμφωνα με το αρ. 127 επ.. Πρόταση αποτελεί δήλωση βούλησης που απευθύνεται σε άλλο μέρος και θεωρείται έγκυρη μόλις περιέλθει σε αυτό, ανεξάρτητα από το αν έχει λάβει πραγματική γνώση του περιεχομένου της (167 ΑΚ). Ωστόσο, αναγνωρίζοντας ότι οι ΓΟΣ ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για τα συμφέροντα του πελάτη, ήδη πριν από τη θέσπιση του Ν. 1961/91 για την προστασία του καταναλωτή, είχε γίνει ευρέως αποδεκτό ότι ο χρήστης των ΓΟΣ φέρει αυξημένες υποχρεώσεις καλόπιστης συμπεριφοράς (288 ΑΚ)²⁵. Ειδικότερα, υποχρεούται να διασφαλίσει την πρόταση που αφορά του ΓΟΣ να είναι σαφής κατά την κατάρτιση της σύμβασης και να εξασφαλίζει ότι ο πελάτης έχει πραγματική και απρόσκοπτη πρόσβαση στο περιεχόμενό τους. Δηλαδή, ο χρήστης οφείλει κατά τη σύναψη της σύμβασης να ενημερώσει ρητά τον πελάτη ότι η συμφωνία διέπεται από συγκεκριμένους όρους. Παράλληλα, πρέπει να διασφαλίσει ρητή αποδοχή του πελάτη για την ένταξη αυτών των όρων στη σύμβαση. Η αποδοχή αυτή επιβεβαιώνει συνήθως την ένταξη των ΓΟΣ, όπως διατυπώθηκαν από τον χρήστη.

Η νομολογία από την αρχή αναγνώριζε ως βασική προϋπόθεση για την ενσωμάτωση των ΓΟΣ στη σύμβαση την ρητή και σαφή παραπομπή τους προς τον πελάτη, ο οποίος καλείται να τους αποδεχθεί. Η συναίνεση του πελάτη για την ένταξη των ΓΟΣ μπορεί να εκδηλωθεί είτε ρητά είτε σιωπηρά. Ωστόσο, όσον αφορά τη σιωπηρή συναίνεση, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ΓΟΣ μπορούν να εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους για τα συμφέροντά του θα πρέπει να ερμηνεύεται με αυστηρό τρόπο. Επιπλέον, ασυνήθιστοι ή απρόβλεπτοι όροι, δηλαδή όροι που δεν συνηθίζονται στον συγκεκριμένο τύπο σύμβασης και που είναι ουσιαστικά «κρυμμένοι»²⁶ μέσα στο γενικό περιεχόμενο των ΓΟΣ, δεν ενσωματώνονται στη σύμβαση και δεν δεσμεύουν τον πελάτη ως αντισυμβαλλόμενο του προμηθευτή. Αν σε περίπτωση που συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, τότε αποτελούν περιεχόμενο της σύμβασης. Σύμφωνα με μία άποψη, υπάρχει η δυνατότητα να θεωρηθεί η σύμβαση εξ

---

²⁵ Σ. Ι. Σπυριδάκης, «Ενοχικό Δίκαιο», 2^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018.

²⁶ Ι.Γ. Δέλλιος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», 2^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013.

ολοκλήρου ανίσχυρη στις περιπτώσεις όπου, μετά την ακύρωση των ΓΟΣ, το περιεχόμενό της καθίσταται τόσο ασαφές ώστε να προκαλούνται σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών. Το ίδιο ισχύει και όταν προκύπτει εμφανής ανισορροπία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής, γεγονός που επηρεάζει ουσιαδώς τη δικαιοπρακτική ισορροπία της σύμβασης²⁷.

Η ερμηνεία των ΓΟΣ βασίζεται στη δικαιοπρακτική θεωρία και διενεργείται σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν την ερμηνεία των δικαιοπραξιών. Αυτή η «αρχή» εξασφαλίζει την προσήλωση στις γενικές αρχές του δικαίου, προκειμένου να διασαφηνιστεί το περιεχόμενό τους²⁸. Η ανάγκη να προστατευθεί το ασθενέστερο μέρος, δηλαδή ο πελάτης, σε συνδυασμό με την εκ των προτέρων διαμόρφωση των ΓΟΣ, που εφαρμόζονται σε ευρύ αριθμό συμβατικών σχέσεων, είχε αναδείξει από νωρίς – ήδη πριν από τη θέσπιση της νομοθεσίας για την προστασία του καταναλωτή – την επιτακτικότητα μιας ερμηνευτικής προσέγγισης. Σκοπός της προσέγγισης αυτής ήταν να αποκαταστήσει την ανισορροπία που δημιουργείται στις συμβατικές σχέσεις μεταξύ των μερών.

3.1.1 Ο Κανόνας της Ασαφούς Ρήτηρας

Η ερμηνεία των ΓΟΣ ακολουθεί τη διαδικασία των λοιπών δικαιοπραξιών, στηριζόμενη στη συμβατική και δικαιοπρακτική θεωρία. Ωστόσο, δεν πρέπει να συγχέονται οι μονομερώς διατυπωμένοι ΓΟΣ με τις ατομικές συμφωνίες. Λόγω της ειδικής φύσης τους, την ερμηνεία των ΓΟΣ εφαρμόζονται συγκεκριμένοι κανόνες. Κατ' αρχάς, όπως αναφέρθηκε, η ερμηνεία τους πραγματοποιείται σύμφωνα με το άρθρο 200 του Αστικού Κώδικα, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ατομικές περιστάσεις, όπως προβλέπει το άρθρο 173 του ΑΚ, το οποίο, κατά μία άποψη, δεν ισχύει στην περίπτωση αυτή. Συνεπώς, η ερμηνεία βασίζεται κυρίως στον επιδιωκόμενο οικονομικό σκοπό και τη διατύπωση των ΓΟΣ, με τα υποκειμενικά κριτήρια να υποχωρούν πλήρως. Αυτός ο κανόνας ερμηνείας είναι

---

²⁷ Μ. Καραλής, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1992.

²⁸ Α. Καζάκος, Αστικό Δίκαιο, «Οικονομία της αγοράς και προστασία καταναλωτών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1987.

γνωστός ως *in dubio contra stipulatorem-praeferendum*²⁹, που σημαίνει ότι σε περίπτωση αμφιβολίας, η ερμηνεία γίνεται εναντίον του συντάκτη των όρων³⁰. Αν, μετά την εξάντληση όλων των ερμηνευτικών προσπαθειών, το νόημα των ΓΟΣ παραμένει ασαφές και αβέβαιο, τότε η ερμηνεία θα γίνεται εις βάρος εκείνου που τους διατύπωσε. Όταν υπάρχουν περισσότερες ερμηνείες, προτιμάται η πιο ευνοϊκή για το ασθενέστερο μέρος, δηλαδή τον πελάτη. Ο κανόνας αυτός ισχύει ιδιαίτερα στην ασαφή ρήτρα, όπου οι ασαφείς όροι των ΓΟΣ ερμηνεύονται εις βάρος του χρήστη. Ο λόγος ύπαρξης αυτού του κανόνα είναι εμφανής, καθώς ο συμβαλλόμενος, που έχει την ευθύνη και την εξουσία να διαμορφώσει το περιεχόμενο της σύμβασης, φέρει επίσης την ευθύνη για τη σαφή διατύπωση των ΓΟΣ. Εάν δεν προσέξει και διατυπωθούν ασαφείς όροι, σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης (άρθρο 200 ΑΚ), αναλαμβάνει και τους κινδύνους που προκύπτουν από την αμέλειά του. Ο πελάτης δεν συμμετέχει στη διαμόρφωση των ΓΟΣ, ούτε επωφελείται από αυτούς. Συνεπώς, αν εντοπιστεί ασαφής όρος, και αν η συμφωνία ένταξης αυτού του όρου στην σύμβαση δεν είναι σαφής και θα οδηγούσε σε ακύρωση της σύμβασης (σύμφωνα με το άρθρο 196 ΑΚ), εφαρμόζεται ο κανόνας που καθιστά την ασαφή ρήτρα μέρος της σύμβασης με την πιο δυσμενή ερμηνεία για τον χρήστη.

Για την εφαρμογή του κανόνα της ασαφούς ρήτρας ως εργαλείου ερμηνείας και διευκρίνισης του νοήματός της, απαιτείται να υφίσταται πραγματική ασάφεια. Η ασάφεια πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην μπορεί να επιλυθεί ούτε μέσω των κανόνων αντικειμενικής ερμηνείας ούτε μέσω συμπληρωματικών ερμηνευτικών κανόνων, ιδίως σε περιπτώσεις όπου οι γενικοί όροι συναλλαγών παρουσιάζουν κενά. Μια ρήτρα θεωρείται ασαφής όταν είναι διφορούμενη ή αντιφατική, δηλαδή όταν η αντικειμενική της ερμηνεία οδηγεί σε δύο ή περισσότερες πιθανές εκδοχές ή όταν έρχεται σε αντίθεση με άλλη διάταξη των γενικών όρων, προκαλώντας διαφορετικές έννομες συνέπειες.

---

³⁰ Σ.Ν. Παπαντωνίου, «Η καλή πίστις εις το Αστικόν Δίκαιον» Εκδόσεις Σάκκουλα, 1957.

Στενά συνδεδεμένος με τον κανόνα της ασαφούς ρήτρας είναι ο κανόνας της περιοριστικής ερμηνείας των ΓΟΣ, ειδικά των απαλλακτικών ρητρών που συχνά περιλαμβάνονται στις συμβάσεις. Οι ΓΟΣ που αποκλίνουν σημαντικά από το ενδοτικό δίκαιο και επιβαρύνουν υπέρμετρα τον πελάτη πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά. Σε περιπτώσεις αμφιβολίας ή ασάφειας ακόμη και μετά την εφαρμογή των ερμηνευτικών κανόνων, η ερμηνεία θα πρέπει να γίνεται προς όφελος του πελάτη³¹. Ιδιαίτερα αυτό ισχύει για τις ρήτρες που περιορίζουν ή αποκλείουν τη ευθύνη του χρήστη των ΓΟΣ (όπως η ευθύνη λόγω μη εκπλήρωσης, η ασφαλιστική ή η αγορανομική ευθύνη), καθώς και για ρήτρες που αφορούν τη διεθνή δικαιοδοσία ή τον περιορισμό σημαντικών δικαιωμάτων του πελάτη (όπως είναι ο συμψηφισμός ή η επισχέση)³².

3.1.2 Δικαιοπρακτική Ισορροπία

Η ανάλυση της προστασίας του καταναλωτή το Ιδιωτικό Δίκαιο αναδεικνύει τη σημασία του Ν. 1961/1991 για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του, αναγνωρίζοντάς τον ως ασθενέστερο μέρος στις συμβάσεις. Ο νόμος εισήγαγε τον έλεγχο των ΓΟΣ, προστατεύοντας τους καταναλωτές από καταχρηστικούς όρους, ιδίως όταν βρίσκονται σε μειονεκτική διαπραγματευτική θέση. Η διαδικασία ένταξης των ΓΟΣ σε μια σύμβαση απαιτεί σαφή συμφωνία και πλήρη ενημέρωση του καταναλωτή, ο οποίος πρέπει να αποδέχεται ρητά τους όρους χωρίς να έχει την ευχέρεια διαπραγμάτευσης. Εάν οι ΓΟΣ είναι ασαφείς ή καταχρηστικοί, η νομολογία επιβάλλει αυστηρή ερμηνεία υπέρ του καταναλωτή, σύμφωνα με τον κανόνα *in dubio contra stipulatorem*, δηλαδή οι όροι ερμηνεύονται εις βάρος του συντάκτη τους, δηλαδή του προμηθευτή. Επιπλέον, οι όροι που επιβάλλουν περιορισμούς ή καταχρηστικά δικαιώματα, όπως απαλλακτικές ρήτρες, ερμηνεύονται αυστηρά υπέρ του πελάτη. Ο μηχανισμός αυτός ενισχύει τη δικαιοπρακτική ισορροπία και προστατεύει τον καταναλωτή από αθέμιτες πρακτικές. Τέλος, η πλήρης συναίνεση του καταναλωτή στη

---

³¹ Σ. Γ. Μεντής, «Στοιχεία Εμπορικού Δικαίου», Εκδόσεις Έλλην, 2005.

³² Α. Κοτζάμπαση, «Οι απαλλακτικές ρήτρες στους γενικούς όρους συναλλαγών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001.

σύναψη της σύμβασης και η σαφήνεια των ΓΟΣ αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την εγκυρότητα της συμφωνίας. Σε περίπτωση ασαφών ή αδικαιολόγητα περιοριστικών όρων, η σύμβαση μπορεί να κριθεί άκυρη ή ανίσχυρη, διασφαλίζοντας έτσι την ισότητα στις συμβατικές σχέσεις. Στην ανάλυση των γενικών ρητρών και κανόνων του Αστικού Κώδικα (ΑΚ), ειδικότερα των άρθρων 178 και 179, ανακύπτουν διαφορετικές απόψεις αναφορικά με το αν μπορούν να χρησιμεύσουν ως νομοθετικό θεμέλιο για τον έλεγχο του περιεχομένου των ΓΟΣ.

Η πρώτη άποψη υποστηρίζει ότι ο έλεγχος των ΓΟΣ μέσω των παραπάνω διατάξεων είναι επιτρεπτός, υπό την προϋπόθεση ότι υιοθετεί την έννοια των χρηστών ηθών. Σύμφωνα με αυτήν, ο στόχος του ελέγχου είναι η προστασία του οικονομικά ή διανοητικά ασθενέστερου μέρους, δηλαδή του καταναλωτή, από άδικες και καταχρηστικές συμβατικές ρυθμίσεις, και όχι η διαφύλαξη μιας γενικής ηθικής τάξης³³. Η προστασία δεν αφορά μόνο την τήρηση ενός ηθικού ελάχιστου, αλλά στοχεύει στην εξισορρόπηση της διαπραγματευτικής δύναμης των μερών και τη δικαιοσύνη στις συμβάσεις.

Αντίθετα, η δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι τα χρηστά ήθη δεν αποτελούν μέτρο αξιολόγησης για τον έλεγχο των ΓΟΣ, καθώς δεν θεωρούνται ανώτατο κριτήριο. Σύμφωνα με αυτήν, λειτουργούν ως ηθικό ελάχιστο και δεν επαρκούν για τον πλήρη έλεγχο του περιεχομένου των ΓΟΣ. Υπογραμμίζεται ότι η αρχή της καλής πίστης και των χρηστών ηθών αφορά τη συμπεριφορά των συμβαλλομένων σε συγκεκριμένες ενοχικές σχέσεις, όχι γενικά σε όλες τις συμβάσεις³⁴. Επιπλέον, αν στο περιεχόμενο της εκάστοτε δικαιοπραξίας, η αντίθεση με τα χρηστά ήθη δεν είναι προφανής, η προστασία του καταναλωτή γίνεται δυσχερής, καθώς απαιτείται η αποδοχή από τον πελάτη των γεγονότων που θα αποδείκνυαν την ανηθικότητα του χρήστη των ΓΟΣ και τη γνώση του για

---

³³ Κ. Ρήγας, «Απαλλακτικές Ρήτρες», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

³⁴ Π. Λαδάς, «Η ακυρότητα της δικαιοπραξίας λόγω αντίθεσης εις τα χρηστά ήθη», εκδόσεις Σάκκουλα, 1979.

αυτήν, κάτι που καθιστά τον έλεγχο πιο περίπλοκο και λιγότερο αποτελεσματικό.

Η ίδια άποψη καταλήγει ότι ούτε το άρθρο 179 ΑΚ μπορεί να αποτελέσει κριτήριο ελέγχου των ΓΟΣ, καθώς οι προϋποθέσεις του περιορίζουν την προστασία του καταναλωτή. Ο έλεγχος βάσει αυτών απαιτεί αποδείξεις για την εκμετάλλευση του καταναλωτή, όπως η ανάγκη ή η αδυναμία του, δυσχεραίνοντας την εφαρμογή της προστασίας. Συνολικά, η συζήτηση γύρω από τις διατάξεις του ΑΚ αναδεικνύει τα όρια των χρηστών ηθών ως κριτηρίου προστασίας του καταναλωτή. Οι διαφορετικές απόψεις εστιάζουν στην ανάγκη για αυστηρότερους και σαφέστερους κανόνες που θα διασφαλίζουν την προστασία των ασθενέστερων μερών, αποτρέποντας την εκμετάλλευση μέσω των ΓΟΣ.

Οι διατάξεις του άρθρων 371 & 372 ΑΚ οι οποίοι αναφέρουν τον προσδιορισμό της παροχής σε περίπτωση αμφιβολίας, παρέχουν σημαντικές κατευθύνσεις για την ερμηνεία και τον έλεγχο των ΓΟΣ. Σύμφωνα με το άρθρο 371 του ΑΚ, όταν ο καθορισμός της παροχής ανατίθεται σε έναν από τους συμβαλλόμενους ή σε τρίτο και προκύπτει αμφιβολία σχετικά με τον τρόπο καθορισμού, αυτός πρέπει να πραγματοποιηθεί με βάση τη «δίκαιη κρίση». Εάν ο καθορισμός δεν γίνει ή καθυστερήσει, η αρμοδιότητα μεταβιβάζεται στο δικαστήριο. Επιπλέον, σε περιπτώσεις όπου η σύμβαση περιλαμβάνει όρο που αναθέτει τον καθορισμό της παροχής στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια ενός εκ των συμβαλλομένων, η σύμβαση κρίνεται άκυρη σύμφωνα με το άρθρο 372 του ΑΚ.

Αυτές οι διατάξεις καθορίζουν γενικούς κανόνες που προάγουν την ισότητα και τη δικαιοσύνη στις συμβατικές σχέσεις, προκειμένου να αποτραπεί η μονομερής ή αυθαίρετη καθοριστική παρέμβαση ενός μέρους στις συμβατικές παροχές. Υποστηρίζεται από κάποιους ότι οι αρχές του άρθρου 371 και 372 ΑΚ μπορούν να εφαρμοστούν αναλογικά στον έλεγχο του περιεχομένου των ΓΟΣ, δεδομένου ότι στην πράξη οι ΓΟΣ συνεπάγονται και έναν είδος μονομερούς προσδιορισμού των όρων της σύμβασης από το μέρος που τους διατυπώνει. Συγκεκριμένα, ενώ η σύναψη σύμβασης απαιτεί την συναίνεση των δύο μερών,

στην περίπτωση των ΓΟΣ³⁵ η συναίνεση του δεύτερου μέρους (του καταναλωτή ή του συμβαλλομένου που αποδέχεται τους όρους) επιτυγχάνεται συχνά μέσω μιας μονομερούς δήλωσης του συντάκτη των ΓΟΣ, χωρίς ουσιαστική διαπραγμάτευση. Επομένως, η διαφορά σε σχέση με το άρθρο 371 ΑΚ έγκειται στο ότι, ενώ στο τελευταίο ο μονομερής προσδιορισμός γίνεται μετά τη σύναψη της σύμβασης, στους ΓΟΣ αυτός πραγματοποιείται πριν από τη σύναψη της σύμβασης, γεγονός που ενδέχεται να δημιουργεί ανισορροπία υπέρ του συντάκτη των όρων.

Η εφαρμογή των διατάξεων αυτών στους ΓΟΣ προτείνεται προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η δημιουργία των συμβατικών όρων γίνεται με δίκαιη κρίση και ότι δεν επιτρέπει την αυθαίρετη μονομερή διαμόρφωση της σύμβασης, κάτι που θα μπορούσε να θίξει τα δικαιώματα και τα συμφέροντα του καταναλωτή ή του ασθενέστερου μέρους στη σύμβαση.

Συγκεκριμένα, η βάση της δίκαιης κρίσης στο νομικό πλαίσιο είναι ότι ο συντάκτης των ΓΟΣ δεν πρέπει να προβαίνει σε μονομερή και καταχρηστική διαμόρφωση των όρων, οι οποίοι θα πρέπει να κινούνται εντός των ορίων του νόμου και να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα του άλλου μέρους. Ο περιορισμός αυτός επισημαίνεται ιδιαίτερα στις διατάξεις του Άρθρου 178 ΑΚ (που αφορά την προστασία των χρηστών ηθών και τη διασφάλιση της δικαιοσύνης στις συμβατικές σχέσεις) και του Άρθρου 179 ΑΚ (που καθορίζει τις συνθήκες για την ανυπαρξία αθέμιτων όρων).

Ακόμα, αναφέρεται η διάταξη του Άρθρου 281 ΑΚ, η οποία ορίζει ότι η συμβατική ελευθερία μπορεί να περιοριστεί όταν υπάρχουν καταχρηστικοί όροι που υπερβαίνουν τα όρια της καλής πίστης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτές οι διατάξεις λειτουργούν συμπληρωματικά για να ελέγξουν την «δίκαιη κρίση» που πρέπει να ακολουθεί ο συντάκτης των ΓΟΣ και να διασφαλίσουν ότι η σύμβαση καταρτίζεται με σεβασμό στα δικαιώματα και τις ανάγκες του ασθενέστερου μέρους.

---

³⁵ Βλπ Ι. Καράκωστας.

Η κατηγορηματική αναφορά στη δίκαιη κρίση είναι σημαντική, διότι καθιστά σαφές ότι οποιοσδήποτε μονομερής προσδιορισμός όρων ή παραβίαση των ανωτέρω άρθρων μπορεί να κριθεί ως άκυρος, εφόσον αποδεικνύεται ότι έχει οδηγήσει σε αθέμιτο όφελος για τον συντάκτη των ΓΟΣ και σε αδικία για τον αποδέκτη αυτών. Αν οι όροι της σύμβασης διαμορφώνονται με τέτοιο τρόπο που πλήττουν τη δικαιοπρακτική ισορροπία και προκαλούν υπέρμετρη επιβάρυνση για τον καταναλωτή ή τον ασθενέστερο, τότε θα μπορούσε να κριθεί ότι οι όροι αυτοί δεν είναι δεσμευτικοί.

Επομένως, στο πλαίσιο του ελέγχου των ΓΟΣ, αν παραβιάζεται η «δίκαιη κρίση» ή η κατάχρηση της συμβατικής ελευθερίας, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει τους όρους ως άκυρους ή να τους αναθεωρήσει για να αποκαταστήσει την ισορροπία στις συμβατικές σχέσεις, σύμφωνα με τις αρχές του δικαίου που διασφαλίζουν την προστασία του ασθενέστερου μέρους και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η νομολογία επισημαίνει ότι το κριτήριο της δίκαιης κρίσης βάσει των διατάξεων 371 & 372 ΑΚ δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκές για την προστασία του ασθενέστερου αντισυμβαλλομένου, καθώς οι εν λόγω διατάξεις εφαρμόζονται κυρίως σε ατομικές συμβάσεις. Αντιθέτως, σε συμβάσεις που περιλαμβάνουν γενικούς όρους, οι οποίοι προορίζονται για πολλαπλή και ομοιόμορφη χρήση, χωρίς να υπόκεινται σε ατομική διαπραγμάτευση, το κριτήριο αυτό δεν παρέχει την απαιτούμενη προστασία για το ασθενέστερο μέρος.

Ένα από τα πλέον σημαντικά άρθρα για τον έλεγχο των γενικών όρων συναλλαγών είναι το άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα, το οποίο ορίζει ότι «Η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται όταν υπερβαίνει εμφανώς τα όρια που καθορίζονται από την καλή πίστη, τα χρηστά ήθη ή τον κοινωνικό και οικονομικό σκοπό του δικαιώματος». Σύμφωνα με τη νομική θεωρία, η διάταξη αυτή εξυπηρετεί διπλή λειτουργία. Πρώτον, απαγορεύει την άσκηση δικαιωμάτων που απορρέουν από έγκυρους ΓΟΣ, όταν παραβιάζουν τα όρια που θέτει η εν λόγω διάταξη. Επιπλέον, η εφαρμογή της μπορεί να επιφέρει αυστηρότερες συνέπειες, καθώς η αναλογική εφαρμογή της δεν περιορίζεται μόνο στην απαγόρευση της καταχρηστικής επίκλησης, αλλά μπορεί να καταστήσει τους

όρους άκυρους αυτομάτως. Με άλλα λόγια, υπάρχει διαφορά μεταξύ της καταχρηστικής επίκλησης των ΓΟΣ και της ακυρότητας των ΓΟΣ. Στην περίπτωση της καταχρηστικής επίκλησης, ο χρήστης των ΓΟΣ διατηρεί το δικαίωμα να επικαλεστεί τον όρο, αλλά η άσκηση του δικαιώματος αποκλείεται υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Αντίθετα, όταν ΓΟΣ υπερβαίνουν τα όρια του άρθρου 281 ΑΚ, αυτοί καθίστανται άκυροι, ανεξαρτήτως των συνθηκών κατά την εφαρμογή τους.

Η δεύτερη περίπτωση ακυρότητας των γενικών όρων συναλλαγών εδράζεται στην κατάχρηση του θεσμού της συμβατικής ελευθερίας, παρά στην καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος. Η κατάχρηση αυτή εντοπίζεται στην επιβολή εξαιρετικά δυσμενών όρων στον αποδέκτη-πελάτη, ο οποίος συνήθως αποτελεί το ασθενέστερο μέρος της συναλλαγής. Όροι αυτού του είδους παραβιάζουν τα όρια που επιβάλλονται από την καλή πίστη, καθώς και από τον κοινωνικό και οικονομικό σκοπό της συμβατικής ελευθερίας³⁶. Ουσιαστικά πρόκειται για εκείνους τους όρους που παραβιάζουν τον θεσμό της συμβατικής ελευθερίας, καθώς διαταράσσουν ουσιαστικά την ισορροπία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Συγκεκριμένα, υπονομεύουν τη δίκαιη κατανομή των αμοιβαίων δικαιωμάτων, υποχρεώσεων, δυνατοτήτων και κινδύνων, την οποία κάθε συμβαλλόμενος αναμένει εύλογα από μια σύμβαση. Αντίθετα, σε περιπτώσεις ανισορροπίας, είναι φανερό ότι πλήττεται η εξισωτική δικαιοσύνη της σύμβασης, ενώ ο θεσμός της συμβατικής ελευθερίας κινδυνεύει να μετατραπεί σε εργαλείο καταδυνάστευσης του ασθενέστερου μέρους³⁷.

Το ζήτημα του πότε ένας ΓΟΣ ανατρέπει ή διαταράσσει ουσιαστικά τη συμβατική ισορροπία των μερών, δηλαδή την αντισταθμιστική σχέση δικαιωμάτων, υποχρεώσεων, δυνατοτήτων και κινδύνων, απασχόλησε έντονα τη θεωρία. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα προέκυψε μέσω της αναγνώρισης της αυξημένης καθοδηγητικής λειτουργίας σε ορισμένες διατάξεις του ενδοτικού δικαίου³⁸. Ένα σημαντικό κριτήριο αποτελεί η αρχή της αναλογικότητας, Όπως

---

³⁶ Μ. Δ. Καραλής, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1992.

³⁷ Ι.Γ. Δέλλιος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», 2^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013.

³⁸ Γ.Α. Καζάκος, «Αστικό Δίκαιο, Οικονομία της αγοράς και προστασία των καταναλωτών», Εκδόσεις Σάκκουλας, 1987.

αυτή αποτυπώνεται στην αντικειμενική ισορροπία των αμοιβαίων συμφερόντων των μερών.

Ωστόσο, η καθοδηγητική λειτουργία δεν χαρακτηρίζει όλους τους κανόνες του ενδοτικού δικαίου, αλλά μόνον εκείνους που κατανέμουν με αντικειμενικά ισότιμο τρόπο τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις, τους κινδύνους και τα συμφέροντα των μερών³⁹. Αυτοί οι κανόνες αποτυπώνουν τις βασικές αντιλήψεις του νομοθέτη για την εξισωτική συμβατική δικαιοσύνη και ισορροπία, ενώ προσδιορίζουν τις δικαιολογημένες προσδοκίες και την εμπιστοσύνη του πελάτη-αποδέκτη των ΓΟΣ. Είναι, συνεπώς, κρίσιμο να διασφαλίζεται ότι αυτές οι προσδοκίες δεν διαψεύδονται από τη χρήση δυσμενών ή ανεπιεικών ΓΟΣ εκ μέρους του οφειλέτη της παροχής.

Η ανάγκη για αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας προκύπτει ιδίως από διάφορες ελλειμματικές συνθήκες ιδίως ως προς τον πελάτη, με σημαντικότερες αυτές που αφορούν το γνωσιολογικό, οργανωτικό και οικονομικό του έλλειμμα⁴⁰.

Παρά την παραπάνω θέση της θεωρίας, η κρατούσα άποψη της νομολογίας υποστήριξε ότι η διαμόρφωση του περιεχομένου μιας σύμβασης δεν συνιστά δικαίωμα, αλλά φυσική ευχέρεια ή γενική ελευθερία, απορρέουσα από το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος. Κατά συνέπεια, θεωρείτο ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί ο έλεγχος που προβλέπεται από το άρθρο 281 ΑΚ, καθώς δεν υφίσταται κατάχρηση φυσικής ευχέρειας ή ελευθερίας⁴¹. Η νομολογία, επομένως, περιοριζόταν σε έλεγχο της καταχρηστικής επίκλησης ενός όρου σε μια συγκεκριμένη υπόθεση, χωρίς να εξετάζει την καταχρηστικότητα του όρου αυτού καθαυτού⁴².

---

³⁹ Ι.Γ. Δέλλιος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», 2^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013.

⁴⁰ ΠΠΑΘ 1119/2002.

⁴¹ ΑΠ 895/1986.

⁴² ΕφΘεσ 681/2006.

Ωστόσο, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, είναι σημαντικό να διαχωρίζεται ο έλεγχος της καταχρηστικής επίκλησης ενός όρου σε συγκεκριμένες περιστάσεις από τον έλεγχο της ίδιας της εγκυρότητας του όρου. Ο πρώτος τύπος ελέγχου προϋποθέτει ότι ο όρος που εξετάζεται είναι εκ πρώτης όψεως έγκυρος και θεμιτός, αλλά μπορεί να καταστεί καταχρηστικός λόγω των ειδικών συνθηκών της συγκεκριμένης περίπτωσης.

Ένα κρίσιμο ερώτημα που ανακύπτει από την προηγούμενη ανάλυση, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της κρατούσας άποψης στη θεωρία, αφορά τη συνέπεια που προκύπτει από την καταχρηστικότητα όρων ή ειδικότερα ρητρών στη σύμβαση. Σύμφωνα με το άρθρο 281 ΑΚ, μια καταχρηστική ρήτρα θεωρείται απαγορευμένη και, κατά το άρθρο 174 ΑΚ, είναι άκυρη⁴³. Πρόκειται, ωστόσο, για ακυρότητα που είναι μερική και σχετική.

Η ακυρότητα χαρακτηρίζεται ως **μερική**, καθώς δεν ακυρώνεται το σύνολο της συμβατικής ρύθμισης, αλλά μόνο το συγκεκριμένο καταχρηστικό στοιχείο, δηλαδή ο επίμαχος όρος ή η ρήτρα. Παράλληλα, η ακυρότητα είναι **σχετική** υπέρ του πελάτη, καθώς ο ίδιος έχει τη δυνατότητα να την επικαλεστεί. Μια διαφορετική προσέγγιση θα οδηγούσε σε υπερβολική προστασία του πελάτη, η οποία θα έθετε σε κίνδυνο τη διατήρηση της συμβατικής ισορροπίας και της εξισωτικής συμβατικής δικαιοσύνης, στόχοι που αποτελούν τον πυρήνα των σχετικών διατάξεων⁴⁴.

Το κενό που δημιουργείται από την ακυρότητα του επίμαχου όρου ή της ρήτρας καλύπτεται είτε μέσω της καθοδηγητικής λειτουργίας των ενδοτικών κανόνων δικαίου που είχαν παραμεριστεί ή παραβιαστεί είτε μέσω της συμπληρωματικής ερμηνείας της σύμβασης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό

---

⁴³ Π. Παπανικολάου, «Η έννοια του καταναλωτή σήμερα ιδίως στις καταρτιζόμενες με ΓΟΣ πιστωτικές συμβάσεις», Εκδόσεις ΕλλΔνη, 2008.

⁴⁴ Γ. Δέλλιος, «Γενικοί Όροι των Συναλλαγών, Ατομική και Συλλογική Προστασία των Καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των ορών της σύμβασης», Εκδόσεις Σάκκουλας, 2^η έκδοση, 2013.

όταν οι περιορισμοί στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις έχουν ως αποτέλεσμα την ακύρωση του σκοπού της σύμβασης.

Επιπλέον, η προστασία του αποδέκτη των ΓΟΣ, ο οποίος συχνά βρίσκεται σε μειονεκτική θέση λόγω του γνωσιολογικού του ελλείμματος, εξασφαλίζεται μέσω διαφόρων διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Ενδεικτικά, περιλαμβάνονται ρυθμίσεις όπως αυτές που αφορούν την ουσιώδη πλάνη (άρθρο 142 ΑΚ), την προστασία του απειληθέντος (άρθρο 150 ΑΚ) και τη διανοητική μειονεξία (άρθρα 128 επ., 1666 επ. ΑΚ). Παράλληλα, προστατευτικές προβλέψεις παρέχονται και από ειδικότερες ρυθμίσεις, όπως η θέσπιση εύλογης προθεσμίας για την αποδοχή της πρότασης ή οι διατάξεις που αντιμετωπίζουν περιπτώσεις απατηλής συμπεριφοράς (άρθρα 147 επ. ΑΚ).

Ιδιαίτερα σημαντικό, υπό το πρίσμα των αξιολογικών κριτηρίων που αναφέρθηκαν, είναι το γεγονός ότι η αντιμετώπιση της συμβατικής αδικίας βασίζεται στην αρχή της συναλλακτικής καλής πίστης. Η αρχή αυτή, η οποία ενσαρκώνει την ευθύτητα, την εντιμότητα και την ειλικρίνεια που οφείλουν να διέπουν τις συναλλαγές και, ευρύτερα, την κοινωνική συμβίωση (άρθρο 288 ΑΚ), αναπτύσσεται σε δύο βασικές κατευθύνσεις: μία καθοδηγητική και μία απαγορευτική⁴⁵.

Ειδικότερα, με το άρθρο 371 ΑΚ, ο νομοθέτης εισάγει τη δίκαιη κρίση ως κριτήριο ελέγχου για περιπτώσεις μονομερούς καθορισμού των όρων ή των βασικών στοιχείων μιας σύμβασης. Παράλληλα, με το άρθρο 281 ΑΚ, απαγορεύεται η κατάχρηση του θεσμού της συμβατικής ελευθερίας, αναδεικνύοντας τη σημασία της προστασίας της ισορροπίας στις συμβατικές σχέσεις. Τα συμβαλλόμενα μέρη καλούνται να συμμορφώνονται με αυτούς τους θεμελιώδεις προσανατολισμούς, ώστε να διασφαλίζεται η ομαλή εκτέλεση της σύμβασης και η πλήρης επίτευξη του σκοπού της.

Η θεμελιώδης σημασία της αρχής της συναλλακτικής καλής πίστης, από την οποία πηγάζουν όλα τα αξιολογικά κριτήρια για την εξέταση του περιεχομένου

---

⁴⁵ Γ. Δέλλιος, «Καλή πιστή και Γενικοί Όροι Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

των γενικών όρων συναλλαγών, επιβεβαιώνεται και μέσα από τη σύγχρονη νομολογία. Παρά την ύπαρξη ειδικών ρυθμίσεων, όπως αυτές του νόμου 2251/1994, δεν είναι σπάνιο η νομολογία να ανατρέχει άμεσα στην κρίσιμη διάταξη του άρθρου 288 ΑΚ, υπογραμμίζοντας τη διαχρονική της βαρύτητα⁴⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο έλεγχος των γενικών όρων συναλλαγών βάσει των γενικών ρητρών και αρχών του Αστικού Κώδικα εφαρμόζεται πλέον αποκλειστικά σε περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής νομοθεσίας για τους γενικούς όρους συναλλαγών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 2 του Ν. 2251/1994 σχετικά με την προστασία του καταναλωτή. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι όταν ο αποδέκτης των ΓΟΣ δεν πληροί τα κριτήρια για να θεωρηθεί καταναλωτής.

Αν και δεν παρατηρείται ουσιώδης διαφορά στα κριτήρια ελέγχου μεταξύ των δύο συστημάτων, και δεδομένου ότι ο έλεγχος του κύρους που προβλέπεται στο άρθρο 2 παρ. 6 χαρακτηρίζεται ως εξειδίκευση της διάταξης του άρθρου 281 ΑΚ, η προστασία που παρέχει το άρθρο 2 του Ν. 2251/1994⁴⁷ είναι σαφώς πιο εκτενής και αποτελεσματική. Όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, η συγκεκριμένη ειδική νομοθετική ρύθμιση για τους ΓΟΣ, σε συνδυασμό με το πλήθος των αποδεικτικών διευκολύνσεων που διασφαλίζουν τα συμφέροντα του πελάτη-αποδέκτη, καθιστά αυτήν τη ρύθμιση ένα σημαντικό εργαλείο προστασίας για το ασθενέστερο μέρος της σύμβασης, ενισχύοντας την επίτευξη της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ των μερών.

3.2 Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Καταχρηστικοί Όροι υπό το Πρίσμα της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ

Λόγω της ανάγκης για την προστασία των καταναλωτών λήφθηκε η πρωτοβουλία για δημιουργία της οδηγίας 93/13 ΕΟΚ. Ο σκοπός της ήταν να προσεγγίσει τα κράτη μέλη αναφορικά με το νομοθετικό πλαίσιο ως προς τις καταχρηστικές ρήτρες και να βελτιωθεί η ενημέρωση των καταναλωτών. Ο

---

⁴⁶ ΕφΑθ 4788/2008.

⁴⁷ Ι. Καράκωστας, «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν2251/1994», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2016.

κύριος στόχος της είναι η προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικές ρήτρες. Όπως επισημαίνεται στο προοίμιο της οδηγίας, εκτός από την προστασία των καταναλωτών, αποσκοπεί στη βελτίωση της αγοράς και την ενίσχυση του ανταγωνισμού, διευκολύνοντας την πώληση αγαθών σε ενωσιακό επίπεδο και προσφέροντας στους καταναλωτές περισσότερες επιλογές. Ένα δύσκολο ζήτημα είναι ο ορισμός του καταναλωτή, καθώς κάθε ευρωπαϊκή χώρα υιοθετεί διαφορετική προσέγγιση. Συμπερασματικά, η ρύθμιση αυτή στοχεύει στην προστασία του ασθενέστερου μέρους στη σύμβαση.

Μέσω της οδηγίας αυτής ρυθμίζονται ζητήματα καταχρηστικότητας, η οποία ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με το άρθρο 2 του Ν. 2251/1994, όπως αναλύεται σε επόμενο κεφάλαιο, και στο κυπριακό δίκαιο με τα άρθρα 48-52 του Ν. 112(I)/2021. Γενικά, η οδηγία βασίζεται στην αρχή ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση έναντι του επαγγελματία, τόσο ως προς τη διαπραγματευτική ισχύ όσο και την πληροφόρηση, αναγκάζοντάς τον να αποδεχθεί όρους που έχουν διαμορφωθεί εκ των προτέρων⁴⁸. Λόγω του ότι τα κράτη μέλη και το νομικό σύστημα τους διαφέρουν, η ενσωμάτωση της οδηγίας πραγματοποιήθηκε με διαφορετικό τρόπο σε κάθε κράτος. Η προστασία του καταναλωτή είναι ατομική, δίνοντάς του τη δυνατότητα να επικαλεστεί καταχρηστικότητα σε μια ανοιχθείσα δίκη. Ο καταναλωτής, χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση, πρέπει να μπορεί να αρνηθεί την εφαρμογή καταχρηστικής ρήτρας και να επικαλεστεί τη φύση της. Σημαντικό γεγονός αποτελεί ότι οι δικαστικές αρχές οφείλουν αυτεπάγγελα να ελέγχουν τυχόν καταχρηστικές ρήτρες. Στο άρθρο 3 οριοθετείτε ο έλεγχος των όρων αναφορικά με τις καταναλωτικές συμβάσεις και ειδικότερα στην παρ.1 καθορίζεται ο έλεγχος του περιεχομένου των όρων της σύμβασης οι οποίοι δεν αποτελούν ατομική διαπραγμάτευση ενώ στην παρ. 2 θεσπίζεται η απόδειξη της ελλείψεως της ατομικής διαπραγμάτευσης από μεριάς του καταναλωτή. Τέλος, στην παράγραφο 3 αναφέρονται ενδεικτικές ρήτρες περί καταχρηστικότητας .

---

⁴⁸ Μ. Χατζηπαναγιώτης, «Προστασία Καταναλωτή- Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέτηση εμπορική πρακτική», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2021.

3.3 Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση του ΔΕΕ **C-243/20** λόγω της καθοριστικής σημασίας της για την κατανόηση των καταχρηστικών ρητρών σε συμβάσεις καταναλωτών, τόσο σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου όσο και σε εθνικό επίπεδο. Επίσης για πρώτη φορά ελληνικό δικαστήριο απευθύνθηκε στο ΔΕΕ για να ζητήσει διευκρινίσεις σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις δανείων σε ελβετικά φράγκα. Αυτό καθιστά την απόφαση ιδιαίτερα σημαντική για την εθνική νομολογία, καθώς αναδεικνύει το ζήτημα της προστασίας των καταναλωτών στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13. Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά το άρθρο 1 παρ. 2, το αρθ.3 παρ.1, το αρθ. 4 παρ. 1 και το άρθ. 8 της οδηγίας 93/13 αναφορικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτουν οι καταναλωτές. Στην υπόθεση κατέθεσαν προδικαστικά ερωτήματα πέραν της Ελλάδας, η Τσέχικη Δημοκρατία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Αναλυτικότερα, τα προδικαστικά ερωτήματα που είχαν τεθεί στο αιτούν Δικαστήριο προκειμένου να ερμηνευθεί η οδηγία περί καταχρηστικών ρητρών έχει ως εξής:

«Α) Σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13/ΕΚ, παρέχεται στα κράτη μέλη η δυνατότητα να υιοθετούν αυστηρότερες διατάξεις για να εξασφαλίζεται καλύτερα η προστασία των καταναλωτών, είναι εφικτό ένα κράτος μέλος να μην ενσωματώσει στο εθνικό του δίκαιο το άρθρο 1 παρ. 2 της παραπάνω οδηγίας και να επιτρέπεται ο δικαστικός έλεγχος των ρητρών από τις διατάξεις αναγκαστικού ή ενδοτικού δικαίου ;

Β) Είναι εφικτό να υποστηριχθεί ότι το αρ.1 παρ. 2 εδ. Α' και β' της παρούσας οδηγίας αν και δεν έχει εισαχθεί στο ελληνικό δίκαιο, έχει ενσωματωθεί έμμεσα μέσω των αρθ. 3 παρ. 1 και 4 όπως μεταφέρθηκε στην διάταξη του αρ 6 παρ. 2 του Ν.2251/94;

Γ) Οι καταχρηστικοί όροι και το εύρος τους, όπως αυτοί προσδιορίζονται στις διατάξεις των 3 παρ. 1 και 4, παρ.1 της οδηγίας 93/13, υπάρχει εξαίρεση που προκύπτει από το άρθρο 1 παρ.2 εδάφιο α και β' της ίδιας οδηγίας;»⁴⁹

Για τις καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις καταναλωτών εφαρμόζονται κυρίως σε περιπτώσεις όπου μια συμβατική ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικών διαπραγματεύσεων. Η εν λόγω οδηγία δεν εφαρμόζεται στις συμβατικές ρήτρες που αντανακλούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις υποχρεωτικού δικαίου, καθιστώντας την ανεφάρμοστη σε αυτές τις περιπτώσεις.

Όπως αναφέρεται στο ιστορικό της υπόθεσης, το 2004 δυο καταναλωτές σύναψαν σύμβαση στεγαστικού Δανείου με την ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ με την οποία συμφώνησαν ότι το συνάλλαγμα θα είναι ευρώ ενώ μετέπειτα το 2007 η πιστώτρια εταιρεία μετέτρεψε το νόμισμα από ευρώ σε ελβετικά φράγκα. Κατόπιν τούτου οι καταναλωτές προσέφυγαν το 2018 ενώπιον του ΠΠ Αθηνών αιτούμενοι την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα συγκεκριμένων ρητρών της σύμβασης, οι οποίες όριζαν ότι η εξόφληση του δανείου έπρεπε να πραγματοποιηθεί είτε σε αυτούσιο συνάλλαγμα είτε με το ισοδύναμο σε ευρώ (αντίτιμο) του ελβετικού φράγκου, το οποίο θα υπολογιζόταν την ημερομηνία πληρωμής της δόσης ή του συνολικού ποσού σε περίπτωση καταγγελίας της δανειακής σύμβασης.

Συνέπεια των παραπάνω και σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης του ως άνω Δικαστηρίου, λήφθηκε υπόψη ότι ο Ν. 2251/1994, με τον οποίο ενσωματώθηκε η οδηγία για την προστασία των καταναλωτών, δεν περιλαμβάνει ρητή πρόβλεψη για την παραπάνω εξαίρεση και εξ αντιθέτου ότι οι ρήτρες αυτές αντικατοπτρίζουν το περιεχόμενο της διάταξης του άρθρου 291 του ΑΚ η οποία ανήκει στο ενδοτικό δίκαιο.

Υπάρχει διαφωνία στην ελληνική νομολογία αναφορικά με το ζήτημα εάν η προαναφερθείσα εξαίρεση, αν και δεν έχει ρητώς ενσωματωθεί στο ελληνικό

---

⁴⁹ ΔΕΕ Υπόθεση C-243/20 απόφασης της 21-12-2021.

δίκαιο, μπορεί να ερμηνευθεί ότι έχει κατά κάποιο τρόπο εισαχθεί, με συνέπεια να κρίνεται αδύνατη η αξιολόγηση της καταχρηστικότητας όρου σε δανειακή σύμβαση που αναπαράγει νομοθετική διάταξη ενδοτικού δικαίου. Υπό αυτές τις συνθήκες το αιτούν δικαστήριο ζητά να ερμηνευθεί η οδηγία που σχετίζεται με τις καταχρηστικές ρήτρες.

Το συμπέρασμα της απόφασης είναι ότι οι ρήτρες που περιλαμβάνονται στο άρθρο 1 παρ.1 της οδηγίας 93/13 δεν υπόκεινται στον έλεγχο καταχρηστικότητας σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία, ακόμη και αν δεν έχουν ρητώς ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών. Ειδικότερα αυτές οι ρήτρες δεν μπορούν να ερμηνεύονται ότι έχουν μεταφερθεί εμμέσως μέσω άλλων διατάξεων της οδηγίας καθώς αυτές καλύπτουν διαφορετικά ζητήματα. Επιπλέον, σημειώνεται ότι το άρθρο 8 της προαναφερόμενης οδηγίας, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να θεσπίζουν αυστηρότερες ρυθμίσεις για την προστασία των καταναλωτών, δεν εφαρμόζεται σε αυτές τις συγκεκριμένες ρήτρες, καθώς δεν εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύει την ανάγκη για συνοχή στην εφαρμογή της οδηγίας 93/13 εντός της ΕΕ ⁵⁰.

Η απόφαση αφενός δεν είναι απόλυτα υπέρ του καταναλωτή αφετέρου διασφαλίζει την νομική σαφήνεια σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας 93/13. Αν και η οδηγία σκοπεύει να προστατεύσει τους καταναλωτές από καταχρηστικούς όρους, η απόφαση επισημαίνει ότι οι συγκεκριμένες ρήτρες του άρθρου 1 παρ. 2 δεν υπόκεινται στον έλεγχο της καταχρηστικότητας ακόμη και αν αυτές δεν έχουν ρητά ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο⁵¹. Αυτό σημαίνει ότι σε περιπτώσεις που οι εν λόγω ρήτρες βασίζονται σε υπάρχουσες νομοθετικές διατάξεις ενδοτικού δικαίου, δεν υπάρχει νομική βάση για την αμφισβήτηση τους. Επομένως, η απόφαση ενδέχεται να είναι λιγότερη ευνοϊκή για τους καταναλωτές καθώς περιορίζει τις δυνατότητες τους να προσβάλλουν τέτοιες ρήτρες ως καταχρηστικές όταν αυτές επαναλαμβάνουν κανόνες

---

⁵⁰ Α. Αρμενόπουλος, Περιοδικό Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση, Αρ. τεύχους 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.

⁵¹ Γ. Γρηγοριάδης, Περιοδικό Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου», Αρ. τεύχους 3, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.

ενδοτικού δικαίου. Ενώ η οδηγία 93/13 επιδιώκει την προστασία των καταναλωτών, η συγκεκριμένη απόφαση καθορίζει ένα πιο περιοριστικό πλαίσιο όσον αφορά τη δυνατότητα αμφισβήτησης ορισμένων ρητρών κατά την διαδικασία εφαρμογής της οδηγίας. Τέλος, η απόφαση υπογραμμίζει την ανάγκη για συνοχή στην εφαρμογή της οδηγίας 93/13 σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, διασφαλίζοντας ότι η προστασία των καταναλωτών διατηρείται και ενισχύεται μέσω του ενωσιακού δικαίου.

3.4 Ο Ν. 2251/1994 και οι Τροποποιήσεις του 4512/2018

Στο άρθρο 1 παρ. 4 στοιχ. α' του Ν.2251/1994 που θα αναλυθεί στο παρόν κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός του καταναλωτή σύμφωνα με τον οποίο «Καταναλωτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά ή το οποίο κάνει χρήση τέτοιων προϊόντων ή υπηρεσιών εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους. Καταναλωτής είναι και κάθε αποδέκτης του διαφημιστικού μηνύματος»⁵².

Στο άρθρο 2 παρ. 2 του Ν.2251/1994 δίνετε ρητά ο ορισμός των γενικών όρων συναλλαγών κατά τον οποίο όπως έχει ήδη διατυπωθεί αποτελούν οι προδιατυπωμένοι και γραπτοί όροι οι οποίοι προορίζονται για χρήση σε μελλοντικές συμβάσεις μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτών⁵³. Σκοπός του νομοθέτη είναι να ρυθμίσει την έννομη σχέση η οποία ισχύει ή πρόκειται να εγκαθιδρυθεί⁵⁴.

Ο Έλληνας νομοθέτης αντικατέστησε την προηγούμενη προσέγγιση, που απαιτούσε τη χρήση των ΓΟΣ σε αόριστο αριθμό συμβάσεων, περιορίζοντάς την σε μελλοντικές συμβάσεις, σύμφωνα με τον Ν. 3587/2007. Παράλληλα, εισήχθησαν αλλαγές στον ορισμό του καταναλωτή, με διαφοροποιήσεις σε τέσσερα σημεία. Πρώτον, εκτός από τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, ως καταναλωτές μπορούν να θεωρηθούν και οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική

---

⁵² Ε. Αλεξανδίδου, «Το νέο δίκαιο προστασίας καταναλωτή», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

⁵³ Γ. Μεντής, «Γενικοί όροι συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις», Έκδοση 2^η, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020.

⁵⁴ Β. Κόλιας, «Η ερμηνεία των γενικών όρων συναλλαγών, Υπό το πρίσμα μιας γενικής μεθόδου ερμηνείας της δήλωσης βούλησης», Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2016.

προσωπικότητα. Δεύτερον, περιλαμβάνεται η διάζευξη «για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών». Τρίτον, καταναλωτές μπορούν να θεωρηθούν επίσης πρόσωπα, φυσικά ή νομικά (με εξαίρεση τις ενώσεις προσώπων), που παρέχουν εγγυήσεις υπέρ καταναλωτή, εφόσον δεν ενεργούν στο πλαίσιο επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τέλος, η τέταρτη διαφορά βρίσκεται στο εισαγωγικό μέρος του ορισμού, όπου γίνεται αναφορά στις «ειδικές διατάξεις του παρόντος νόμου», οι οποίες ενδέχεται να παρέχουν διαφορετικό ορισμό. Ωστόσο, αυτό θεωρείται αυτονόητο και δεν συνιστά καινοτομία του Ν. 3587/2007⁵⁵. Μεταγενέστερες τροποποιήσεις του Ν. 2251/1994, και ιδίως ο Ν. 4512/2018, υιοθέτησαν μια στενότερη έννοια του καταναλωτή, περιορίζοντάς τον σε φυσικά πρόσωπα που ενεργούν για σκοπούς εκτός της εμπορικής, επιχειρηματικής, βιοτεχνικής ή ελευθέριας επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Ωστόσο, στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί ΓΟΣ, η προστασία επεκτάθηκε και στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, δηλαδή σε επιχειρήσεις που απασχολούν έως 10 εργαζομένους και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών ή συνολικό ετήσιο ισολογισμό έως 2 εκατομμύρια ευρώ. Η εν λόγω προσθήκη αναγνωρίζει ότι οι πολύ μικρές επιχειρήσεις συχνά βρίσκονται σε ανάλογη διαπραγματευτική θέση με τους καταναλωτές και, ως εκ τούτου, χρήζουν αντίστοιχης προστασίας έναντι καταχρηστικών όρων στις συμβάσεις τους με προμηθευτές. Η τροποποίηση αυτή εναρμονίζεται με τη γενικότερη ενωσιακή τάση για ευρύτερη προστασία οικονομικά ασθενέστερων συμβαλλομένων, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη δίκαιη διαπραγμάτευση στους όρους των συμβάσεων.

Το άρθρο πρέπει να αναλύεται λαμβάνοντας υπόψη την Οδηγία 93/13 ΕΟΚ⁵⁶, η οποία επικεντρώνεται στην έλλειψη αντικειμενικής διαπραγμάτευσης μεταξύ του προμηθευτή και του καταναλωτή. Συνεπώς είναι σαφές ότι όταν μια ρήτρα έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, αυτή δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Βάσει του Νόμου, ρήτρα διαπραγμάτευσης νοείται αυτή που διατυπώθηκε εκ των προτέρων και ο καταναλωτής εκ των

---

⁵⁵ Ε. Αλεξανδρίδου, «Το νέο δίκαιο προστασίας καταναλωτή», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

⁵⁶ Οδηγία 93/13, Άρθρο 3 παρ. 1.

πραγμάτων δεν ήταν δυνατό να επηρεάσει το περιεχόμενό της, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε προσπάθειά του για τον σκοπό αυτό⁵⁷. Είναι απαραίτητο η διαπραγμάτευση να είναι ουσιαστική ενός επαρκούς διαλόγου που διασφαλίζει την ικανότητα του καταναλωτή να επηρεάσει το περιεχόμενο των όρων της σύμβασης. Στην περίπτωση όπου μόνο ένας συγκεκριμένος όρος έχει υποβληθεί σε ατομική διαπραγμάτευση, ο νόμος ισχύει για τους υπόλοιπους όρους της σύμβασης, με την προϋπόθεση ότι αυτή διατηρεί τον χαρακτήρα της ως σύμβαση προσχώρησης, δηλαδή προκαθορίζει του όρους ομοιόμορφα από τον έναν συμβαλλόμενο, όποτε το ασθενέστερο μέρος δεν έχει την δυνατότητα διαπραγμάτευσης⁵⁸. (άρθρο 2 παρ. 9 εδ. Δ').

Στο πλαίσιο της γενικής ρήτηρας όπως έχει τροποποιηθεί του άρθρου 2 παρ. 6 του Ν. 2251/1994, οι γενικοί όροι συναλλαγών που διαταράσσουν τα δικαιώματα των καταναλωτών και τελούν εις βάρος τους, θεωρούνται άκυροι καθώς συνιστούν καταχρηστικοί όροι. Μέσω της συγκεκριμένης τοποθέτησης, ο νομοθέτης «αποστασιοποιήθηκε» από την προισχύουσα επιφυλακτική προσέγγιση που απαιτούσε υπέρμετρη διατάραξη της ισορροπίας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Αυτή η εξέλιξη αντικατοπτρίζει τη γενική διάταξη του άρθρου 281 του ΑΚ η οποία προϋποθέτει σαφή υπέρβαση των ορίων που επιβάλλουν τα χρηστά ήθη, η καλή πίστη, ή ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος. Ιδιαίτερη έμφαση μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων δίνεται στην απόκλιση των διατάξεων ενδοτικού δικαίου, οι οποίες ακούν καθοδηγητική λειτουργία στη διαδικασία εφαρμογής της δικαιοσύνης κατανέμοντας υποχρεώσεις αποκαθιστώντας τυχόν ανισότητες⁵⁹. Οι διατάξεις των παραγράφων 6 και 7 του άρθρου 2 του Ν. 2251/1994 εξειδικεύουν τον θεμελιώδη κανόνα του άρθρου 281 του Αστικού Κώδικα, που αφορά την απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος ή της καταχρηστικής χρήσης ενός θεσμού, όπως η συμβατική ελευθερία⁶⁰.

---

⁵⁷ Π. Πολυβίου, «Ενοχικό Δίκαιο στο Κοινοδίκαιο και το Κυπριακό Δίκαιο» Το δίκαιο των Συμβάσεων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

⁵⁸ Ν. Τριάντος, «Αστικό Δίκαιο (Επιτομή)», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.

⁵⁹ Ι. Πιτσιρίκος, «Μελέτες Ιδιωτικού Δικαίου», Εκδόσεις Νομική, Βιβλιοθήκη, 2014.

⁶⁰ ΑΠ 387/2020, ΑΠ 652/2010.

Οι ΓΟΣ είτε αποκλίνουν από ρυθμίσεις του ενδοτικού δικαίου είτε ρυθμίζουν πρόσθετα θέματα που δεν καλύπτονται από τις σχετικές διατάξεις (ΑΠ 652/2010). Για την αξιολόγηση της ακυρότητας ή μη αυτών των όρων ως καταχρηστικών, τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη πρέπει να προσανατολίζονται κυρίως στην προστασία του συμφέροντος του καταναλωτή. Παράλληλα, πρέπει να συνεκτιμάται η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της συγκεκριμένης σύμβασης, καθώς και ο σκοπός της. Είναι επίσης σημαντικό να επιδιώκεται η διατήρηση μιας σχετικής ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών. Στο πλαίσιο αυτό, το ενδοτικό δίκαιο που διέπει τη συγκεκριμένη σύμβαση λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για την αξιολόγηση της διατάραξης αυτής της ισορροπίας⁶¹.

Η ανάλυση των ΓΟΣ και της καταχρηστικότητας σε ενωσιακό και ελληνικό επίπεδο αναδεικνύει την κρίσιμη σημασία των νομικών διατάξεων που προστατεύουν τον καταναλωτή ως το ασθενέστερο μέρος σε συμβατικές σχέσεις. Η διαχρονική εξέλιξη της νομοθεσίας, όπως καταδεικνύεται από τον Ν.2251/1994 και την οδηγία 93/13, έχει δημιουργήσει ένα πλαίσιο που διευκολύνει την καταπολέμηση των καταχρηστικών ρητρών, αποσκοπώντας στην αποκατάσταση της ισορροπίας που παρατηρείται στη σύναψη συμβάσεων.

Η έννοια του καταναλωτή, όπως ορίζεται στην ελληνική έννομη τάξη, συνδυάζεται από τις αρχές της διαφάνειας και της δίκαιης κρίσης, οι οποίες είναι θεμελιώδεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των ΓΟΣ. Η άποψη ότι αυτές οι ρήτρες πρέπει να είναι σαφώς διατυπωμένες για να είναι κατανοητές από τον μέσο καταναλωτή είναι ζωτικής σημασίας, καθώς για την προστασία του καταναλωτικού κοινού, οι όροι αυτοί οφείλουν να είναι ευκρινείς και να αναγνωρίζουν τις πραγματικές ανάγκες και προσδοκίες του ασφαλισμένου.

Επιπλέον, η νομολογία καθορίζει ότι οι καταχρηστικοί όροι. Όπως οι ρήτρες που περιορίζουν ή αποκλείουν την ευθύνη του προμηθευτή, πρέπει να

---

⁶¹ ΑΠ 387/2020, ΑΠ 763/2017.

ερμηνεύονται αυστηρά υπέρ του καταναλωτή. Οι διατάξεις του ΑΚ σχετικά με την καταχρηστική άσκηση δικαιωμάτων προσθέτουν μια επιπρόσθετη δικλίδα ασφαλείας, διασφαλίζοντας τον έλεγχο του περιεχομένου των ΓΟΣ.

Συνοψίζοντας, η εφαρμογή των συγκεκριμένων νομικών προνοιών προάγει την ακεραιότητα της δικαιοσύνης στις συμβατικές σχέσεις, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη του καταναλωτή στην ασφαλιστική και εμπορική αγορά. Ωστόσο θα πρέπει να υπάρχει μια συνεχής παρακολούθηση και ενδεχομένως τροποποίηση του νομικού πλαισίου, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να ανταποκρίνεται στις συνεχώς εξελισσόμενες ανάγκες της αγοράς και να διασφαλίζει τα δικαιώματα των καταναλωτών με αποτελεσματικό και δίκαιο τρόπο.

4 Συχνοί Οροί Γενικών Συναλλαγών

Οι γενικοί όροι συναλλαγών (ΓΟΣ) αποτελούν βασικό συστατικό πολλών συμβατικών σχέσεων, επιτρέποντας την τυποποίηση των συναλλαγών και την αποφυγή ατομικής διαπραγμάτευσης για κάθε σύμβαση. Ωστόσο, η καταχρηστική χρήση αυτών των όρων μπορεί να οδηγήσει σε αδικαιολόγητες επιβαρύνσεις για το ασθενέστερο μέρος της σύμβασης, δηλαδή τον καταναλωτή. Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι συνηθέστερες καταχρηστικές ρήτρες σε κρίσιμους τομείς κυρίως όπως οι τραπεζικές συμβάσεις αλλά και πιο συνοπτικά οι ενεργειακές συμβάσεις, οι ασφαλιστικές συμβάσεις και οι ηλεκτρονικές συμβάσεις. Επιχειρείται η ανάλυση των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων, καθώς και της νομολογίας που έχει διαμορφωθεί για την προστασία των καταναλωτών.

4.1 Τραπεζικές Συμβάσεις

Η ένταξη του πελάτη της τράπεζας στην κατηγορία του καταναλωτή έχει αναφερθεί ως ένα σημαντικό και αυτοτελές ζήτημα στο παρελθόν. Έχουν εκφραστεί διάφοροι προβληματισμοί σχετικά με το γεγονός ότι οι τραπεζικές συμβάσεις δεν περιλαμβάνουν πάντα την παροχή τραπεζικών υπηρεσιών ή ότι ο συναλλασσόμενος δεν είναι πάντα ο τελικός αποδεκτής, σύμφωνα με το προϊσχύον δίκαιο⁶². Ωστόσο υπήρχε η κυρίαρχη άποψη ότι ο πελάτης θα πρέπει να αναγνωρίζεται ως καταναλωτής, με την τράπεζα να λειτουργεί ως προμηθευτής. Αυτή η άποψη υπογράμμιζε τον εξειδικευμένο χαρακτήρα των τραπεζικών συναλλαγών, καθώς και την οικονομική υπεροχή της τράπεζας έναντι του ασθενέστερου μέρους της συναλλαγής, δηλαδή του πελάτη.

Επιπλέον η νομολογία είχε ήδη εφαρμόσει τον Ν.2251/1944 στις τραπεζικές συναλλαγές, εντάσσοντας το τραπεζικό σύστημα στο πλαίσιο του δικαίου προστασίας καταναλωτή⁶³, ενώ η καταχρηστικότητα ενός ΓΟΣ κρίνεται σύμφωνα με το δίκαιο που γίνεται η χρήση αυτού⁶⁴. Ο πελάτης που χρησιμοποιεί τις τραπεζικές υπηρεσίες και τα προϊόντα τους, κατά γενικότερη

---

⁶² ΜΠρΠειρ 1426/2017.

⁶³ ΜΕφΘεσ 1185/2022.

⁶⁴ ΟΛΑΠ 15/2007

αποδοχή, εφόσον πληροί τα κριτήρια βάσει του Ν. 4512/2018, αναγνωρίζεται ως καταναλωτής και δικαιούται προστασίας σύμφωνα με τον Ν. 2251/1994⁶⁵.

Στην σημερινή εποχή, οι τράπεζες αναλαμβάνουν έναν πιο κρίσιμο και δραστήριο ρόλο, αποτελώντας έναν από τους θεμελιώσεις πυλώνες και υποστήριξης της οικονομίας σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Οι Τράπεζες διαδραματίζουν έναν πλούσιο και καθοριστικό ρόλο για τους επαγγελματίες, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες, επηρεάζοντας τη συνολική εθνική οικονομία σε διεθνές, ενωσιακό και εθνικό επίπεδο. Αναντίρρητα, καθημερινά, κάθε άνθρωπος έρχεται σε συναλλαγή με τις τράπεζες ή μέσω αυτών για να ικανοποιήσει διάφορες ανάγκες, είτε ατομικές είτε επαγγελματικές.

Συνέπεια τούτου, οι περισσότεροι σχεδόν πολίτες, είτε ιδιώτες είτε επαγγελματίες, σε παγκόσμιο επίπεδο, αποτελούν το πελατολόγιο των τραπεζών. Οι τραπεζικές συναλλαγές, ιδιαίτερα όσον αφορά την καταναλωτική και στεγαστική πίστη, παρουσιάζουν μαζικό και τυποποιημένο χαρακτήρα, αποτελώντας αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής μας ζωής. Έτσι λοιπόν, οι παραδοσιακές μορφές τραπεζικών συναλλαγών που έχουν εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου είναι ποικιλόμορφες, ενώ οι γενικές τραπεζικές δραστηριότητες και προσφερόμενες υπηρεσίες έχουν αυξηθεί σημαντικά.

Είναι λοιπόν εμφανής η ύπαρξη πιστωτικών συμβάσεων, είτε αφορούν την άμεση είτε την έμμεση παροχή πιστώσεων, καθώς και συμβάσεων παροχής υπηρεσιών. Η αποδοχή καταθέσεων, η χορήγηση πιστωτικών και χρεωστικών καρτών και η παροχή δανείων, καθώς και όποιων άλλων μορφών πιστώσεων παρέχουν τα τραπεζικά ιδρύματα, συνιστούν τραπεζικές δραστηριότητες που έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον μεγάλου μέρους του πληθυσμού.

Πέραν από τους πελάτες της λιανικής τραπεζικής, επίσης γνωστής ως retail banking⁶⁶, είναι σημαντικό να σημειωθεί και η κατηγορία των πελατών-επενδυτών, καθώς και οι ευρύτερες επενδυτικές δραστηριότητες που μπορούν

---

⁶⁵ Ρ. Τσερτσίδου, «Τα υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια της συμφωνίας περί διαιτησίας», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023.

⁶⁶ Γ. Κουνάδης και Α. Δασμάνογλου, «Η διακυβέρνηση Προϊόντων στον Χρηματοπιστωτικό Τομέα», (Κανονιστικό πλαίσιο και δράσεις συμμόρφωσης), Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.

να αναπτύξουν τόσο οι ιδιώτες όσο και οι επαγγελματίες. Τα υποκείμενα που παρέχουν επενδυτικές υπηρεσίες είναι οι Ε.Π.Ε.⁶⁷ (Επιχειρήσεις επενδυτικών υπηρεσιών) καθώς επίσης και οι τράπεζες, τα οποία εστιάζουν στην προσφορά επενδυτικών υπηρεσιών. Παρέχουν υπηρεσίες λήψης και διαβίβασης ή εκτέλεσης αναφορικά με επενδυτικές εντολές σε τρίτους αναφορικά με κινητές αξίες και χρηματοοικονομικά προϊόντα, καθώς και την διαχείριση χαρτοφυλακίων των πελατών τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η καθημερινή αλληλεπίδραση των ατόμων με τις τράπεζες, είτε για την κάλυψη προσωπικών αναγκών είτε για την επένδυση χρηματικών ποσών στην δημιουργία νέου παραγωγικού κεφαλαίου, έχει αναδείξει το ζήτημα της προστασίας των πελατών από τους γενικούς όρους συναλλαγών που διατυπώνονται σε διάφορες συμβάσεις με αυτές. Αυτό το θέμα έχει απασχολήσει εκτενώς τόσο τη θεωρία όσο και την νομολογία. Η ανάγκη για την προστασία του αντισυμβαλλομένου, ο οποίος συχνά χαρακτηρίζεται ως το ασθενέστερο μέρος της συναλλαγής, είτε λόγω έλλειψη εμπειρίας και γνώσεων και της συνάμα υπεροχής της τράπεζας, καθώς και η ιδιαίτερη φύση της νομικής σχέσης μεταξύ τράπεζας και πελάτη, η οποία συχνά διαρκεί και δεν περιορίζεται σε μια μόνο πράξη.

Στο ελληνικό νομικό σύστημα δεν έχουν θεσπιστεί εξειδικευμένες διατάξεις που να καθορίζουν τις προϋποθέσεις και την έκταση του ελέγχου των γενικών όρων συναλλαγών στις τραπεζικές συμβάσεις. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η ΚΥΑ Ζ1- 699/2010⁶⁸ η οποία εισήγαγε την Οδηγία 2008/48 ΕΚ, καθώς και η τροποποίηση της μέσω της ΚΥΑ Ζ1-111/12, που ενσωμάτωσε την οδηγία 2011/90/ΕΚ. Αυτές οι ρυθμίσεις περιλαμβάνουν πρόσθετες απαιτήσεις για συμβάσεις καταναλωτικής πίστης. Όπως οι πιστωτικές κάρτες και τα καταναλωτικά δάνεια, τονίζοντας την αναγκαιότητα προστασίας του δανειολήπτη ως πρωταρχικό μέλημα. Η συγκεκριμένη οδηγία, υιοθετώντας μια στενή ερμηνεία του καταναλωτή, έχει θεσπίσει ένα πλαίσιο προστασίας που απαιτεί

---

⁶⁷ ΔΕφΑΘ 1662/2021.

⁶⁸ ΚΥΑ Ζ1-699/2010, Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την οδηγία 2008/48 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23^{ης} Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102ΕΟΚ του Συμβουλίου που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ, αριθ. L 133 της 22.05.2008.

από τον προμηθευτή να παρέχει ορισμένες απαραίτητες πληροφορίες στον καταναλωτή πριν την υπογραφή της σύμβασης. Ακόμη, βάσει του αρ.8 καθιερώνεται η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού, και βάσει του αρ. 14 το δικαίωμα υπαναχώρησης χωρίς αιτιολόγηση εντός 14 ημέρων, και το δικαίωμα πρόωρης αποπληρωμής του δανειολήπτη σύμφωνα με το αρ. 16 ⁶⁹.

Κατά συνέπεια, είναι εμφανές ότι πέρα από τις ειδικές διατάξεις που προασπίζονται στην θέση των πελατών των τραπεζών, ο Ν. 2251/1994 και οι διατάξεις αυτού αποτελούν θεμέλιο για την προστασία των πρώτων από τους ΓΟΣ που επιβάλλει η τράπεζα. Υψίστης σημασίας δε είναι το άρθρο 2 καθώς και οι γενικές διατάξεις του ΑΚ οι οποίες παρέχουν την βάση για μια πιο ολοκληρωμένη και συμπληρωματική προστασία για τον καταναλωτή. Ο Ν. 2251/1994 αποτελεί το βασικό ειδικό νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των καταναλωτών στην Ελλάδα, ενσωματώνοντας διατάξεις που ρυθμίζουν τη σχέση μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών. Ωστόσο, οι διατάξεις του δεν λειτουργούν απομονωμένα, αλλά συμπληρώνονται από τον (ΑΚ), ο οποίος περιλαμβάνει γενικές αρχές που εφαρμόζονται επικουρικά, όπου ο ειδικός νόμος δεν περιέχει συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Η συνεργασία των δύο νομοθετημάτων είναι ιδιαίτερα εμφανής στα ζητήματα των γενικών όρων συναλλαγών (ΓΟΣ), όπου ο Ν. 2251/1994 προσφέρει ένα εξειδικευμένο προστατευτικό πλαίσιο, ενώ ο ΑΚ ενισχύει την ερμηνεία και την εφαρμογή των κανόνων αυτών. Το άρθρο 2 του Ν. 2251/1994 απαγορεύει γενικούς όρους που προκαλούν ουσιώδη ανισορροπία σε βάρος του καταναλωτή, ωστόσο σε περιπτώσεις αμφιβολίας ή κενών στη νομοθεσία, η ερμηνεία γίνεται με βάση τις γενικές αρχές του ΑΚ. Ειδικότερα, τα άρθρα 173 και 200 ΑΚ καθιερώνουν την αρχή της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τα οποία χρησιμοποιούνται για την ερμηνεία των όρων μιας σύμβασης, ιδιαίτερα όταν υπάρχει αμφισβήτηση για την καταχρηστικότητά τους. Παράλληλα, το άρθρο 281 ΑΚ προβλέπει την απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί όταν η τράπεζα εφαρμόζει μονομερώς δυσμενείς όρους εις βάρος του καταναλωτή, ακόμα και αν αυτοί δεν εμπίπτουν ρητά στην έννοια των

---

⁶⁹ Βλ. Ν 3524/2007 Εναρμόνιση της ελληνική νομοθεσίας προς τις Οδηγίες 2001/84 ΕΚ και 2004/48 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, ΦΕΚ Α/15 ΤΝΠ QUALEX.

καταχρηστικών όρων του Ν. 2251/1994. Επιπλέον, το άρθρο 288 ΑΚ επιβάλλει την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, ενισχύοντας έτσι τις προστατευτικές ρυθμίσεις του Ν. 2251/1994. Κατά συνέπεια, το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή και ο Αστικός Κώδικας λειτουργούν συμπληρωματικά, με τον Ν. 2251/1994 να παρέχει το εξειδικευμένο προστατευτικό πλαίσιο και τον ΑΚ να λειτουργεί είτε ερμηνευτικά είτε συμπληρωματικά, καλύπτοντας περιπτώσεις που δεν ρυθμίζονται ειδικά από τον νόμο περί προστασίας του καταναλωτή.

Η νομολογία των Δικαστηρίων στην Ελλάδα έχει εμβαθύνει στο ζήτημα της καταχρηστικής φύσης των ΓΟΣ, με έμφαση στους τομείς των τραπεζικών συναλλαγών. Συχνά το θέμα αυτό ανακύπτει ως λόγος ανακοπής κατά των διαταγών πληρωμής που εκδίδονται κατόπιν αιτήσεων των Τραπεζικών εταιρειών. Προκειμένου να αποφεύγονται χρονοβόρες διαδικασίες διαπραγμάτευσης με μεγάλο αριθμό πελάτων και να εξασφαλίσουν τα δικά τους συμφέροντα, οι τράπεζες χρησιμοποιούν συστηματικά τυποποιημένους ΓΟΣ. Αυτοί οι όροι συχνά αφαιρούν το δικαίωμα διαπραγμάτευσης, δίνουν στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα την δυνατότητα να αλλάζουν μονομερώς το επιτόκιο, θεσπίζουν αποκλειστική δικαιοδοσία στα δικαστήρια της έδρας τους, μεταβιβάζουν τις απαιτήσεις, επιβαρύνουν οικονομικά τους καταναλωτές με πρόσθετα έξοδα και μεταθέτουν σε αυτούς το βάρος απόδειξης για ζητήματα που ανακύπτουν μεταξύ τους, παρακάμπτοντας με αυτό τον τρόπο μια σαφή ενημέρωση προς αυτούς.

Στην πράξη, σε πολλές περιπτώσεις και κυρίως σε στεγαστικά δάνεια, οι τράπεζες επιβάλλουν στους πελάτες τους διάφορες χρεώσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως «προμήθειες, χρεώσεις, έξοδα, και σε κάποιες περιπτώσεις αποζημιώσεις». Όλες αυτές οι χρεώσεις και όσες γενικότερα συμπεριλαμβάνονται στους ΓΟΣ, προκαλούν σύγχυση στους καταναλωτές και δημιουργούν αδιαφάνεια, γεγονός που διευκολύνει την επιβολή άδικων βαρών σε βάρος των καταναλωτών.

4.1.1 Ν.128/1975: Η Μετακύλιση της Εισφοράς

Το θέμα της μετακύλισης της εισφοράς που επιβάλλει ο Ν. 128/1975 από τις τράπεζες στους πελάτες, προκάλεσε έντονη συζήτηση στη νομολογία τα τελευταία χρόνια και ιδίως αν επιτρέπεται ή αν θεωρείται καταχρηστική η πρακτική αυτή. Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 1 του προαναφερόμενου νόμου, επιβάλλεται εισφορά που αφορά όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένης και της Τράπεζας της Ελλάδος⁷⁰. Σκοπός της εισφοράς αυτής είναι να δημιουργηθεί ένας κοινός λογαριασμός ώστε να επιστραφούν τόκοι σε εξαγωγικές επιχειρήσεις και ως γενικό έσοδο για το Δημόσιο, μετά την αναμόρφωση της φορολογίας με τον Ν 2065/1992⁷¹.

Κατά συνήθη πρακτική, οι τράπεζες μεταφέρουν έμμεσα στους πελάτες την εισφορά του Ν 128/1975 σκοπεύοντας να κεφαλαιοποιείται το ποσό και να υπόκειται σε ανατοκισμό. Κατά την διατύπωση του Νόμου όμως καθίσταται σαφές ότι η εισφορά βαρύνει αποκλειστικά τα πιστωτικά ιδρύματα και σε καμία περίπτωση τους καταναλωτές⁷². Σχετικά με την νομιμότητα αυτή η νομολογία έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι είναι επιτρεπτή.⁷³ Η πάγια θέση του Αρείου Πάγου είναι ότι η χρέωση αυτή δεν προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη δικαίου, αρκεί να πληρούνται η απαιτούμενη διαφάνεια και να ενημερώνεται επαρκώς ο καταναλωτής⁷⁴. Ειδικότερα, εξετάζοντας τα επιχειρήματα και τις θέσεις της νομολογίας υπέρ της νομιμότητας της μετακύλισης, προκύπτουν τα ακόλουθα: Πρώτον σύμφωνα με την ερμηνεία του αρθ.1 παρ.3, δεν περιλαμβάνει καμία αναφορά που να επιτρέπει ή να απαγορεύει ρητά αυτήν την μετακύλιση. Παρόλο λοιπόν που δεν ξεκαθαρίζεται η πρόθεση του νομοθέτη, η μετακύλιση δεν παραβιάζει κάποια απαγορευτική διάταξη του νόμου, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 174 του ΑΚ. Ακόμη, αυτή πρακτική εντάσσεται στην αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας και στην ελεύθερη διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων. Παρ'όλα αυτά, μπορεί να υπάρχουν περιορισμοί λόγω της αρχής της

---

⁷⁰ Α.-Ν. Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις Τραπεζικές Συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

⁷¹ Ν.2065/1992 ΦΕΚ Α.

⁷² Α.-Ν. Κουκούλης, «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις Τραπεζικές Συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

⁷³ ΕφΑθ 123/2020, ΕφΑθ105/2019, ΜονΕφΘεσ 1224/2017

⁷⁴ ΑΠ 430/2005

διαφάνειας, ιδίως σε περιπτώσεις τις οποίες η μετακύλιση επιβάλλεται χωρίς προηγούμενη ενημέρωση ή γίνεται με συγκαλυμμένο τρόπο⁷⁵. Σε περίπτωση δε που αναφέρεται ειδικά για την χρέωση του δανειολήπτη με την εν λόγω εισφορά, προσδιορισμένη σε ποσοστό 1%, οι απαιτήσεις ως προς την διαφάνεια και την ενημέρωση⁷⁶ πληρούνται και κατά συνέπεια δεν συντρέχει λόγος για την απαγόρευση της σχετικής ρήτηρας.

4.1.2 Υπολογισμός Χορηγητικών Τόκων με βάση το Έτος 360 Ημερών και όχι 365 Ημερών

Ο όρος που προβλέπει ότι οι τόκοι μιας σύμβασης μεταξύ τράπεζας και πελάτη, ειδικά όσον αφορά τις συμβάσεις στεγαστικών δανείων, υπολογίζονται βάση 360 ημερών⁷⁷, κρίνεται άκυρος σύμφωνα με την νομολογία. Πρόσφατες δικαστικές αποφάσεις στην Ελλάδα καταδεικνύουν ότι ο συγκεκριμένος όρος παραβιάζει την αρχή της διαφάνειας⁷⁸, η οποία απαιτεί οι συμβατικοί όροι να διατυπώνονται με σαφήνεια και να είναι κατανοητοί, ώστε ο μέσος καταναλωτής να γνωρίζει πλήρως τις δεσμεύσεις που αναλαμβάνει σχετικά με την παροχή και την αντιπαροχή. Ο υπολογισμός του επιτοκίου σε έτος 360 ημερών, στον καταναλωτή όπου έχει την δικαιολογημένη προσδοκία ότι το έτος υπολογισμού στο οποίο αναφέρεται η περίοδος εκτοκισμού, θα είναι το ημερολογιακό έτος, δεν πληροφορείται ότι το πραγματικό ετήσιο επιτόκιο θα έπρεπε να προσδιορίζεται με το άρθρο 243 παρ. 3 ΑΚ. Με τον εν λόγω όρο η τράπεζα διασπά τεχνητά και ενάντια στις προσδοκίες του καταναλωτή το χρονικό διάστημα του έτους⁷⁹, στο οποίο θα έπρεπε να αναφέρεται το επιτόκιο, επιβαρύνοντας έτσι τον δανειολήπτη με πρόσθετους τόκους⁸⁰. Πιο συγκεκριμένα, δεδομένου ότι το επιτόκιο για μια ημέρα υπολογίζεται με βάση το έτος 360 ημερών, ο καταναλωτής επιβαρύνεται καθημερινά με τόκος υψηλότερους κατά 1,3889% χωρίς αυτή η αυξημένη επιβάρυνση να

---

⁷⁵ Βλππ Α.-Ν. Κουκούλης

⁷⁶ Δ. Λαδάς, «Τραπεζικές Συναλλαγές», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.

⁷⁷ ΜΕφΘρακ 44/2024.

⁷⁸ ΜΠρΑθ 1795/2024

⁷⁹ ΑΠ 1395/2021

⁸⁰ ΜΕφΚαλαμάτας 18/2019

δικαιολογείται από κάποιο σύνθετο χαρακτήρα της υπό παροχής υπηρεσίας ή από εύλογους λόγους που θα μπορούσαν να προβάλλουν οι τράπεζες⁸¹.

Σχετικά με την ως άνω διατύπωση και για την ενίσχυση αυτής, η νομολογία συχνά ανατρέχει στα δεδομένα της κοινής πείρας και λογικής αλλά και στην εμπειρική πραγματικότητα. Στην σύγχρονη εποχή δυνάμει των ηλεκτρονικών μέσων διευκολύνεται ο ακριβής υπολογισμός των τόκων στις 365 ημέρες χωρίς πρόσθετες επιβαρύνσεις ή δυσκολίες. Επίσης υπογραμμίζεται η πρόθεση τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο να προωθηθεί η ο ακριβής υπολογισμός των τόκων στις 365 ημέρες όπως προκύπτει από διάφορες διατάξεις εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας⁸².

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε και την αντίθετη άποψη σχετικά με την εγκυρότητα του όρου υπολογισμού των τόκων με βάση 360 ημέρες, όπως έχει καταγραφεί σε διάφορες δικαστικές αποφάσεις αν και είναι ελάχιστες. Επισημαίνουν ότι δυνάμει της ΚΥΑ ΦΙ-983/7.21-03-1991, αρθ. 14 εδ. δ' (ΦΕΚ Β' 172/91) η οποία τροποποιήθηκε από την ΚΥΑ Ζ1-17818/13-02-09/ΦΕΚ Β' 32001/2009 και με σκοπό την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με την κοινοτική οδηγία 87/103/ΕΟΚ – όπως αυτή τροποποιήθηκε από την οδηγία 90/88/ΕΟΚ –, καθιερώνεται διάρκεια έτους 365 ημερών στην καταναλωτική πίστη. Ωστόσο, αυτή η ρύθμιση σχετίζεται αποκλειστικά με τις συναλλαγές που γίνονται μέσω ηλεκτρονικών πληρωμών, ιδίως στις σχέσεις μεταξύ του εκδότη και του κατόχου πιστωτικής κάρτας.

Από την εν λόγω διατύπωση προκύπτει ότι, κατά αυτήν τη σκοπιά, ο υποχρεωτικός υπολογισμός με βάση το σύστημα των 365 ημερών περιορίζεται μόνο στην καταναλωτική πίστη. Επιπλέον, υπάρχουν και άλλα επιχειρήματα που υποστηρίζουν ότι ο συγκεκριμένος υπολογισμός δεν αντιβαίνει στο άρθρο 294 ΑΚ και ότι οι τόκοι σχετικοί με διατραπεζικό δανεισμό και τις υποχρεωτικές καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων μπορούν νομίμως να υπολογίζονται με βάση το σύστημα των 360 ημερών.

---

⁸¹ Ι. Βενιέρης και Ν. Βερβασός, «Δίκαιο Εμπορικών Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

⁸² ΤρΕφΑθ 4114/2020.

Παρότι υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία του καταναλωτή στις τραπεζικές συναλλαγές, η πρακτική εφαρμογή του αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες. Η ετερογένεια της δικαστικής πρακτικής, σε συνδυασμό με την ορισμένες οπές στη νομοθετική διατύπωση, δημιουργεί ένα άστατο νομικό πεδίο που δεν εγγυάται την πλήρη προστασία των καταναλωτών. Η ανάλυση των συγκεκριμένων νομικών θέσεων (π.χ., υπολογισμός τόκων, μετακύλιση εισφοράς) κατέδειξε την ανάγκη για ενίσχυση της εποπτικής δράσης και την επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων σε περιπτώσεις καταχρηστικών πρακτικών. Η επιβολή πιο σαφών νομοθετικών ρυθμίσεων θα ενίσχυαν τον ρόλο των εποπτικών μηχανισμών και θα προωθούσαν την ενίσχυση της δικαστικής πρακτικής, ώστε να εγγυηθεί η πλήρης και δίκαιη προστασία των καταναλωτών στις τραπεζικές συναλλαγές.

4.2 Συμβάσεις Παροχής Ενέργειας & Φυσικού Αερίου: Όροι Συναλλαγών και Καταχρηστικότητα

Τα τελευταία έτη στην Ελλάδα οι καταναλωτές έχουν παρατηρήσει μια αξιοσημείωτη αύξηση στις επιλογές τους όσον αφορά τους παρόχους ενέργειας. Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου της Ε.Ε., οδήγησε στην αύξηση του αριθμού παρόχων και στη διαμόρφωση νέων συμβατικών σχέσεων μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών. Οι γενικοί όροι συναλλαγών στις συμβάσεις αυτές συχνά τίθεται υπό αμφισβήτηση λόγω πιθανής καταχρηστικότητας, καθώς επιβάλλονται μονομερώς από τις εταιρείες. Το νομικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις αυτές περιλαμβάνει τον Ν. 4001/2011 που ρυθμίζει την αγορά ενέργειας, τον Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας και Φυσικού Αερίου που εξειδικεύουν τους όρους των συμβάσεων και τον Ν.2251/1994 που προστατεύει τους καταναλωτές από καταχρηστικές ρήτρες.

Η αγορά ενέργειας διανύει μια περίοδο μετασχηματισμού και η εξέλιξη της έχει ως αποτέλεσμα οι πάροχοι ενέργειας να εστιάζουν έντονα στους καταναλωτές θεωρώντας τους δυνητικούς πελάτες. Ωστόσο, αυτή η νέα δυναμική ενδέχεται να δημιουργήσει ορισμένες προκλήσεις όσον αφορά την επαρκή νομική προστασία των καταναλωτών. Σύμφωνα με τον Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας σε Πελάτες (ΚΠΗΕΠ), οι γενικοί όροι της

σύμβασης προμήθειας μεταξύ του προμηθευτή και του καταναλωτή οφείλουν να βασίζονται στις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών και, φυσικά, να είναι γνωστοί στον καταναλωτή πριν από τη σύναψη της σύμβασης⁸³.

Όσον αφορά του καταχρηστικούς όρους ενέργειας εστιάζουν στη ρήτρα αναπροσαρμογής τιμολογίων, στις υπερβολικές ρήτρες πρόωρης καταγγελίας και στις αδιαφανείς χρεώσεις. Η ρήτρα αναπροσαρμογής τιμολογίων επιτρέπει την προσαρμογή τιμολογίων από τους παρόχους, βάσει εξωτερικών οικονομικών δεικτών. Σχετική και πρόσφατη απόφαση ως προς τα παραπάνω που επιχειρεί να αντιμετωπίσει την καταχρηστικότητα στην ρήτρα αναπροσαρμογής και ενισχύει την θέση των καταναλωτών, είναι η με αρ, 389/2022 της ΠΑΕ όπου έκρινε ότι οι προμηθευτές υποχρεώνονται να παρέχουν σαφείς πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία της ρήτρας, ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια και η ενδυνάμωση των καταναλωτών⁸⁴. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαφάνεια σχετικά με τη ρήτρα αναπροσαρμογής τιμολογίων, υποχρεώνοντας τους παρόχους να ενημερώνουν τους καταναλωτές για τον τρόπο εφαρμογής της. Πέρα από τη ρήτρα αναπροσαρμογής τιμολογίων, άλλοι όροι που ελέγχονται για καταχρηστικότητα περιλαμβάνουν τις υπερβολικές ρήτρες πρόωρης καταγγελίας που αποθαρρύνουν την αλλαγή παρόχου, τις δυσανάλογες προκαταβολές και εγγυήσεις χωρίς επαρκή αιτιολόγηση και τους όρους που καθιστούν δυσχερή τη διαδικασία καταγγελίας της σύμβασης.

Μια ακόμη απόφαση για την καταχρηστικότητα της ρήτρας αναπροσαρμογής τιμολογίων είναι η υπ' αριθμ. 170/2023 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιά. Σύμφωνα με αυτήν, κρίθηκε ότι η ρήτρα δεν πληροί τις απαιτήσεις διαφάνειας του άρθρου 2 παρ. 7 ια' του Ν. 2251/1994, καθώς αφήνει το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπει τον προσδιορισμό του με σαφή και εύλογα για τον καταναλωτή κριτήρια. Η σύμβαση περιλάμβανε περίπλοκους μαθηματικούς τύπους βασισμένους στην Τιμή Εκκαθάρισης Αγοράς Επόμενης Ημέρας του Ελληνικού

---

⁸³ Νόμος 4001/2011, «Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας και Φυσικού Αερίου», ΦΕΚ Α' 179/22.08.2011.

⁸⁴ ΠΑΕ 389/2022

Χρηματιστηρίου Ενέργειας (€MWh), καθιστώντας την δυσνόητη για τον μέσο καταναλωτή. Το δικαστήριο έκρινε ότι η ρήτρα αναπροσαρμογής ήταν καταχρηστική, καθώς δεν βασίζεται σε διαφανή και κατανοητή μέθοδο υπολογισμού και απαγόρευσε την διακοπή της ηλεκτροδότησης, υπό την προϋπόθεση ότι ο αιτών θα καταβάλλει τις κανονικές χρεώσεις κατανάλωσης, πλην της ρήτρας αναπροσαρμογής⁸⁵.

Η ελληνική και ευρωπαϊκή νομολογία επιβεβαιώνει ότι οι καταχρηστικοί όροι στις ενεργειακές συμβάσεις πλήττουν θεμελιώδη δικαιώματα των καταναλωτών, περιορίζοντας την επιλογή, την οικονομική ασφάλεια και τη συμβατική ελευθερία. Οι αποφάσεις των ελληνικών και ευρωπαϊκών δικαστηρίων⁸⁶ αποδεικνύουν ότι η διαφάνεια στις συναλλαγές είναι νομική υποχρέωση και όχι διακριτική ευχέρεια των παρόχων. Η υποχρέωση αυτή αποσκοπεί στη διασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ των μερών, στην αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών ενώ η νομολογιακή εξέλιξη καταδεικνύει ότι η προστασία του καταναλωτή δεν αποτελεί απλώς θεωρητικό δικαίωμα, αλλά εφαρμόζεται μέσω της επιβολής κυρώσεων σε παρόχους που παραβιάζουν τις αρχές της καλής πίστης και της διαφάνειας.

4.3 Συμβάσεις Ασφάλισης: Καταχρηστικότητα και Νομολογία

Οι ασφαλιστικές συμβάσεις είναι τυπικές συμβάσεις προσχώρησης, στις οποίες οι (ΓΟΣ) διατυπώνονται μονομερώς από την ασφαλιστική εταιρεία, χωρίς ουσιαστική δυνατότητα διαπραγμάτευσης από τον ασφαλισμένο⁸⁷. Παραδείγματος χάριν τέτοιες ασφάλισεις είναι αυτές για αστική ευθύνη και εκείνες για αυτοκινητικά ατυχήματα αλλά και αυτές της υγείας⁸⁸. Η νομολογία έχει αναγνωρίσει ότι ορισμένοι από αυτούς τους όρους ενδέχεται να είναι καταχρηστικοί, ιδίως όταν περιορίζουν την ασφαλιστική κάλυψη, επιτρέπουν μονομερείς τροποποιήσεις από τον ασφαλιστή ή μειώνουν υπέρμετρα την ευθύνη του. Οι βασικές διατάξεις που ρυθμίζουν τις ασφαλιστικές συμβάσεις

---

⁸⁵ ΜΠρΠειρ 170/2023

⁸⁶ ΔΕΕ Υπόθεση C-92/2011 απόφαση της 13ης-09-2012

⁸⁷ Β. Δουβλής και Α. Μπώλος, «Δίκαιο προστασίας καταναλωτών», τομ.1., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.

⁸⁸ Βλππ. Β. Δουβλής / Α. Μπώλος

είναι ο Ν. 2496/1997 περί ασφαλιστικών συμβάσεων και ο Ν. 2251/1994 περί προστασίας του καταναλωτή. Ως καταναλωτής θεωρείται και ο ασφαλισμένος με ασφαλιστήριο συμβόλαιο σε ασφαλιστική εταιρεία, στον οποίο η εταιρεία παρέχει το ασφαλιστικό προϊόν χωρίς ουσιαστική διαπραγμάτευση, αλλά με βάση προδιατυπωμένους όρους⁸⁹ παρέχει, μεταξύ άλλων, κάλυψη κατά κινδύνων ζημιών.

Η θεωρία του καταναλωτικού δικαίου επισημαίνει ότι οι όροι που περιορίζουν την κάλυψη πρέπει να είναι σαφείς, κατανοητοί και προσιτοί στον ασφαλισμένο. Οποιαδήποτε αμφισημία ερμηνεύεται υπέρ του καταναλωτή, προκειμένου να αποφεύγεται η εκμετάλλευση της θέσης ισχύος του ασφαλιστή. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 2251/1994, οι γενικοί όροι δεν πρέπει να προκαλούν ουσιώδη ανισορροπία στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών. Όπως για παράδειγμα στην Απόφαση 413/2019 του Αρείου Πάγου, κρίθηκε καταχρηστικός όρος που εξαιρούσε την κάλυψη ζημιών σε όχημα όταν ο οδηγός ήταν κάτω των 25 ετών, καθώς ο ασφαλισμένος δεν είχε ενημερωθεί επαρκώς για τον περιορισμό αυτόν. Η απόφαση αυτή επιβεβαιώνει ότι οι ασαφείς περιορισμοί ασφαλιστικής κάλυψης, όταν δεν ανακοινώνονται ρητά, είναι νομικά ακυρώσιμοι⁹⁰. Κατόπιν τούτου το Δικαστήριο έκρινε ότι ο όρος αυτός ήταν καταχρηστικός σύμφωνα με το αρ.2 παρ. 6 του ως άνω Νόμου και κατά συνέπεια άκυρος.

Βασική αρχή του δικαίου των συμβάσεων είναι ότι οι όροι μιας συμφωνίας δεν μπορούν να τροποποιούνται μονομερώς από το ισχυρότερο μέρος χωρίς την ενημερωμένη συναίνεση του αντισυμβαλλομένου. Η αρχή αυτή απορρέει από τη θεωρία προστασίας του ασθενέστερου μέρους στις καταναλωτικές συμβάσεις και αποτυπώνεται στο άρθρο 8 του Ν. 2496/1997, που επιβάλλει στις ασφαλιστικές εταιρείες την τήρηση των δεσμεύσεών τους κατά τη σύναψη της σύμβασης. Η αρχή της καλής πίστης επιβάλλει στους ασφαλιστές να μην επιβάλλουν δυσανάλογους όρους που μειώνουν την ευθύνη τους έναντι του ασφαλισμένου. Όπως υποστηρίζει η θεωρία του ασφαλιστικού δικαίου,

---

⁸⁹ΟΛΑΠ 13/2015.

⁹⁰ ΑΠ 413/2019.

οποιοσδήποτε περιορισμός που εξουδετερώνει το κύριο όφελος της ασφαλιστικής σύμβασης δύναται να θεωρηθεί καταχρηστικός. Το άρθρο 2 του Ν. 2251/1994 επιβάλλει την προστασία του καταναλωτή από γενικούς όρους που περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή. Σε αυτό το πλαίσιο, η νομολογία αναγνωρίζει ότι οι όροι που εξαιρούν πλήρως την ευθύνη του ασφαλιστή για την καταβολή αποζημίωσης χωρίς να δίνεται επαρκής χρόνος συμμόρφωσης στον ασφαλισμένο, ενδέχεται να θεωρηθούν καταχρηστικοί.

Η ασφαλιστική νομοθεσία και η συναφής νομολογία διαμορφώνουν ένα πλαίσιο προστασίας για τους ασφαλισμένους, διασφαλίζοντας ότι οι ασφαλιστικές εταιρείες υποχρεούνται να διατυπώνουν με σαφήνεια και διαφάνεια τους γενικούς όρους συναλλαγών. Οι διατάξεις του Ν. 2496/1997 και του Ν. 2251/1994 παρέχουν τις νομικές βάσεις για την ακύρωση καταχρηστικών όρων που θέτουν σε δυσμενή θέση τον ασφαλισμένο. Οι δικαστικές αποφάσεις επιβεβαιώνουν ότι οι μονομερείς τροποποιήσεις, οι ασαφείς εξαιρέσεις κάλυψης και οι περιορισμοί ευθύνης που οδηγούν σε αδικαιολόγητες επιβαρύνσεις των ασφαλισμένων, είναι νομικά ακυρώσιμοι. Συνεπώς, η προστασία του καταναλωτή δεν είναι απλώς θεωρητική αρχή, αλλά εφαρμόζεται πρακτικά μέσω της νομολογίας, η οποία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στον περιορισμό των καταχρηστικών πρακτικών στον ασφαλιστικό τομέα

4.4 Ηλεκτρονικές Συμβάσεις και Προστασία του Καταναλωτή

Η τεχνολογική εξέλιξη έχει οδηγήσει στη μετάβαση των συναλλακτικών πρακτικών στην ψηφιακή εποχή, με αποτέλεσμα τη συχνή χρήση των ηλεκτρονικών συμβάσεων. Οι γενικοί όροι συναλλαγών στις συμβάσεις αυτές καταρτίζονται συνήθως μέσω του διαδικτύου ή ηλεκτρονικών πλατφορμών, διαμορφώνοντας ένα αυτοματοποιημένο πλαίσιο σύναψης συμφωνιών. Παρόλο που οι ηλεκτρονικές και διαδικτυακές συμβάσεις συχνά χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημες έννοιες, η βασική τους διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι οι διαδικτυακές συνάπτονται εξ ολοκλήρου μέσω διαδικτύου, ενώ οι

ηλεκτρονικές μπορεί να περιλαμβάνουν και άλλα μέσα επικοινωνίας, όπως ηλεκτρονικές υπογραφές⁹¹.

4.4.1 Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει θεσπίσει ένα κανονιστικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές συμβάσεις, με στόχο την διασφάλιση της διαφάνειας στις συναλλαγές και την προστασία του καταναλωτή. Ένα από τα βασικά δικαιώματα που παρέχονται στους καταναλωτές είναι το δικαίωμα υπαναχώρησης προς όφελος των τελευταίων, το οποίο τους επιτρέπει να ακυρώσουν μια σύμβαση εντός της προθεσμίας των δεκατεσσάρων (14) ημερολογιακών ημέρων σε συμβάσεις εξ αποστάσεως ή εκτός εμπορικού καταστήματος⁹². Η Οδηγία 2000/31/EK περί ηλεκτρονικού εμπορίου, ενσωματωμένη στην ελληνική έννομη τάξη μέσω του Π.Δ. 131/2003, καθορίζει τις προϋποθέσεις για την εγκυρότητα των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Επιπλέον, η Οδηγία 2011/83/EK προβλέπει την εναρμόνιση των κανόνων για τις συμβάσεις από απόσταση και εισάγει αυστηρότερες απαιτήσεις διαφάνειας. Στόχος της ΕΕ δεν ήταν να εναρμονισθούν πλήρως τα κράτη μέλη της με την προαναφερόμενη και εφεξής οδηγία, αλλά να εξασφαλισθεί και η «ανάπτυξη των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας» δηλαδή όπως δίνεται ο ορισμός αυτός από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, νοείται «Κάθε υπηρεσία που παρέχεται έναντι αμοιβής με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών και ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου»⁹³. Φυσικά πέραν αυτών, ο στόχος της ΕΕ επιπλέον είναι να επιλύσει προβλήματα που ανακύπτουν επί διασυνοριακών συναλλαγών.

Η ευρωπαϊκή πολιτική δεν αποσκοπεί στην πλήρη εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, αλλά στην προώθηση ενός κοινού πλαισίου για την ενίσχυση της ασφάλειας στις ψηφιακές συναλλαγές. Στο πλαίσιο αυτό, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας διασφαλίζεται μέσω του άρθρου 9 ι

---

⁹¹ Ι. Κλαβανίδου, Δέσποινα « Τιμητικός Τόμος για την καθηγήτρια Γ. Καρύμπαλη Τσίππου», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.

⁹² Οδηγία ΕΕ 2011/83 ΕΚ *ου Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2011 σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών*, 2011, διαθέσιμο στο **EUR-Lex**, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011L0083>

⁹³ Π. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου, «Δίκαιο Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.

του Ν. 2251/1994, το οποίο απαγορεύει τη λήψη μέτρων που θα μπορούσαν να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των ηλεκτρονικών υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά. Παράλληλα η οδηγία επιβάλλει την ενίσχυση της διαφάνειας στις συναλλαγές και εισάγει ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία των καταναλωτών που συναλλάσσονται διαδικτυακά⁹⁴.

4.4.2 Η Εναρμόνιση στην Ελληνική Έννομη Τάξη

Η Ελλάδα ενσωμάτωσε την Οδηγία 2000/31/ΕΚ μέσω του Π.Δ. 131/2003, το οποίο συμπληρώνει τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα⁹⁵. Ο Ν. 2251/1994, με τις τροποποιήσεις του, ενσωματώνει διατάξεις για το ηλεκτρονικό εμπόριο, προβλέποντας δικαιώματα όπως η υπαναχώρηση από τις εξ αποστάσεως συμβάσεις και η υποχρέωση των παρόχων να παρέχουν σαφείς πληροφορίες. Ωστόσο, σημειώνεται μία διαφοροποίηση στον ορισμό του καταναλωτή μεταξύ του Π.Δ. 131/2003 και του Ν. 2251/1994. Παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στην έννοια του καταναλωτή μεταξύ του Π.Δ. 131/2003 και του Ν. 2251/1994, γεγονός που προκαλεί ερμηνευτικές αμφισβητήσεις. Συγκεκριμένα, το Π.Δ. 131/2003 ακολουθεί στενή ερμηνεία, περιορίζοντας τον ορισμό του καταναλωτή σε φυσικά πρόσωπα που δεν ενεργούν στο πλαίσιο επαγγελματικής δραστηριότητας, ενώ ο Ν. 2251/1994 δίνει έναν ευρύτερο ορισμό.

Σε αντίθεση με την παραπάνω διάταξη, το ΠΔ 131/2003 αρθ.1 στοιχ.3, σε συνδυασμό με την εναρμόνιση του με το αρ.2 στοιχ.ε' τη οδηγίας, θεωρεί ως καταναλωτή, «κάθε φυσικό πρόσωπο που επιδιώκει στόχους μη εντασσόμενους στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας». Αυτό το γεγονός προκαλεί διαφωνία στην ελληνική έννομη τάξη αφού υιοθετούνται παράλληλα τόσο η στενή όσο και ευρεία έννοια του καταναλωτή⁹⁶. Μάλιστα το πρόβλημα αυτό εντείνεται και με τον ορισμό του καταναλωτή σε συμβάσεις εκτός καταστήματος με το αρ.3 παρ.1 του Ν.2251/1994. Η προστασία του καταναλωτή αποτελεί άξονα του ενωσιακού

---

⁹⁴ Κ. Δελούκα- Ιγγλέση, Νομικά Θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου» 2^η έκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015.

⁹⁵ Ι. Ιγγλεζάκης, «Δίκαιο Πληροφορικής», 5^η εκδ. Εκδόσεις Σάκκουλας, 2024.

⁹⁶ Ι. Καρακώστας, « Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν.2251/1994», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.

δικαίου καθώς αναγνωρίζεται η ανάγκη να ενισχυθεί η θέση του ως ασθενέστερο μέρος στις διαπραγματεύσεις. Βάσει του αρθ. 2 της οδηγίας 93/13 ΕΟΚ για τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις, ο καταναλωτής ορίζεται υπό την στενή έννοια δηλαδή ως «κάθε φυσικό πρόσωπο που ενεργεί για σκοπούς εκτός του πλαισίου της επαγγελματικής ή εμπορικής του δραστηριότητας». Παρόμοιος ορισμός δίνεται και από την προαναφερθείσα οδηγία 2011/83 ΕΚ αναφορικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών. Μέσω αυτής της οριζόντιας προσέγγισης, διασφαλίζεται η ενιαία εφαρμογή της έννοιας του καταναλωτή.

Ένας από τους κύριους στόχους της οδηγίας 2000/31/ΕΚ ήταν η διασφάλιση του επιπέδου προστασίας του καταναλωτή, χωρίς να περιορίζεται η ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας⁹⁷. Ο Έλληνας νομοθέτης εναρμόνισε το εθνικό δίκαιο μέσω ευρωπαϊκών οδηγιών, επιδιώκοντας την αποτελεσματική προστασία των καταναλωτών στην καθημερινή τους ζωή, παρέχοντας ωστόσο στα κράτη μέλη την δυνατότητα μέσω και τρόπων εφαρμογής αυτών των διατάξεων (άρθρο 288 παρ.3 ΣΛΕΕ). Επιπλέον, όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη, σημαντική είναι η αναθεώρηση του Συντάγματος στο αρθρ.5 που ορίζει ότι «η ελευθερία σύναψη συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα, ως ειδικότερη έκφανση της ελευθερίας αυτοκαθορισμού των συναλλασσόμενων πέρα από την γενική θεμελίωση της στο άρθρο 5, βρίσκει πλέον και συνταγματική κατοχύρωση στο αρθρ. 5ΑΣ. Επιπλέον, η ηλεκτρονική σύμβαση λόγω του ότι φέρει τα χαρακτηριστικά των γενικότερων συμβάσεων, εφαρμόζονται και εδώ οι διατάξεις του ΑΚ.

Ο νόμος αυτός επεκτείνεται και στους καταναλωτές που συναλλάσσονται μέσω του διαδικτύου χάρη στον ευρύ προσδιορισμό της έννοιας του «καταναλωτή» και του «προμηθευτή» ο οποίος επιτρέπει την εφαρμογή των διατάξεων αυτών στις ηλεκτρονικές συναλλαγές. Λαμβάνοντας υπόψη τους ορισμούς που δόθηκαν στον παρόν κεφάλαιο, πρέπει να σημειωθεί ότι ο ευρύς ορισμός του καταναλωτή υπόκειται στις διατάξεις του νόμου αυτού. Στις συμβάσεις που συνάπτονται μέσω διαδικτύου εμπίπτουν στο ρυθμιστικό

---

⁹⁷ Ε .Αλεξανδρίδου, «Το Δίκαιο του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, 2^η έκδοση» Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.

πλαίσιο των συμβάσεων από απόσταση (αρ. 3 έως 3ιγ) για τις οποίες ο ορισμός του καταναλωτή διαφοροποιείται.

4.4.3 Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ)

Όσον αφορά τους ΓΟΣ οι οποίοι περιλαμβάνονται στις συμβάσεις αυτές, ομοίως και εδώ αποτελούν προδιατυπωμένους όρους και ισχύουν για απροσδιόριστο αριθμών συμβάσεων⁹⁸. Μέσω αυτού του τρόπου πραγματοποιούνται οι μαζικές και τυποποιημένες συναλλαγές. Βασικό στοιχείο της ένταξης των ΓΟΣ στην σύμβαση εφόσον είναι καταναλωτική, είναι να γνωστοποιηθεί το περιεχόμενο των ΓΟΣ στον καταναλωτή όπως προβλέπεται στο αρ.2 παρ.1 του ν.2251/1994 και επιπλέον να είναι στην ελληνική γλώσσα με κατανοητό τρόπο όπως επίσης προβλέπεται στο αρ.2 παρ.2. Επιπλέον, σε περίπτωση που ο προμηθευτής δραστηριοποιείται σε διεθνείς συναλλαγές και απευθύνεται σε ελληνικό κοινό, θα πρέπει επίσης οι όροι να είναι γραμμένοι στην ελληνική γλώσσα. Έχει δημιουργηθεί ωστόσο η πρακτική του να γνωστοποιούνται οι όροι στην αγγλική γλώσσα και έχει γίνει αποδεκτό ότι γενικοί όροι συναλλαγών δύναται να είναι διατυπωμένοι στην γλώσσα που έλαβαν χώρα οι διαπραγματεύσεις⁹⁹. Ακόμη οι ΓΟΣ είναι απαραίτητο να γνωστοποιούνται και να αποδέχονται από τον καταναλωτή στο στάδιο σύναψης της σύμβασης, καθώς θα είναι άκυροι αν γνωστοποιούνται στον καταναλωτή αφού παραδοθούν τα προϊόντα. Είναι άκυροι επίσης αν γίνεται μόνο παραπομπή σε αυτούς και απαιτείται αίτηση του καταναλωτή για τη λήψη τους¹⁰⁰. Απαραίτητο λοιπόν στοιχείο στις εν λόγω συμβάσεις είναι η αναφορά τους σε εμφανές σημείο στην ιστοσελίδα του κάθε προμηθευτή και να δίνει στον καταναλωτή την δυνατότητα να διαβάσει το περιεχόμενο αυτών. Επίσης ο καταναλωτής θα πρέπει να μπορεί να εμφανίσει στην οθόνη του τους ΓΟΣ και να τους εκτυπώσει¹⁰¹. Αυτόν τον τρόπο εξάλλου ορίζει και το άρθρο 9 παρ. 2 του 131/2003 π.δ., δηλαδή να επιτρέπεται στον καταναλωτή να τους

---

⁹⁸ Κ. Ι. Καρακώστας, «Δίκαιο και Internet-Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου», εκδόσεις Σάκκουλας, 2009.

⁹⁹ Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, «Νομικά Θέματα ηλεκτρονικού εμπορίου» 2^η εκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015.

¹⁰⁰ Ι. Ιγγλεζάκης, «Δίκαιο Πληροφορικής», 5^η εκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

¹⁰¹ Ι. Ιγγλεζάκης, «Η προστασία του Καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Internet», ΕΕμπΔ, 2000.

αποθηκεύσει και να το αναπαράγει. Η σύμβαση πρέπει να μπορεί να ανακτηθεί και να αποθηκευτεί με τέτοιο τρόπο ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να ανατρέξει οποτεδήποτε στο μέλλον ακόμα και αν γίνει επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικών μέσων. Το άρθρο 9 εναρμονίζεται με την έννοια των ΓΟΣ που δόθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο, δηλαδή οι πάροχοι πρέπει να ενημερώνουν τους χρήστες για τους γενικούς όρους συναλλαγών πριν από την ολοκλήρωση της σύμβασης με τρόπο ώστε οι χρήστες να έχουν την δυνατότητα να τους αναγνωρίσουν και να τους κατανοήσουν πριν συμφωνήσουν. Όπως επίσης να είναι ευδιάκριτοι και να παρουσιάζονται με τρόπο που να επιτρέπεται στο χρήστη να τους κατανοήσει πλήρως πριν την σύναψη της σύμβασης.

Η διάταξη του άρθρου 9 παρ. 2 του Π.Δ. 131/2003 όπως ήδη αναφέρθηκε καθορίζει τις υποχρεώσεις των παρόχων ηλεκτρονικών υπηρεσιών ή προϊόντων σχετικά με την ενημέρωση και αποδοχή των γενικών όρων συναλλαγών, προσδιορίζοντας τη διαδικασία που εξασφαλίζει τη σαφήνεια και τη διαφάνεια στις ηλεκτρονικές συμβάσεις. Οι χρήστες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διαβάσουν, να κατανοήσουν και να αποδεχτούν τους όρους πριν την σύναψη της σύμβασης, ενώ παράλληλα πρέπει να παρέχονται δυνατότητες για διορθώσεις και επανεξέταση των όρων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Ωστόσο, στην πράξη οι όροι αυτοί συχνά ενδέχεται να μην εξυπηρετούν πλήρως τα συμφέροντα του καταναλωτή για διάφορους λόγους. Στην πράξη, οι γενικοί όροι συναλλαγών, γραμμένοι με νομική ορολογία, είναι δύσκολο να κατανοηθούν από τον μέσο καταναλωτή. Επιπλέον, συχνά ο καταναλωτής δεν αφιερώνει χρόνο για να τους διαβάσει ή να κατανοήσει πλήρως τις συνέπειες, καθώς είναι πολύπλοκοι και εκτενείς. Παρότι προβλέπεται η δυνατότητα αποθήκευσης, δεν διασφαλίζεται η ουσιαστική κατανόησή τους.

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 2 του Ν. 2251/1994, οι γενικοί όροι συναλλαγών διαταράσσουν την ισορροπία των δικαιωμάτων των συμβαλλομένων μερών, καταναλωτή και προμηθευτή, εις βάρος του τελευταίου, και ως εκ τούτου καθίστανται άκυροι. Και στις συμβάσεις του ηλεκτρονικού εμπορίου γίνεται έλεγχος περί καταχρηστικότητας όπως ορίζεται στο αρ.2 παρ 4 & 5, του προαναφερόμενου νόμου και καθίσταται αναγκαίος ο έλεγχος αυτός και αυτό γιατί περιορίζουν την ευθύνη του

προμηθευτή και δυσχεραίνεται η θέση του καταναλωτή παρ. 6&7¹⁰². Στις ηλεκτρονικές συμβάσεις, λόγω του ότι δεν πραγματοποιούνται δια ζώσης με συνέπεια να μην υπάρχει η προσωπική επαφή, είναι σχεδόν αδύνατο να μπορεί ο καταναλωτής να διαπραγματευτεί με τον προμηθευτή για το περιεχόμενο των ΓΟΣ της σύμβαση. Πολλές εταιρείες ενσωματώνουν όρους που μπορεί να είναι καταχρηστικοί, όπως υπερβολικές χρεώσεις, περιορισμούς ευθύνης ή δυσμενείς συνέπειες για τον καταναλωτή σε περίπτωση υπαναχώρησης ή επιστροφής προϊόντων. Παρά τις νομοθετικές υποχρεώσεις, συχνά οι καταναλωτές δεν ενημερώνονται επαρκώς για σημαντικά δικαιώματά τους, όπως η υπαναχώρηση ή η διόρθωση λαθών στην παραγγελία. Οι όροι που τους παρέχονται δεν επισημαίνουν πάντα με σαφήνεια αυτά τα δικαιώματα και μπορεί να παραμένουν ασαφείς ή δυσνόητο.

Το σημαντικότερο σημείο για τον έλεγχο καταχρηστικότητας των ΓΟΣ είναι ο άμεσος έλεγχος της σύμβασης και του κύρους αυτής. Συγκεκριμένα η παρ. 6 του αρ. 2 αναφέρει το γενικό πλαίσιο του εν λόγω νόμου περί καταχρηστικότητας «Γενικοί όροι συναλλαγών που έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι». Επιπλέον, στην παρ. 7 του αρ.2 του ως άνω νόμου, καταγράφονται ενδεικτικά περιπτώσεις καταχρηστικών ΓΟΣ όπως για παράδειγμα οι περιορισμένες υποχρεώσεις και οι ευθύνες της σύμβασης ως προς τους προμηθευτές. Ακόμα δύναται ο προμηθευτής να προβεί σε τροποποιήσεις μονομερώς ή να λύσει την σύμβαση χωρίς την ύπαρξη σπουδαίου λόγου και χωρίς να έχει αναφερθεί στη σύμβαση. Για τον έλεγχο της καταχρηστικότητας των γενικών όρων συναλλαγών, εκτός από την παράγραφο 7 του άρθρου 2 του Ν. 2251/1994, εφαρμόζονται επίσης οι διατάξεις των άρθρων 173 και 200 του ΑΚ.

4.4.4 Προβλήματα και Προκλήσεις

Η ανάγκη προστασίας του ηλεκτρονικού καταναλωτή είναι προφανής, καθώς οι εξ αποστάσεως συναλλαγές δημιουργούν δυσχέρειες. Η Οδηγία 2011/83/ΕΕ, που αφορά τα δικαιώματα των καταναλωτών, αποτελεί σημαντικό νομοθετικό

---

¹⁰² Ι. Ιγλεζάκης, «Δίκαιο Πληροφορικής», 5^η εκδ., εκδόσεις Σάκκουλας, 2024.

εργαλείο, ενισχύοντας την προστασία στις ηλεκτρονικές συμβάσεις και αντικαθιστώντας παλαιότερες οδηγίες. Παρά τις θετικές ρυθμίσεις της, θεωρείται περιορισμένη στη βελτίωση του νομικού πλαισίου λόγω της συντηρητικής της προσέγγισης και των εκτεταμένων υποχρεώσεων που επιβάλλει στους παρόχους, προκαλώντας συχνά σύγχυση στις συναλλαγές.

Η πλήρης εναρμόνιση στο ενωσιακό δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, αν και επιδιώκει τη συνοχή, έχει επικριθεί για την αδυναμία προσαρμογής στις εθνικές συνθήκες. Αντίθετα, η ελάχιστη εναρμόνιση θα επέτρεπε μεγαλύτερη ευελιξία, λαμβάνοντας υπόψη τις νομικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες κάθε κράτους-μέλους, αποφεύγοντας ένα άκαμπτο ρυθμιστικό πλαίσιο.

Η ουσιαστική προστασία των καταναλωτών απαιτεί σαφή ενημέρωση σχετικά με την ταυτότητα του παρόχου, τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων. Η ενίσχυση μηχανισμών εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών είναι κρίσιμη, ιδίως για διασυνοριακές συναλλαγές όπου οι νομικές προκλήσεις είναι αυξημένες. Παρότι υπάρχουν εργαλεία όπως η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα Εναλλακτικής Επίλυσης Διαφορών, η ενημέρωση των καταναλωτών παραμένει ελλιπή.

Επιπλέον, οι γενικοί όροι συναλλαγών είναι συχνά δυσνόητοι ή καταχρηστικοί, επιτρέποντας μονομερείς τροποποιήσεις, περιορισμούς υπαναχώρησης και εξαιρέσεις ευθύνης. Η ελληνική νομολογία έχει επανειλημμένα κρίνει τέτοιους όρους καταχρηστικούς, συμβάλλοντας στην προστασία των καταναλωτών.

Για την αποτελεσματική προστασία των καταναλωτών, απαιτείται όχι μόνο σαφής νομοθεσία, αλλά και η επιβολή της, καθώς και η βελτίωση της ενημέρωσης για τα δικαιώματά τους στις ηλεκτρονικές συναλλαγές. Η συνεχής προσαρμογή του νομικού πλαισίου στις νέες προκλήσεις της ψηφιακής αγοράς είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της προστασίας των καταναλωτών.

4.5 Συμπεράσματα

Η ανάλυση των ΓΟΣ σε διάφορους τομείς καταδεικνύει ότι οι συμβάσεις προσχώρησης επιβάλλουν συχνά όρους που δεν μπορούν να

διαπραγματευτούν οι καταναλωτές. Η δικαστική πρακτική στην Ελλάδα έχει συμβάλει στην αντιμετώπιση των καταχρηστικών όρων, κρίνοντας ως άκυρους όσους προκαλούν σοβαρή ανισορροπία σε βάρος του καταναλωτή.

Ειδικά στον τραπεζικό τομέα, οι καταχρηστικοί όροι σχετικά με τα επιτόκια και τις προμήθειες έχουν απασχολήσει επανειλημμένα τα δικαστήρια. Στις ενεργειακές και ασφαλιστικές συμβάσεις, οι αδιαφανείς χρεώσεις και οι μονομερείς τροποποιήσεις των όρων παραμένουν προκλήσεις. Τέλος, στις ηλεκτρονικές συναλλαγές, η διαφάνεια και η σαφήνεια των όρων είναι κρίσιμες για την προστασία του καταναλωτή.

Η νομοθεσία έχει θεσπίσει σαφείς διατάξεις για την προστασία των καταναλωτών, αλλά η εφαρμογή τους απαιτεί αυστηρότερη εποπτεία και ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών ώστε οι καταναλωτές να είναι ενημερωμένοι για τα δικαιώματά τους για την αποτελεσματική προστασία τους από καταχρηστικές πρακτικές.

5 Ένδικη Προστασία του Καταναλωτή και Επιπτώσεις των Καταχρηστικών Όρων στον Καταναλωτή

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, η έννοια της προστασίας του καταναλωτή αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα του σύγχρονου δικαίου, ιδίως σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα των συναλλακτικών σχέσεων και την αυξανόμενη ανισότητα μεταξύ καταναλωτών και προμηθευτών. Στην παρούσα ανάλυση, εστιάζουμε στη διττή διάσταση της προστασίας του καταναλωτή, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, διερευνώντας παράλληλα τις επιπτώσεις των καταχρηστικών όρων στις συναλλαγές. Με τη χρήση του Ν.2251/1994 που ενσωμάτωσε την Οδηγία 93/13 ΕΟΚ στο ελληνικό δίκαιο, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο οι νομικές διατάξεις αποτρέπουν ή αντιμετωπίζουν πρακτικές που υπομονεύουν τα έννομα συμφέροντα των καταναλωτών. Το κεφάλαιο εστιάζει τόσο στις διατάξεις που αποσκοπούν στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων όσο και σε εκείνες που ενισχύουν τη συλλογική δράση, αναδεικνύοντας τη σημασία της δικαστικής παρέμβασης για την αποκατάσταση της ισορροπίας στις συναλλακτικές σχέσεις.

5.1 Συλλογική Προστασία των Καταναλωτών

Καταρχάς θα πρέπει να διακρίνουμε την ατομική προστασία του καταναλωτή από αυτή της συλλογικής. Η πρώτη περίπτωση αντιστοιχεί στο άρθρο 6 παρ.1 της Οδηγίας 93/13 «σχετικά με τις ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές»¹⁰³, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη υποχρεούνται να θεσπίζουν κανόνες που εξασφαλίζουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, εφόσον τηρούνται οι όροι της εθνικής νομοθεσίας. Ωστόσο η σύμβαση παραμένει σε ισχύ για και δεσμεύει τα μέρη της εφόσον δύναται να εκτελεστεί χωρίς όμως τις καταχρηστικές ρήτρες. Στην Ελλάδα όπως έχει ήδη αναφερθεί η αφορούσα οδηγία ενσωματώθηκε δυνάμει του ν.2251/1994 και το άρθρο 2. Σημειωτέον ότι στην Ελλάδα πριν την εφαρμογή του ως άνω Νόμου, υπήρχε το άρ. 10 του Ν.146/1914 σχετικά με τον αθέμιτο ανταγωνισμό δυνάμει

---

¹⁰³ ΔΕΕ Υπόθεση C-105/19 απόφαση της 8^η-02-2019.

του οποίου δινόταν το δικαίωμα να καταστούν ενάγοντες σε αγωγή πχ οι επαγγελματίες ή τα επιμελητήρια.

Όσον αφορά τη συλλογική προστασία των καταναλωτών, προβλέπεται από το άρθρο 7 της προαναφερθείσας οδηγίας, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αποφεύγουν τη χρήση καταχρηστικών ρητρών. Μάλιστα το ΔΕΕ, έκρινε ότι αν σε περίπτωση που μια ρήτρα κριθεί καταχρηστική σε συλλογική δίκη, θεωρεί ότι αυτή η ρήτρα δεν είναι καταχρηστική για όλες τους καταναλωτές που δεσμεύτηκαν με τον εμπορευόμενο. Κατά συνέπεια η καταχρηστικότητα σε συλλογική δίκη λειτουργεί *erga omnes*¹⁰⁴.

Η ατομική προστασία έγκειται στο δικαίωμα του καταναλωτή να επικαλείται τις διατάξεις του εθνικού και ενωσιακού δικαίου που τον προστατεύουν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί όπως για παράδειγμα σε κατάθεση ανακοπής επί εκδοθείσας διαταγής πληρωμής, σε ένσταση προκειμένου να αντικρούσει αγωγή του προμηθευτή, σε κατάθεση αγωγής κατά του προμηθευτή, ανακοπή κατά πράξεων της αναγκαστικής εκτέλεσης ή και τέλος σε κατάθεση αίτησης ασφαλιστικών μέτρων.

Στο πεδίο της ατομικής έννομης προστασίας, το ιδιωτικό δίκαιο διαμορφώνει κανόνες που ρυθμίζουν τη δράση του ατόμου, αποτρέποντας τη δημιουργία ή διατήρηση κινδύνων για έννομα προστατευόμενα συμφέροντα. Αυτοί οι κανόνες διασφαλίζουν ότι οι κίνδυνοι δεν υπερβαίνουν ένα κοινωνικά αποδεκτό όριο και ότι δεν επέρχεται προσβολή των συγκεκριμένων συμφερόντων. Κύριο μέλημα της έννομης τάξης είναι η αποτροπή κινδύνου και η προστασία των έννομων αγαθών.¹⁰⁵ Κύριο μέλημα δηλαδή της έννομης τάξης κατά αυτόν τρόπο είναι η αποτροπή κινδύνου και η προστασία των έννομων αγαθών. Στο πλαίσιο του ιδιωτικού δικαίου, η προληπτική προστασία έναντι του επικείμενων προσβολών δικαιωμάτων ή έννομων αγαθών διασφαλίζεται, κατά κύριο λόγο μέσω αξιώσεων που αποσκοπούν είτε στην παράλειψη είτε στην άρση της προσβολής. Οι ίδιοι μηχανισμοί αστικής προληπτικής προστασίας

---

¹⁰⁴ Ν. Χατζημιχαήλ, «Προστασία καταναλωτή- Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

¹⁰⁵ Χ. Αποστολόπουλος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών και Σύγχρονα Ζητήματα Προστασίας του Καταναλωτή», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2024.

εφαρμόζονται και στο συλλογικό επίπεδο. Σύμφωνα με τη ρητή διατύπωση του νόμου, αντικείμενο της συλλογικής αγωγής μπορεί να αποτελέσει η «παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή, ακόμη και καταχρηστικών γενικών όρων συναλλαγών ή η απαγόρευση διαφήμισης (αρ.10 παρ. 9 στοιχ. α' Ν.2251/1994)¹⁰⁶.

Αφενός η γενική αξίωση της άρσης προσβολής λειτουργεί ως συλλογική προστασία καθώς σε περιπτώσεις που έχει ήδη συντελέσει παράνομη διατάραξη όπως παραδείγματος χάριν η παραπλανητική διαφήμιση ή η διάθεση ελαττωματικών ή και επικινδύνων προϊόντων, το αίτημα της αγωγής έχει την βάση στην αποκατάσταση της διαταραχής μέσω της άρσης της παράνομης κατάστασης. Αφετέρου, η συλλογική αξίωση παραλείψεως στοχεύει στην αποτροπή της ίδιας της συμπεριφοράς που προκαλεί την παράνομη κατάσταση¹⁰⁷.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Οδηγία 93/13/ΕΟΚ, αν και δεν προβλέπει ρητά τη δυνατότητα άσκησης συλλογικής αγωγής, εντούτοις αυτή απορρέει έμμεσα από τον σκοπό της. Ειδικότερα, το πνεύμα της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 7 επιβεβαιώνει την πρόθεση της Οδηγίας να παρέχει αποτελεσματικά μέσα για την αποτροπή της χρήσης καταχρηστικών γενικών όρων στις συμβάσεις, ενισχύοντας έτι την προστασία των συλλογικών συμφερόντων των καταναλωτών. Ειδικότερα, στο άρθρο 7 παρ. 2 το οποίο αναφέρει ότι «Τα μέσα αυτά περιλαμβάνουν διατάξεις που δίνουν σε άτομα ή οργανισμούς που έχουν, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ορισθεί ως έχοντες έννομο συμφέρον για την προστασία των καταναλωτών, τη δυνατότητα να προσφύγουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων ή διοικητικών οργάνων, τα οποία αποφαινόμενοι για το εάν συμβατικές ρήτρες, που έχουν συνταχθεί με σκοπό τη γενικευμένη χρήση έχουν καταχρηστικό χαρακτήρα και εφαρμόζουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για να πάψει η χρησιμοποίηση των ρητρών αυτών»¹⁰⁸.

---

¹⁰⁶ Χ. Αποστολόπουλος, «Γενικοί Όροι Συναλλαγών και Σύγχρονα Ζητήματα Προστασίας του Καταναλωτή», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2024.

¹⁰⁷ Βλπτ Χ. Αποστολόπουλος

¹⁰⁸ Οδηγία 93/13 ΕΟΚ.

5.2 Η Χρηματική Ικανοποίηση λόγω Ηθικής Βλάβης

Στο άρθρο 10 παρ. 9 του Ν.2251/1994 αναγνωρίζεται υπέρ των ενώσεων καταναλωτών το δικαίωμα να ζητήσουν «χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης» μέσω συλλογικής αγωγής κατά των προμηθευτών. Κύριος σκοπός της αποζημίωσης είναι να επανορθωθεί η ζημία που προκλήθηκε δυνάμει χρηματικού ποσού βάσει της διαφοράς ή της φυσικής αποκατάστασης της προκληθείσης βλάβης¹⁰⁹. Η χρηματική ικανοποίηση δεν αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ηθικής μείωσης των ενώσεων, αλλά έχει διαφορετική φύση από αυτή του άρθρου 922 ΑΚ. Ο καθορισμός του ύψους της βασίζεται κυρίως στη συμπεριφορά του υπόχρεου και όχι του δικαιούχου. Η ηθική βλάβη εκλαμβάνεται ως μορφή αστικής κύρωσης εις βάρος του προμηθευτή. Το Δικαστήριο συνεκτιμά την προσβολή της έννομης τάξης, το μέγεθος της επιχείρησης και τον κύκλο εργασιών του, καθώς και την ανάγκη γενικής και ειδικής πρόληψης. Τα παραπάνω κριτήρια συνεκτιμώνται με το είδος του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού, τη διάρκεια της παράνομης συμπεριφοράς, καθώς και τη δημοσιότητα που αυτή έλαβε. Αξίζει να σημειωθεί ότι για τη θεμελίωση ευθύνης δεν απαιτείται η ύπαρξη υπαιτιότητας εκ μέρους των παραβατών ούτε η απόδειξη ζημίας των καταναλωτών. Είναι εφικτή η σώρευση στο ίδιο δικόγραφο που υποβάλλεται από την ένωση καταναλωτών, του αιτήματος για επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, σε συνδυασμό με το αίτημα αξίωσης για την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς, είτε αυτή αφορά υφιστάμενες είτε μελλοντικές παραβάσεις. Δεδομένου ότι ο σκοπός της χρηματικής ικανοποίησης δεν είναι να αποκατασταθεί κάποια προσωπική ζημία, ούτε η οικονομική ωφέλεια της ένωσης καταναλωτών, η επιδικαζόμενη ηθική βλάβη καθορίζεται μια φορά για κάθε προμηθευτή. Το ποσό αυτό κατανέμεται ως εξής: 35% αποδίδεται στην ενάγουσα ένωση καταναλωτών για την κάλυψη λειτουργικών της αναγκών, ιδίως δε για την εκπαίδευση των καταναλωτών, 35% κατευθύνεται στις δευτεροβάθμιες ενώσεις καταναλωτών, ενώ το υπόλοιπο 30% κατατίθεται στον κρατικό προϋπολογισμό.

---

¹⁰⁹ ΒΛΠΤ Χ. Αποστολόπουλος

Σημαντική απόφαση αποτελεί η με αρ. 334/2016 του ΠΠ Αθηνών η οποία αποτελεί την πρώτη δικαστική απόφαση στα ελληνικά Δικαστήρια επί συλλογικής αγωγής που δικαίωσε σε 1^ο βαθμό χιλιάδες δανειολήπτες ελβετικού φράγκου κατά πιστωτικού ιδρύματος. Ειδικότερα, στην συλλογική αγωγή του αρ. 10 παρ. 16 περ. α' και β' Ν 2251/1994 με εναγόμενη την Α.Ε. Τραπεζική Εταιρεία «Eurobank», η ως άνω απόφαση ανατρέποντας τα νομικά επιχειρήματα της τράπεζας, η οποία, μεταξύ άλλων είχε επικαλεστεί την ορθή προσυμβατική ενημέρωση συμπεριλαμβανομένης της παράθεσης παραδειγμάτων και της έκθεσης μελλοντικών δυνητικών επιπτώσεων για τον καταναλωτή- η με αρ. 334/2016 ΠΠΑ δικαστική απόφαση διέταξε την επαναφορά της αρχικής ισοτιμίας με αναδρομική ισχύ. Με βάση αυτήν ως συλλογικό μέτρο προστασίας των συμφερόντων του καταναλωτή, νομιμοποιούνται οι ενώσεις καταναλωτών να ζητήσουν παύση χρήσης παράνομων ΓΟΣ, παράλειψη στο μέλλον και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Η προστασία αυτή της συλλογικότητας διαφέρει από την δυνατότητα που αναγνωρίζεται στις ενώσεις για την προστασία έννομων συμφερόντων και δικαιωμάτων των μελών τους¹¹⁰.

Η απόφαση αυτή αναδείχθηκε, τόσο από την νομική κοινότητα όσο και από τον Πανελλήνιο Σύλλογο Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου, ως σημείο αναφοράς, ανοίγοντας τον δρόμο προς την οριστική δικαίωση των δανειοληπτών. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, η εν λόγω απόφαση αμφισβητήθηκε και η προαναφερόμενη Τράπεζας άσκησε έφεση έναν χρόνο μετά το 2017¹¹¹.

Η ως άνω δικαστική απόφαση, αν και ισχύει έναντι πάντων, δεν δημιουργεί ουσιαστικό δεδικασμένο, αλλά ένα ιδιότυπο τεκμήριο καταχρηστικότητας των επίδικων όρων. Κάθε δανειολήπτης μπορεί να την επικαλεστεί σε ατομικό επίπεδο/ αγωγή, ωστόσο το Δικαστήριο δεν δεσμεύεται από αυτήν, καθώς η κρίση για την καταχρηστικότητα εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του

---

¹¹⁰ Χ. Χασάπης, «Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.

¹¹¹ LawSpot, Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου: Τα Ανώτατα δικαστήρια ανά την Ευρώπη δικαιώνουν δανειολήπτες, 2018. <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/sylogos-daneiolipton-elvetikoy-fragkoy-ta-anotata-dikastiria-ana-tin-eyropi-dikaionoyi>

εκάστοτε δικαστή. Η συλλογική αγωγή δεν επηρεάζει τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των δανειοληπτών, ενώ για την αποφυγή καταχρηστική άσκησης τέτοιων αγωγών, προβλέπεται αποζημίωση του προμηθευτή σε περίπτωση που προκύψουν αβάσιμοι ισχυρισμοί. Τέλος, όσον αφορά την συλλογική προστασία θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι αφορά μαζικότερα συμφέροντα πολλών.

Είναι αναμφισβήτητο ότι οι πρόσφατες νομικές εξελίξεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη φαίνεται να ενισχύουν την αποφασιστικότητα των καταναλωτών και των δανειοληπτών, παρέχοντας τους επιπλέον κίνητρα για τη συνέχιση των συλλογικών δικαστικών διεκδικήσεων τους. Η έννομη προστασία του καταναλωτή, είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό επίπεδο, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στις εμπορικές συναλλαγές και την προστασία των ασθενέστερων μερών. Όπως αποδεικνύεται μέσα από τη νομολογία και τις σχετικές διατάξεις, η συλλογική αγωγή διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αποτροπή των καταχρηστικών πρακτικών και την ενίσχυση της αποδοτικότητας της έννομης τάξης. Παράλληλα η δυνατότητα διεκδίκησης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης από ενώσεις καταναλωτών συμβάλει στην αποκατάσταση των παραβιάσεων, ενισχύοντας τόσο την ειδική όσο και την γενική πρόληψη. Οι πρόσφατες δικαστικές εξελίξεις στην Ελλάδα καταδεικνύουν την αυξανόμενη σημασία των συλλογικών αγωγών, παρέχοντας στους καταναλωτές ένα ισχυρό μέσο προστασίας απέναντι στις καταχρηστικές πρακτικές. Ωστόσο, παραμένει κρίσιμη η βελτίωση του θεσμικού πλαισίου για την εξασφάλιση μιας δικαιότερης και πιο διαφανούς αγοράς.

6 Καταχρηστικότητα των Γενικών Όρων Συναλλαγών σύμφωνα με Αποφάσεις της Ελλάδας και του ΔΕΕ

Στην εξέλιξη της νομικής πραγματικότητας ως προς τις συναλλαγές, η καταχρηστικότητα των ΓΟΣ έχει αναδειχθεί σε καίριο ζήτημα που απασχολεί όχι μόνο τους νομικούς αλλά και την ευρύτερη κοινωνία. Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τη σημασία της απόφασης 1395/2001 ΑΠ καθώς και την απόφαση του ΔΕΕ C-19/20 διότι αποτελούν ορόσημα για την εξέλιξη της προστασίας των καταναλωτών έναντι καταχρηστικών όρων ενώ συνεχεία βάσει αυτών, θα αναλύσουμε τις επιπτώσεις για τους Έλληνες καταναλωτές και θα εξετάσουμε τη σχέση της με τις ευρωπαϊκές οδηγίες και την ελληνική νομολογία που προσιδιάζει την προστασία των δικαιωμάτων τους

6.1 Η Απόφαση με αρ. 1395/2021 του Αρείου Πάγου

Η εν λόγω απόφαση αποτελεί σημείο αναφοράς στην ελληνική δικαιοδοσία καθώς εστιάζει σε κεντρικά θέματα που αφορούν την προστασία των καταναλωτών έναντι καταχρηστικών όρων που συναντώνται σε τραπεζικές και άλλες εμπορικές συμβάσεις. Τα συμβαλλόμενα μέρη είναι η Αγροτική Τρ. Της Ελλάδος η οποία εκπροσωπήθηκε από τον ειδικό εκκαθαριστή ΡQH ΥΕΕ Α.Ε. η οποία κατέθεσε την αναίρεση κατά των αναιρεσιβλήτων εν προκειμένω καταναλωτές στην αφορούσα σύμβαση η οποία αναλύεται στην παρούσα απόφαση. Επί ανακοπή των τελευταίων εκδόθηκαν δυο αποφάσεις ήτοι α) η με αρ. 34/2016 και β) 122/2019 του Μονομελούς Εφετείου Δυτικής Στερέας Ελλάδος. Επί της δεύτερης απόφαση η ως άνω Τράπεζα κατέθεσε αίτηση αναίρεσης.

Στην απόφαση αυτή εξετάζετε το ζήτημα υπολογισμού των τόκων επί 360 ημέρες αντί 365 όπως υπολογίζεται το ημερολογιακό έτος καθώς το εφετείο είχε ήδη αναγνωρίσει ότι οι τόκοι που υπολογίζονται με την μέθοδο των 360 ημερών είναι παράνομοι καταχρηστικοί. Ο ν. 2251/1994 περί προστασίας των καταναλωτών και η οδηγία 93/13/ΕΟΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές καθορίζουν τα πλαίσια διασφάλισης των δικαιωμάτων των καταναλωτών στην ευρωπαϊκή και εθνική νομολογία. Με την ευρωπαϊκή οδηγία 98/7 ΕΚ η οποία τροποποίησε την

προηγούμενη οδηγία 87/102 ΕΟΚ, καθορίζεται ότι το έτος υπολογίζεται 365 ημέρες. Αυτή διάταξη ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία μέσω υπουργικών αποφάσεων, όπως η ΚΥΑ υπ' αριθ. Ζ1-178/12-01-20021 και η ΥΑ υπ' αριθ. Ζ1-798/25-06-2008. Η πρώτη απόφαση εστιάζει στις καταναλωτικές συμβάσεις, ενώ η δεύτερη απαγορεύει τη χρήση όρων που υπολογίζουν τους τόκους με βάση το έτος 360 ημερών. Η οδηγία 2008/48 ΕΚ που ακολουθεί ενσωματώνει περαιτέρω προστατευτικούς μηχανισμούς για τους καταναλωτές στις συμβάσεις πίστωσης, καθιστώντας σαφές ότι οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις αφορούν μόνο τις καταναλωτικές συμβάσεις και ότι γενικοί όροι των συναλλαγών που προδιαγράφονται εκ των προτέρων είναι καταχρηστικοί αν παραβιάζουν την ισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων.

Στην ελληνική έννομη τάξη η νομοθεσία δεν παρέχει ειδικές ρυθμίσεις που να αφορούν άμεσα τις προϋποθέσεις και την έκταση του ελέγχου των γενικών όρων συναλλαγών που χρησιμοποιούν τα τραπεζικά ιδρύματα. Κατά συνέπεια και λόγω του ότι η ασθενέστερη πλευρά συνάπτει μονομερώς διατυπωμένους όρους, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για επέκταση της προστασίας του καταναλωτή. Μάλιστα η ανάγκη αυτή επιβεβαιώνεται και από την διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 4 περ.α' του Ν.2251/94. Στην ουσία το σκεπτικό της απόφασης βασίζεται στο ότι οι ΓΟΣ που προβλέπουν τον υπολογισμό τόκων με βάση το έτος 360 ημέρες είναι καταχρηστικοί καθώς παραβιάζουν την αρχή της διαφάνειας. Η αρχή αυτή απαιτεί οι όροι να είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια ώστε ο καταναλωτής να έχει πλήρη γνώση των υποχρεώσεων του. Όταν οι τόκοι υπολογίζονται επί 360 ημερών ο καταναλωτής στην ουσία δεν ενημερώνεται για το πραγματικό ετήσιο επιτόκιο και κατ' αυτό τον τρόπο δημιουργούνται αμφισβητούμενες επιβαρύνσεις που δεν μπορούν να δικαιολογηθούν. Η εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων με τις ευρωπαϊκές οδηγίες δεν είναι μόνο «νομική ανάγκη» αλλά και ουσιαστικά σημαντική ώστε να ενισχύεται η προστασία του καταναλωτή και να υπάρχει διαφάνεια στο πλαίσιο συναλλαγών. Σύμφωνα με το αρ.559 παρ.1 του ΚΠολΔ, αναίρεση επιτρέπεται όταν παραβιάζεται κανόνας ουσιαστικού δικαίου περιλαμβάνοντας και τους κανόνες που αφορούν τις δικαιοπραξίες. Ο κανόνας αυτός παραβιάζεται είτε με την αθέτηση των προϋποθέσεων εφαρμογής του είτε με την εσφαλμένη εφαρμογή

του γεγονόσ που αναδύει πλήθος ζητημάτων κρίσιμης σημασίας για τις υποθέσεις αυτές. Το Δικαστήριο αντιμετώπισε συγκεκριμένους ισχυρισμούς σχετικά με υπερχρεωμένα balances και τις προβλέψεις υπολογισμού των τόκων. Οι αναιρεσίβλητοι υποστήριξαν ότι η δανείστρια τράπεζα διατάραξε τη διαδικασία με την απαίτηση τόκων που υπολογίζοντας με έτος 360 ημερών δημιουργώντας δυσμενείς επιπτώσεις για τους δανειολήπτες καθώς προσδιοριζόταν μη νόμιμος και καταχρηστικός ο τρόπος υπολογισμού των τόκων. Ο όρος αυτός κρίθηκε ότι παραβιάζει την αρχή της διαφάνειας και τη διατήρηση της ισορροπίας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Αξιολογώντας την καταχρηστικότητα των ΓΟΣ, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι οι σχέση με τη διαφάνεια διατάξεις του Ν. 2251/1994 περί προστασίας του καταναλωτή υπερισχύουν των όρων που υποβαθμίζουν τη θέση του καταναλωτή στις σχέσεις του με τα πιστωτικά ιδρύματα. Αυτή η δικαστική παρέμβαση αναδεικνύει τη σημασία την σημασία της εναρμόνισης των εθνικών κανόνων με τις ευρωπαϊκές οδηγίες και ειδικότερα της 93/13 ΕΚ προκειμένου να ενισχυθεί η προστασία των καταναλωτών και να διασφαλιστεί η διαφάνεια στις συμβάσεις.¹¹²

6.2 Η Απόφαση του ΔΕΕ C-19/20

Η παραπάνω απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εκδόθηκε στις 29 Απριλίου 2021, εξετάζει σημαντικά ζητήματα για τα οποία αναλύθηκε ανωτέρω η νομολογία και συγκεκριμένα η οδηγία 93/13/ΕΟΚ για τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές. Η υπόθεση αυτή εστιάζει στην ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των καταναλωτών και τον επαγγελματιών, παρέχοντας λεπτομέρειες για την εκτίμηση των ΓΟΣ που μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται και στις τραπεζικές συμβάσεις.

Τα πραγματικά περιστατικά είχαν ως εξής: Οι I.W. και R.W υπέγραψαν ως καταναλωτές μια σύμβαση ενυπόθηκου δανείου με τράπεζα η οποία είχε συνομολογηθεί σε ελβετικά φράγκα (CHF). Αν και το δάνειο εκφαζόταν σε πολωνικά ζλότι, η σύμβαση περιλάμβανε ρήτρες που όριζαν τον υπολογισμό

---

¹¹² ΑΠ.1395/2021.

των πληρωμών με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία του ξένου νομίσματος. Η σύμβαση περιλάμβανε όρους που προσδιόριζαν πως θα υπολογίζοντας οι πληρωμές σε πολωνικά ζλότι, ανάλογα με τη συναλλαγματική αξία του ελβετικού φράγκου. Αυτοί οι όροι δεν διευκρίνιζαν τη μέθοδο καθορισμού του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας. Οι δανειολήπτες ενημερώθηκαν ότι η ισοτιμία του ελβετικού φράγκου προς το πολωνικό ζλότι μπορούσε να αυξηθεί κάτι που θα επηρέαζε τα ύψη των μηνιαίων δόσεων αποπληρωμής. Οι ΓΟΣ περιλάμβαναν ρήτρα υποχρεωτικής καταβολής του ποσού που είχε αυξηθεί όταν γινόταν αλλαγή στη συναλλαγματική ισοτιμία κάτι που δημιούργησε ανησυχίες για την δυνατότητα κατανόησης των πραγματικών οικονομικών υποχρεώσεων των καταναλωτών.

Οι I.W και R.W. πρόελαβαν ένσταση σχετικά με τον καταχρηστικό χαρακτήρα ορισμένων ρητρών της σύμβασης, τονίζοντας ότι αυτές οι ρήτρες ήταν ασαφείς και απαιτούσαν από τους καταναλωτές να αναλάβουν το ρίσκο της συναλλαγματικής ισοτιμίας χωρίς εγγυήσεις ή σαφείς πληροφορίες.

Η υπόθεση ενώπιον του ΔΕΕ κατόπιν προδικαστικής παραπομπής από το Πρωτοδικείο του Γκντάνσκ (Σαd Okręgowy w Gdańsku)¹¹³ προέβαλε ερωτήματα για τις συνέπειες της διαπίστωσης καταχρηστικού χαρακτήρα για τους όρους της σύμβασης μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών ήτοι καταναλωτή και επαγγελματία, και την υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να ενημερώνει τον καταναλωτή σχετικά με τις έννομες συνέπειες της ακύρωσης της σύμβασης.

Η ανάλυση του ΔΕΕ επιβεβαίωσε την ανάγκη να διακρίνονται και να απορρίπτονται οι καταχρηστικοί όροι προκειμένου να προστατευθούν οι καταναλωτές από τις αρνητικές επιπτώσεις της έλλειψης διαφάνειας και της εξωτερικής κατάχρησης σε εμπορικές συμφωνίες. Βασικά ερωτήματα που ανέκυψαν αφορούν την δυνατότητα ενός εθνικού δικαστηρίου να καταργήσει μόνο το καταχρηστικό στοιχείο μιας ρήτρας καθώς και την ευθύνη του να επαναφέρει την κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν ο καταναλωτής ένα δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα. Η απόφαση καταδεικνύει την σπουδαιότητα της

---

¹¹³ Eur Lex Υπόθεση C-19/20 απόφαση της 29ης-04-2021

ενσωμάτωσης κοινοτικών οδηγιών στο εθνικό δίκαιο, υπογραμμίζοντας την υποχρέωση των επιχειρήσεων να λειτουργούν με διαφάνεια και να διασφαλίσουν την καλή πίστη στις σχέσεις με τους καταναλωτές.

Ειδικότερα, ο δανειολήπτης υπέβαλε ένσταση αναφορικά με τους καταχρηστικούς όρους της σύμβασης δανείου η οποία ήταν στο νόμισμα των ελβετικών φράγκων. Το ΔΕΕ κλήθηκε να διευκρινίσει αν το εθνικό δικαστήριο υποχρεούται να διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητών, ακόμα και αν αυτές είχαν τροποποιηθεί αλλά και για το ποια είναι τα νομικά αποτελέσματα της διαπίστωσης αυτής.

Το Δικαστήριο τόνισε ότι οι καταχρηστικοί όροι πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μη υφιστάμενοι¹¹⁴ και ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι οι καταναλωτές ενημερώνονται για τις έννομες συνέπειες των καταχρηστικών ρητρών. Ακόμη, η δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να αφαιρέσει μόνο το καταχρηστικό στοιχείο μιας ρήτρας διασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη συνολική ισχύ της σύμβασης. Το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι οι ρήτρες που δεν έχουν υποβληθεί σε ατομική διαπραγμάτευση και προκαλούν σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών κρίνεται ότι είναι καταχρηστικές. Ο δικαστής οφείλει να αναγνωρίσει αυτή την καταχρηστικότητα ανεξαρτήτως αν η ρήτρα έχει σοβαρές νομικές συνέπειες συμπεριλαμβανομένης και της ανατροπής της υπάρχουσας κατάστασης για τον καταναλωτή.

Τα κεντρικά σημεία που διατυπώνονται στην απόφαση, είναι οι νομικές ρυθμίσεις σχετικά με την εθνική και ευρωπαϊκή νομολογία όσον αφορά τους γενικούς όρους συναλλαγών. Επίσης η υποχρέωση ενημέρωσης του καταναλωτή προκύπτει και από την αναγκαιότητα διασφάλισης της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, η οποία απαιτεί από τους δικαστές να ενημερώνουν τους καταναλωτές για τις νομικές συνέπειες της διαπίστωσης του καταχρηστικού όρου στη σύμβαση. Αυτή η υποχρέωση παρέχει την δυνατότητα

---

¹¹⁴ EUR-Lex C-452/18 απόφαση της 30^{ης}-01-2020.

στους καταναλωτές να αποφασίσουν ένα επιθυμούν να παραιτηθούν από την προστασία που παρέχει η οδηγία, υπό την προϋπόθεση ότι η συναίνεση αυτή είναι ελεύθερη και εν επιγνώσει. Αναγνωρίζοντας ότι οι καταναλωτές πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δίκαιες διαδικασίες, η απόφαση δείχνει επίσης ότι η δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να απαλείψει μόνο το καταχρηστικό στοιχείο μιας ρήτρας διασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών, χωρίς να καταργεί εντελώς τη σύμβασης. Ειδικότερα, εάν υφίστανται νέες ρυθμίσεις που αποκαθιστούν την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, τότε η συνέχεια της συμβατικής σχέσης είναι εφικτή, ακόμη και αν ορισμένοι όροι της έχουν κηρυχθεί καταχρηστικοί.

Συνολικά η απόφαση C-19/20 ενισχύει την καταναλωτική προστασία και ενσωματώνει την αρχή της διαφάνειας στις εμπορικές σχέσεις αναγνωρίζοντας ότι οι όροι που είναι ασαφείς ή προκαλούν σύγχυση πρέπει να απορρίπτονται ως καταχρηστικοί. Το ΔΕΕ έτσι καθορίζει τις νομικές βάσεις για την διασφάλιση ισοτιμιών στις εμπορικές συμβάσεις, επιδιώκοντας την προστασία των καταναλωτών από τις αδικίες που μπορεί να προκύψουν από καταχρηστικούς ΓΟΣ.

Η επιλογή των αποφάσεων **1395/2021 ΑΠ** και **C-19/20 ΔΕΕ** βασίζεται στη σημασία τους για την προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικούς όρους στις συναλλαγές ενώ αναδεικνύουν πώς η νομολογία διαμορφώνει το ρυθμιστικό πλαίσιο των ΓΟΣ, συμβάλλοντας στην εθνική και ευρωπαϊκή προστασία των καταναλωτών και στον έλεγχο των τραπεζικών πρακτικών. Η μεν πρώτη απόφαση συνδέεται άμεσα με τον **N. 2251/1994** και ευρωπαϊκές οδηγίες, ενισχύοντας την προστασία του δανειολήπτη, η δε δεύτερη επιλέχθηκε λόγω της διασυννοριακής σημασίας της για την προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικές ρήτρες στις τραπεζικές συμβάσεις, επηρεάζοντας όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Η νομολογία του ΔΕΕ για τις καταχρηστικές ρήτρες, βασισμένη στην **Οδηγία 93/13/ΕΟΚ**¹¹⁵, έχει διαμορφώσει ένα αυστηρό πλαίσιο προστασίας των καταναλωτών. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι καταναλωτές, ως ασθενέστερο μέρος στις συναλλαγές, πρέπει να προστατεύονται από όρους

---

¹¹⁵EUR-Lex C-415/11 απόφαση της 14^{ης}-3-2013

που δημιουργούν σημαντική ανισορροπία στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους.^{116,117} Επιπλέον, οι εθνικές δικαστικές αρχές οφείλουν να ελέγχουν αυτεπαγγέλτως (**ex officio**) την καταχρηστικότητα των όρων, ακόμα και χωρίς σχετικό αίτημα από τον καταναλωτή, εξασφαλίζοντας την πλήρη εφαρμογή της Οδηγίας¹¹⁸.

---

¹¹⁶ EUR-Lex C-621/17 απόφαση της 3ης-10-2019

¹¹⁷ EUR-Lex C-472/10 απόφαση της 26ης-04-2012

¹¹⁸ Γ. Καρύδης «Ενωσιακό Δίκαιο Ανταγωνισμού & Εσωτερικής Αγοράς», 2^η εκδ. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2024

7 Μελλοντικές Τάσεις και Προτάσεις για Βελτίωση

Η παγκόσμια νομική και επιχειρηματική πραγματικότητα βρίσκεται σε μια περίοδο με ταχύτατες αλλαγές και με την τεχνολογία να καταλαμβάνει σημαντική θέση και πρωταγωνιστικό ρόλο γενικότερα αλλά και πιο ειδικά σε οικονομικές συναλλαγές και συμβατικές πρακτικές. Η εμφάνιση της τεχνητής νοημοσύνης (AI) και των έξυπνων συμβάσεων (smart contracts) έχει επαναπροσδιορίσει την έννοια της σύμβασης αφού δύναται να μετατραπεί σε μια περισσότερο αυτοματοποιημένη, ταχύτερη και κάποιες φορές πιο ευάλωτη διαδικασία. Ενός αυτού του πλαισίου, η ανάγκη για την ανάπτυξη και την εφαρμογή ενός ισχυρού, επικαιροποιημένου και προσαρμοσμένου στις νέες τεχνολογίες νομικού πλαισίου καθίσταται επιτακτική.

Το κεφάλαιο αυτό επιχειρείται να εξεταστούν οι μελλοντικές τάσεις στις συμβάσεις, εστιάζοντας στην επίδραση της τεχνολογίας, όπως η τεχνητή νοημοσύνη (AI) και οι έξυπνες συμβάσεις στις υφιστάμενες πρακτικές. Παράλληλα, προτείνονται μέτρα για την βελτίωση του νομικού πλαισίου με στόχο την προστασία των καταναλωτών και την ενίσχυση της διαφάνειας στις συμβάσεις. Επιπλέον αναλύεται η σημασία της διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση των καταχρηστικών πρακτικών, δεδομένου ότι οι παγκοσμιοποιημένες οικονομικές συναλλαγές απαιτούν διακρατική συνεννόηση σε κοινές δράσεις.

7.1 Η Επίδραση της Τεχνολογίας στις Συμβάσεις

Αποτελούν εφαρμογές ηλεκτρονικού υπολογιστή μέσω των οποίων αυτοματοποιούνται οι όροι ή μέρος αυτών μιας συμφωνίας ενώ οι όροι και οι προϋποθέσεις έχουν γραφτεί σε μορφή κώδικα. Αυτά λειτουργούν μέσω πλατφορμών όπως πχ το blockchain το οποίο είναι μια μορφή καταγραφής δεδομένων σε ψηφιακή μορφή, όπου η πληροφορία δεν αποθηκεύεται κεντρικά και οι συμμετέχοντες αποθηκεύουν πανομοιότυπα αντίγραφα της βάσης δεδομένων, καταργώντας την ανάγκη για μια κεντρική αρχή που θα ελέγχει τα

δεδομένα¹¹⁹. Μέσω αυτών εξασφαλίζεται μια αυτοματοποιημένη εκτέλεση των όρων μιας συμφωνίας χωρίς την ανάγκη διαμεσολάβησης τρίτων μερών. Η χρήση των έξυπνων συμβάσεων γίνεται όλο και πιο δημοφιλής σε διάφορους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας λόγω της ικανότητας τους να μειώνουν τα κόστη, να αυξάνουν την διαφάνεια και να επιταχύνουν την εκτέλεση των συμβάσεων. Σύμφωνα με το Szabo¹²⁰, η τεχνολογία στις έξυπνες συμβάσεις είναι πιο έξυπνη από την παραδοσιακή έγγραφη σύμβαση λόγω του ότι η προδιατυπωμένη διαδικασία και οι όροι της γίνονται με η/υ. Μέσω της τεχνολογίας και της ανάπτυξής της, οι έξυπνες συμβάσεις βρίσκουν έδαφος να λειτουργήσουν και ορίζονται ως ψηφιακές συμφωνίες οι οποίες:¹²¹ α) είναι αυτοματοποιημένα, καθώς η εκτέλεση των όρων τους πραγματοποιείται αυτόματα μόλις πληρούνται οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις και γράφονται με κώδικα λογισμικού, β) τρέχουν σε αλυσίδα μπλοκ (blockchain) ή σε παρόμοια τεχνολογία έτσι μπορούν να ελεγχθούν από οποιοδήποτε, ενώ είναι αμετάβλητα καθώς μετά την καταχώριση τους στο blockchain δεν μπορούν να τροποποιηθούν εκτός αν ο σχεδιασμός τους το επιτρέπει και η) εκτελούνται αυτόματα, χωρίς την ανάγκη να επέμβει άνθρωπος¹²².

Προς το παρόν δεν έχουν δοθεί νομοθετικοί ορισμοί στην ΕΕ ούτε και διεθνώς, εκτός από την πολιτεία της Αριζόνα¹²³. Η νομική τους ισχύ δεν είναι ακόμα αποσαφηνισμένη, ενώ η έλλειψη κανονιστικού πλαισίου μπορεί να οδηγήσει σε καταχρηστικές πρακτικές, να οδηγήσουν σε οικονομικές απώλειες λόγω σφάλματος κώδικα ή και ανισότητες μεταξύ των μερών. Μάλιστα, λόγω

---

¹¹⁹ Α. Ζησιού, «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη», Εκδόσεις Σάκκουλας 2023.

¹²⁰ Είναι επιστήμονας υπολογιστών, νομικός μελετητής και κρυπτογράφος, γνωστός για την έρευνα του σε έξυπνα συμβόλαια και ψηφιακό νόμισμα(Βλππ Wikipedia).

¹²¹ Α. Ζησιού, «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη», Εκδόσεις Σάκκουλας, 2023.

¹²² Κ. Werbach, «The Blockchain and the New Architecture of Trust», The MIT Press, 2023.

¹²³ Ι. Ιγγλεζάκης, «Το δίκαιο της ψηφιακής οικονομίας», 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλας, 2024.

του ότι εκτελούνται χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση, ελλοχεύει ο κίνδυνος ο όροι που περιλαμβάνονται να είναι άδικοι ή να περιορίζουν υπερβολικά τα δικαιώματα του ενός εκ των συμβαλλομένων. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό σε περιπτώσεις που οι χρήστες δεν έχουν την δυνατότητα να εξετάσουν ή να κατανοήσουν πλήρως τους όρους, καθώς αυτοί είναι γραμμένοι σε κώδικα και όχι σε φυσική γλώσσα¹²⁴. Η αυτοματοποιημένη φύση των έξυπνων συμβολαίων καθιστά δύσκολη την εποπτεία τους και την διασφάλιση ότι πληρούνται τα πρότυπα δικαιοσύνης και διαφάνειας. Το ζήτημα αν οι έξυπνες συμβάσεις εμπíπτουν στον καταχρηστικό έλεγχο των γενικών όρων συναλλαγών (ΓΟΣ) είναι ενδιαφέρον καθώς σύμφωνα με το αρ.2 του Ν.2251/1994 που είναι ο γενικός κανόνας αναφέρεται ότι «ΓΟΣ που έχουν ως αποτέλεσμα την σημαντική διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι». Υπάρχει ωστόσο αμφισβήτηση αν οι όροι αποτελούν ΓΟΣ την στιγμή που στην πράξη δεν διατυπώνονται από τον έναν συμβαλλόμενο, αλλά από τρίτους, τις πλατφόρμες καταναλωτή καθολικού¹²⁵. Μάλιστα μπορούν να θεωρηθούν ΓΟΣ αφού δεν αποτελούν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και στην περίπτωση αυτή μπορούν να στηριχθούν για την ακυρότητα τους στο αρ. 2 παρ. 7 περ. ιθ & γ'θ' και ι' του ως άνω νόμου. Σημαντικό και προϋπόθεση φυσικά για να εφαρμοστεί ο Ν.2251/1994 είναι ένας από τους συμβαλλόμενους να φέρει την ιδιότητα του καταναλωτή.

Οι νομικές ρυθμίσεις σε αυτό το πλαίσιο είναι ακόμη περιορισμένες, γεγονός που υποδεικνύει την ανάγκη για περαιτέρω ρυθμίσεις και μηχανισμούς ελέγχου. Η μελλοντική εξέλιξη των έξυπνων συμβολαίων εξαρτάται από την ανάπτυξη ασφαλέστερων και πιο ευέλικτων τεχνολογιών, καθώς και από την εναρμόνιση των νομικών πλαισίων σε διεθνές επίπεδο. Η διεθνής συνεργασία και η θεσμοθέτηση κατάλληλων ρυθμίσεων θα είναι καίριας σημασίας για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων προκλήσεων και την αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών.

---

¹²⁴ N. Szabo, «The idea of Smart Contracts», 1997.

¹²⁵ Ι. Ιγγλεζάκης, «Το δίκαιο της ψηφιακής οικονομίας», 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

7.2 Τεχνητή Νοημοσύνη (TN/AI)

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένου του δικαίου των συμβάσεων. Στα δίκτυα έκτης γενιάς η TN και η μηχανική μάθηση θα αποτελέσουν βασικά στοιχεία του δικτύου και θα χρησιμοποιήσουν την τεχνητή νοημοσύνη για την παροχή υψηλής αυτοματοποίησης¹²⁶. Ειδικότερα, στον τομέα των γενικών όρων συναλλαγών, η TN μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση, την σύνθεση, και τον έλεγχο των όρων, συμβάλλοντας τόσο στην βελτίωση της διαφάνειας όσο και στην προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικές πρακτικές. Ωστόσο παρά τις δυνατότητες που προσφέρει η ενσωμάτωση της TN δημιουργεί νέες προκλήσεις, οι οποίες συνδέονται με την προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών και την αποφυγή άνισης μεταχείρισης.

7.3 Ο Ρόλος της (TN/AI) για την Αξιολόγηση των ΓΟΣ

Η τεχνητή νοημοσύνη παρέχει τη δυνατότητα αυτόματης ανάλυσης μεγάλου όγκου δεδομένων και εντοπισμού μοτίβων, τα οποία μπορεί να υποδηλώνουν την ύπαρξη καταχρηστικών όρων στις συμβάσεις. Αυτό μπορεί να γίνει καθώς είναι σε θέση να αναλύει το περιεχόμενο των όρων συναλλαγών και να συγκρίνει αυτούς με νομοθετικές διατάξεις και δικαστικές αποφάσεις. Έτσι μπορεί να εντοπίζει διατάξεις που περιορίζουν αδικαιολόγητα τα δικαιώματα των καταναλωτών ή εισάγουν μη ισορροπημένους όρους υπέρ της ισχυρότερης πλευράς της σύμβασης. Για παράδειγμα μπορεί η ΤΧ να ανιχνεύει περιπτώσεις υπερβολικών χρεώσεων, ασαφών ή παραπλανητικών ρητρών και μονομερών δικαιωμάτων τροποποίησης των όρων. Αυτές οι δυνατότητες καθιστούν την τεχνολογία πολύτιμο εργαλείο για τις αρχές ελέγχου καταναλωτικής προστασίας και τις επιχειρήσεις που επιδιώκουν τη συμμόρφωση με τα ισχύοντα ρυθμιστικά πλαίσια. Ακόμη εγγραφές δεδομένων ή συναλλαγές μπορούν να συντελούνται μέσω αλυσίδας συστοιχιών ή άλλης Τ.Κ.Κ., καθιστώντας έγκυρες τις δηλώσεις βούλησης που ασκούνται με τέτοιο τύπο δεσμεύουν τα συμβαλλόμενα μέρη

---

¹²⁶ Ι. Γ. Ζέκος, «Τεχνητή Νοημοσύνη και Ανταγωνισμός», εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

από την ολοκλήρωση της προσχώρησής τους σε αυτό με βάση τις γενικές διατάξεις περί συμβάσεων του Αστικού Κώδικα καταδεικνύοντας ότι Τ.Κ.Κ. και έξυπνα συμβόλαια έχουν την αποδεικτική ισχύ του ιδιωτικού εγγράφου ενώπιον δικαστηρίων¹²⁷. Όσον αφορά την δήλωση βούλησης και του περιεχομένου αυτής, στις ηλεκτρονικές συμβάσεις είναι αυτοματοποιημένη, επειδή δεν μπορεί να εντοπιστεί το μέσο παραγωγής της δήλωσης βούλησης αφού ο εντοπισμός του χωροχρόνου είναι πολύ δύσκολος. Η σύναψη σύμβασης μέσω της ΤΝ λαμβάνει χώρα από έναν αλγόριθμο ο οποίος εκτελεί όλη την διαδικασία και επιλέγει φυσικά τους συμβατικούς όρους που την περιβάλλουν ¹²⁸.

Στον αντίποδα δε, παρότι η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να βελτιώσει τη διαφάνεια και τη συμμόρφωση, η χρήση της δεν είναι απαλλαγμένη από κινδύνους και αυτό γιατί ενδέχεται να αναπαράγει προκαταλήψεις που μπορούν να οδηγήσουν σε άνιση μεταχείριση των καταναλωτών. Ακόμη, οι προμηθευτές/επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία για τη δημιουργία συμβατικών όρων που είναι μεν νόμιμοι, αλλά δυσανάλογοι ή μη κατανοητοί για τον μέσο καταναλωτή. Μάλιστα μπορεί να τροποποιήσει ή αποκρύψει πληροφορίες με τρόπο που να δυσχεραίνει την αντίληψη του καταναλωτή σχετικά με τα δικαιώματά του, όπως για παράδειγμα να παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να φαίνονται επωφελείς, ενώ στην πραγματικότητα επιβαρύνουν δυσανάλογα τον καταναλωτή. Ως μειονεκτήματα αναγνωρίζονται επί της ουσίας η έλλειψη ενημέρωσης και διαφάνειας για τον τρόπο λειτουργίας τους¹²⁹.

Η αντιμετώπιση των κινδύνων που συνδέονται με την εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης στις συμβάσεις απαιτεί την ανάπτυξη κατάλληλων ρυθμιστικών πλαισίων. Βασικό στοιχείο αυτών των πλαισίων πρέπει να είναι η διασφάλιση της διαφάνειας στη λειτουργία των αλγορίθμων. Οι καταναλωτές και οι αρμόδιες αρχές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ελέγχουν τους αλγορίθμους που

---

¹²⁷ Γ. Ζέκος, «Τεχνητή Νοημοσύνη και Ανταγωνισμός», εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

¹²⁸ Γ. Ζέκος, «Τεχνητή Νοημοσύνη και Ανταγωνισμός», εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

¹²⁹ Ο. Κώστα, «Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη: Χρήσιμο Εργαλείο ή απειλή στην απονομή της;», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

χρησιμοποιούνται για την ανάλυση και τη σύνθεση γενικών όρων, ώστε να αποφεύγεται η μεροληπτική ή καταχρηστική χρήση τους.

Η τεχνητή νοημοσύνη προσφέρει νέες δυνατότητες για την ανάλυση και την εφαρμογή των γενικών όρων συναλλαγών, συμβάλλοντας στη βελτίωση της προστασίας των καταναλωτών. Ωστόσο η εφαρμογή της ενέχει σημαντικούς κινδύνους, οι οποίοι σχετίζονται με την αναπαραγωγή προκαταλήψεων και τη δημιουργία νέων μορφών καταχρηστικότητας. Για να υπάρξει μια αποτελεσματική ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης στις συμβάσεις και στο γενικότερο τυποποιημένο κομμάτι των γενικών όρων συναλλαγών, θα πρέπει να θεσπιστεί ένα αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο, να αναπτυχθεί περαιτέρω ο μηχανισμός ελέγχου και να ενισχυθεί η αρχή της διαφάνειας, έτσι ώστε η τεχνολογία να χρησιμοποιείται προς όφελος της προστασίας των καταναλωτών και φυσικά της δικαιοσύνης.

8 Συμπεράσματα

Η ανάλυση των γενικών όρων των συναλλαγών και της σχέσης τους με την καταχρηστικότητα στο ελληνικό νομικό πλαίσιο υπογραμμίζει σημαντικές προκλήσεις και ευκαιρίες στο ευρύτερο πλαίσιο της προστασίας των καταναλωτών. Η Ελλάδα, ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λειτουργεί στο πλαίσιο της εναρμονισμένης νομικής δομής που έχουν θεσπίσει οι οδηγίες της ΕΕ, ιδίως η οδηγία 93/13/ΕΟΚ για τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές. Ωστόσο, η μεταφορά και η εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων στο εθνικό νομικό σύστημα έχει αποκαλύψει τόσο τα δυνατά σημεία όσο και τους περιορισμούς στην αντιμετώπιση των αθέμιτων πρακτικών.

Το ελληνικό δίκαιο ενσωματώνει τις αρχές της θεμιτότητας και της καλής πίστης ως θεμελιώδεις εγγυήσεις κατά της κατάχρησης των τυποποιημένων συμβατικών ρητρών. Ο Αστικός Κώδικας, μαζί με τη νομοθεσία για την προστασία των καταναλωτών, παρέχει τη νομική βάση για την ακύρωση καταχρηστικών ρητρών που δημιουργούν σημαντική ανισορροπία σε βάρος των καταναλωτών. Ωστόσο, η πρακτική εφαρμογή αυτών των διατάξεων αντιμετωπίζει συχνά εμπόδια που απορρέουν από τη συστημική ανεπάρκεια, την έλλειψη ευαισθητοποίησης των καταναλωτών και την πολυπλοκότητα των δικαστικών διαδικασιών. Τα ζητήματα αυτά υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα του νομικού πλαισίου όσον αφορά την πλήρη προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών. Η δικαστική ερμηνεία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στον ορισμό και την εφαρμογή της έννοιας της αθέμιτης συμπεριφοράς στην Ελλάδα. Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν σταθερά τονίσει τη σημασία της διαφάνειας και την υποχρέωση των επιχειρήσεων να διασφαλίζουν ότι οι όροι είναι κατανοητοί και δίκαιοι. Παρά ταύτα, οι διαφορές στη νομολογία και η περιορισμένη δυνατότητα των καταναλωτών να προσβάλλουν καταχρηστικές ρήτρες αναδεικνύουν την ανάγκη για ενισχυμένους διαδικαστικούς μηχανισμούς και δομές υποστήριξης.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η εναρμόνιση της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών έχει παράσχει στην Ελλάδα ένα ισχυρό πλαίσιο για την αντιμετώπιση των καταχρηστικών ρητρών. Ωστόσο, η εθνική εφαρμογή απαιτεί

μια διαφοροποιημένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη τα μοναδικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς και της νομικής παράδοσης. Η οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας έχει επιτείνει περαιτέρω την ευαλωτότητα των Ελλήνων καταναλωτών, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για πιο στοχευμένα μέτρα για τη διασφάλιση δίκαιων πρακτικών και δίκαιων επανορθωτικών μέτρων.

Ένας από τους κρίσιμους τομείς προς βελτίωση έγκειται στην προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών επιβολής της νομοθεσίας. Οι μηχανισμοί εναλλακτικής επίλυσης διαφορών και συλλογικής προσφυγής έχουν αποκτήσει εξέχουσα θέση ως εργαλεία για την αντιμετώπιση διαφορών που αφορούν καταχρηστικές ρήτρες. Στην Ελλάδα, η προώθηση αυτών των μηχανισμών θα μπορούσε να ελαφρύνει το βάρος της δικαστικής εξουσίας και να παρέχει στους καταναλωτές ταχύτερα ένδικα μέσα. Η ενίσχυση της ρυθμιστικής εποπτείας και η ενίσχυση της ικανότητας των οργανισμών προστασίας των καταναλωτών είναι επίσης ζωτικής σημασίας βήματα για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τα νομικά πρότυπα.

Οι εκστρατείες εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης είναι απαραίτητες για την ενδυνάμωση των καταναλωτών ώστε να αναγνωρίζουν και να αμφισβητούν τις καταχρηστικές ρήτρες. Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών και των ομάδων υπεράσπισης των καταναλωτών στην Ελλάδα δεν μπορεί να υποτιμηθεί, καθώς γεφυρώνουν το χάσμα μεταξύ των νομοθετικών διατάξεων και της πρακτικής εφαρμογής τους. Οι συνεργατικές προσπάθειες μεταξύ δημόσιων αρχών, ιδιωτικών φορέων και μη κυβερνητικών οργανώσεων μπορούν να προωθήσουν μια κουλτούρα δικαιοσύνης και λογοδοσίας στις συμβατικές σχέσεις.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός του εμπορίου παρουσιάζει τόσο προκλήσεις όσο και ευκαιρίες για την προστασία των καταναλωτών στην Ελλάδα. Η επικράτηση των διαδικτυακών συμβάσεων και η χρήση πολύπλοκων αλγορίθμων για τη δημιουργία τυποποιημένων όρων καθιστούν αναγκαία την επαναξιολόγηση των υφιστάμενων νομικών πλαισίων. Η διασφάλιση ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες τηρούν τις αρχές της διαφάνειας και της αμεροληψίας είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση του εξελισσόμενου τοπίου των καταναλωτικών συναλλαγών. Η υιοθέτηση πρωτοβουλιών της ΕΕ, όπως ο

νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες και ο νόμος για τις ψηφιακές αγορές, παρέχει στην Ελλάδα τη δυνατότητα να ενισχύσει τη ρυθμιστική της ικανότητα σε αυτόν τον τομέα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλεξανδρίδου, Ε., «Το Δίκαιο του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, 2η έκδοση» Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.
- Αλεξανδρίδου, Ε., «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή», 4η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.
- Αποστολόπουλος, Χ., «Γενικοί Όροι Συναλλαγών και Σύγχρονα Ζητήματα Προστασίας του Καταναλωτή», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2024.
- Βάρκα-Αδάμη, Α., «Εισαγωγή στο Δίκαιο προστασίας Καταναλωτή», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- Βενιέρης, Ι. και Βερβασός, Ν., «Δίκαιο Εμπορικών Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Γεωργιάδης, Α., «Ενοχικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος», εκδόσεις Σάκκουλας, 2015.
- Γούλας, Γ., «Ελευθερία των Συμβάσεων και απαγόρευση διακρίσεων», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019.
- Δέλλιος, Γ., «Γενικοί Όροι των Συναλλαγών, Ατομική και Συλλογική Προστασία των Καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των ορών της σύμβασης», Εκδόσεις Σάκκουλας, 2η έκδοση, 2013.
- Δέλλιος, Γ., «Καλή πιστή και Γενικοί Οροί Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.
- Δέλλιος, Ι.Γ., «Γενικοί Όροι Συναλλαγών» , 2η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013.
- Δελούκα-Ιγγλέση, Κ., «Νομικά Θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου» 2η έκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015.
- Δελούκα-Ιγγλέση, Κ., «Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο του Καταναλωτή», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998.
- Δουβλής, Β. και Μπώλος, Α., «Δίκαιο προστασίας καταναλωτών», τομ.1., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.
- Ζέκος, Ι. Γ., «Τεχνητή Νοημοσύνη και Ανταγωνισμός», εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

- Ζησιού, Α., «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη», 2023.
- Ιγγλεζάκης, Ι., «Δίκαιο Πληροφορικής», 5η εκδ. Εκδόσεις Σάκκουλας, 2024.
- Ιγγλεζάκης, Ι., «Η προστασία του Καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Internet», ΕΕμπΔ, 2000.
- Ιγγλεζάκης, Ι., «Το δίκαιο της ψηφιακής οικονομίας», 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλας, 2024.
- Καζάκος, Α., «Αστικό Δίκαιο: Οικονομία της αγοράς και προστασία καταναλωτών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1987.
- Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου, Π., «Δίκαιο Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.
- Καρακώστας, Ι., «Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιρειών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1998.
- Καρακώστας, Ι., «Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν.2251/1994», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.
- Καρακώστας, Κ. Ι., «Δίκαιο και Internet-Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου», εκδόσεις Σάκκουλας, 2009.
- Καραλής, Μ. Δ., «Γενικοί Όροι Συναλλαγών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1992.
- Κασιμάτης, Γ., «Γενικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου» Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014.
- Καρύδης Γ. «Ενωσιακό Δίκαιο Ανταγωνισμού & Εσωτερικής Αγοράς», 2^η έκδοση. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2024
- Κλαβανίδου, Ι., Δέσποινα « Τιμητικός Τόμος για την καθηγήτρια Γ. Καρύμπαλη Τσίππσιου», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.
- Κόκοτα, Β., «Επαγγελματική Ελευθερία», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2014.
- Κόλια, Β., «Η ερμηνεία των γενικών όρων συναλλαγών, Υπό το πρίσμα μιας γενικής μεθόδου ερμηνείας της δήλωσης βούλησης», Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2016.
- Κόλια, Β., «Η ερμηνεία των Γενικών Όρων Συναλλαγών», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη. 2016.
- Κοτζάμπαση, Α., «Οι απαλλακτικές ρήτρες στους γενικούς όρους συναλλαγών», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001.

- Κουκούλης, Α.Ν. και Παντελίδου, Κ., «Οι καταχρηστικοί ΓΟΣ στις τραπεζικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2021.
- Κουνάδης, Γ. και Δασμάνογλου, Α., «Η διακυβέρνηση Προϊόντων στον Χρηματοπιστωτικό Τομέα», (Κανονιστικό πλαίσιο και δράσεις συμμόρφωσης), Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.
- Κώστα, Ο., «Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη: Χρήσιμο Εργαλείο ή απειλή στην απονομή της;», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.
- Λαδάς, Δ., «Τραπεζικές Συναλλαγές», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.
- Λαδάς, Π., «Η ακυρότητα της δικαιοπραξίας λόγω αντίθεσης εις τα χρηστά ήθη», εκδόσεις Σάκκουλα, 1979.
- Μεντής, Γ., «Γενικοί όροι συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις», Έκδοση 2η, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020.
- Μεντής, Σ. Γ., «Στοιχεία Εμπορικού Δικαίου», Εκδόσεις Έλλην, 2005.
- Ντούσια, Μ., «Η μονομερής διαμόρφωση της Σύμβασης Εργασίας από τον Εργοδότη, Συμβατική ελευθερία Προδιατυπωμένοι συμβατικοί όροι», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2024.
- Παπανικολάου, Π., «Η έννοια του καταναλωτή σήμερα ιδίως στις καταρτιζόμενες με ΓΟΣ πιστωτικές συμβάσεις», Εκδόσεις ΕλλΔνη, 2008.
- Παπαντωνίου, Σ.Ν., «Η καλή πίστις εις το Αστικόν Δίκαιον» Εκδόσεις Σάκκουλα, 1957.
- Πιτσιρίκος, Ι., «Μελέτες Ιδιωτικού Δικαίου», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014.
- Πολυβίου, Π. Γ., «Ενοχικό Δίκαιο στο Κοινοδίκαιο και το Κυπριακό Δίκαιο», Τεύχος Β', εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.
- Ρήγας, Κ., «Απαλλακτικές Ρήτρες», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.
- Ρούκουνας, Ε., «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», 4η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Σπυριδάκης, Σ. Ι., «Ενοχικό Δίκαιο», 2η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018.
- Τριάντος, Ν., «Αστικό Δίκαιο (Επιτομή)», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.

- Τσερτσίδου, Ρ., «Τα υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια της συμφωνίας περί διαιτησίας», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023.
- Χασάπης, Χ., «Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.
- Χατζημιχαήλ, Ν., «Προστασία καταναλωτή- Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέμιτη εμπορική πρακτική», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Χατζηνικολάου-Αγγελίδου, Ρ., Ασφαλιστική Σύμβαση, Η προστασία του ασφαλισμένου ως καταναλωτή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000.
- Χατζηπαναγιώτης, Μ., «Προστασία Καταναλωτή- Η παραπλανητική παράλειψη ως αθέτηση εμπορική πρακτική», εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2021.

Διεθνής Βιβλιογραφία

- Szabo, N., «The idea of Smart Contracts», 1997.
- Werbach, K., «The Blockchain and the New Architecture of Trust», The MIT Press, 2023.

Επιστημονικά άρθρα

- Αρμενόπουλος, Α., «Περιοδικό Μηναία Νομική Επιθεώρηση», Αρ. τεύχους 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.
- Γρηγοριάδης, Γ., Περιοδικό Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου», Αρ. τεύχους 3, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.

•

Δικαστικές αποφάσεις ελληνικών Δικαστηρίων

- ΑΠ 1395/2021.
- ΑΠ 387/2020, ΑΠ 652/2010.
- ΑΠ 387/2020, ΑΠ 763/2017.
- ΑΠ 413/2019.
- ΑΠ 895/1986.
- ΑΠ 1395/2021.

- ΑΠ 430/2005.
- ΟΛΑΠ 15/2007.
- ΔΕφΑθ 1662/2021.
- ΕφΑθ 4788/2008.
- ΕφΑθ 123/2020.
- ΕφΑθ105/2019
- ΕφΘεσ 681/2006.
- ΜονΕφΘεσ 1224/2017
- ΜΕφΘεσ 1185/2022.
- ΜΕφΘρακ 44/2024.
- ΜΠρΠειρ 1426/2017.
- ΤρΕφΑθ 4114/2020.
- ΡΑΕ 389/2022.
- ΜΠρΠειρ 170/2023.
- ΜΕφΚαλαμάτας 18/2019

Δικαστικές αποφάσεις Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

- ΔΕΕ C-105/19 απόφασης της 8^{ης}-02-2019.
- ΔΕΕ C-243/20 απόφασης της 21-12-2021.
- ΔΕΕ C-92/2011 απόφασης της 13^{ης}-09-2012
- EUR-Lex C-621/17 απόφαση της 3^{ης}-10-2019.
- Eur Lex C-19/20 απόφαση της 29^{ης}-04-2021.
- EUR-Lex C-415/11 απόφαση της 14^{ης}-3-2013.
- EUR-Lex C-452/18 απόφαση της 9^{ης}-07-2020.
- EUR-Lex C-472/10 απόφαση της 26^{ης}-04-2012.
- EUR-Lex C-621/17 απόφαση της 3^{ης}-10-2019.

Νομοθεσία

- ΚΥΑ Ζ1-699/2010 Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας προς την οδηγία 2008/48 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της

οδηγίας 87/102ΕΟΚ του Συμβουλίου που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ, αριθ. L 133 της 22.05.2008.

- Ν 3524/2007 Εναρμόνιση της ελληνική νομοθεσίας προς τις Οδηγίες 2001/84 ΕΚ και 2004/48 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, ΦΕΚ Α/15 ΤΝΠ QUALEX.

- Ν. 4001/2011, Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας και Φυσικού Αερίου, ΦΕΚ Α' 179/22.08.2011. Sakkoulas Online

- *Οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2011 σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών.* 2011. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32011L0083>.

Ηλεκτρονικές πηγές

- LawSpot, Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου: Τα Ανώτατα δικαστήρια ανά την Ευρώπη δικαιώνουν δανειολήπτες, 2018. <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/sylogos-daneiolipton-elvetikoy-fragkoy-ta-anotata-dikastiria-ana-tin-eyropi-dikaionoy>